

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Institutt for språk og kultur

«Æ syns han e litt mere dialæktat enn mæ»

En sosiolingvistisk variasjonsstudie blant ungdom på Drag

—

Line-Therese Andreassen

*Masteroppgave i NOR-3982 nordisk språk ved lektorutdanningen trinn 8-13. Våren
2019*

Sammendrag

I dette mastergradsprosjektet ligger fokuset på talemålsvariasjon blant ungdommer fra språkkontaktområdet Drag, og hvilke faktorer som kan være med på å forklare disse variasjonsmønstrene. Drag er et lite tettsted i Tysfjord kommune i Nordland, som ligger om lag 20 mil nord for Bodø og 12 mil sør for Narvik. I denne studien har jeg valgt å plassere dragsdialekten nord i saltenområdet, siden Drag ligger i et grenseområde hvor blant annet apokopen ikke er like sterk som for eksempel i nabokommunen Steigen og i Fauske kommune. Jeg har valgt å se på seks språklige variabler som viser interessant variasjon innenfor dragsdialekten. Disse variablene er nektingsadverb, lågning, apokope, diftong, samt palatalisering av *ll* og *nn*. I tillegg har jeg fokus på språkkontakttrekk i dialekten og ser i hvilken grad de brukes av informantene.

Dette er en sosiolingvistisk variasjonsstudie med fokus på mulig endring. Siden ungdommer gjerne er pådrivere i språkendringsprosesser, består informantutvalget mitt av seks ungdommer, tre gutter og tre jenter, mellom 14 og 15 år. Empirien i studien består av dybdeintervjuer med disse seks informantene, samt et dybdeintervju med to eldre informanter fra Drag, en mann og en kvinne, som fungerer som en referansegruppe for å kunne si noe om mulig endring i dialekten.

Gjennom å analysere variasjonsmønstrene for de språklige variablene har jeg funnet ut hvilke variabler som ser ut til å holde seg stabile, og hvilke språktrekk som i større grad erstattes med standardnære former. Det samme gjelder for språkkontakttrekkene. Informantutvalget i denne studien kan plasseres innenfor kategoriene *topostatisk* og *topodynamisk personlighetstyper*. De som ønsker seg vekk fra Drag, har flere standardnære former enn de som ønsker å fortsette å bo på Drag. I likhet med mange tidligere variasjonsstudier er det store kjønnsforskjeller i informantgruppen hvor jentene ofte ser ut til å benytte seg av standardnære former, mens guttene i større grad holder seg til tradisjonsformene. Denne talemålsstudien er gjort i et språkkontaktområde som er lite utforsket, og er relevant for språklig variasjonsforskning i Nord-Norge generelt, men også for språkkontaktforskning.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn for forskning	2
1.2	Problemstilling	2
1.3	Struktur i oppgaven	4
1.4	Geografisk plassering og demografiske opplysninger	5
1.5	Historie	6
1.5.1	Skole, fornorskning og revitalisering.....	8
1.6	Næringsliv	10
1.7	Språklig plassering av dragsdialekten	11
1.7.1	Tradisjonelle nordnorske talemålstrekk i dragsdialekten.....	11
1.7.2	Språkkontakttrekk i dragsdialekten	12
2	Teoretisk bakgrunn og tidligere forskning	15
2.1	Posisjonering i forskningsfeltet.....	15
2.2	Ungdom som språkendringsagenter	16
2.2.1	Topostatisk og topodynamisk type.....	18
2.3	Etnolekt	19
2.3.1	Vår kunnskapsstatus om nordnorske etnolekter.....	20
2.4	Fra dannelse til stabilisering.....	21
2.5	De-etnolektifisering.....	22
2.6	Språklige variabler og tidligere forskning.....	22
2.6.1	Nektingsadverb.....	22
2.6.2	Lågning.....	24
2.6.3	Apokope	25
2.6.4	Diftong	26
2.6.5	Palatalisering av alveolarer	27
3	Metode.....	33

3.1	Forberedelsesfasen	33
3.1.1	Kvalitativ og kvantitativ metode	35
3.1.2	Observatørens paradoks	36
3.1.3	Sted og informantrekruttering	38
3.2	Innsamlingsfase	39
3.2.1	Gjennomføring	39
3.2.2	Utfordringer knyttet til datainnsamlingen	40
3.3	Etterarbeid	41
3.3.1	Transkribering	42
3.3.2	Informantprofiler og forskningsetikk	43
4	Analyse	47
4.1	Funn	47
4.1.1	Nektingsadverb	48
4.1.2	Lågning	52
4.1.3	Apokope	55
4.1.4	Diftong	58
4.1.5	Palatalisering av <i>ll</i>	61
4.1.6	Palatalisering av <i>nn</i>	63
4.1.7	Etnolekttrekk	65
4.2	Overordna diskusjon	69
4.2.1	Kjønn, topostatisk og topodynamisk	69
4.2.2	Språkmobbing og regionalisering	71
5	Avslutning	75
5.1	Oppsummering	75
5.2	Videre forskning	77
	Kilder	79
	Vedlegg:	82

Tabelliste

Tabell 1: Oversikt over pseudonymene til informantene og lengde på intervju.....	44
Tabell 2: Nektingsadverbene ikkje og ikke	48
Tabell 3: Lågning av de gamle stutte vokalene i til e, y til ø og e til æ.....	52
Tabell 4: Apokope av infinitiv og presens av svake e-verb	55
Tabell 5: Diftongen ei versus monoftongen e.....	58
Tabell 6: Forholdet vet/veit	59
Tabell 7: Palatal eller ikke-palatal uttale av /l/	61
Tabell 8: Palatal, postalveolar eller alveolar uttale av /n/	63

Figurliste

Figur 1: Kart over Tysfjord og tilgrensende områder	5
---	---

Vedleggsliste

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeskjema yngre informanter

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema eldre informanter

Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD

Vedlegg 4: Intervjuguide hovedinformanter

Vedlegg 5: Intervjuguide eldre informanter

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært tidskrevende og utfordrende, men samtidig lærerikt og spennende. At jeg nå sitter med et ferdig produkt har jeg mange å takke for. Aller først vil jeg takke veilederen min, Åse Mette Johansen. Hennes faglige innsyn, gode tips og beroligende ord har vært uvurderlige i denne prosessen. I tillegg vil jeg takke Grete Høgset som har tatt på seg arbeidet å lese korrektur i en ellers hektisk hverdag. Eventuelle skrivefeil i avhandlingen faller ene og alene på meg.

Mine medstudenter fortjener også en stor takk for støtte, råd og oppmuntring. Hverdagen med masterskriving ville vært atskillig mer strevsom hadde det ikke vært for dem. Drag skole fortjener også en stor takk for all hjelpelighet i innsamlingsfasen. I tillegg vil jeg takke venner, familie og bekjente fra Drag som har kommet med gode innspill til masteroppgaven. Til slutt vil jeg rette en stor takk til informantene i undersøkelsen min. Uten dere hadde jeg ikke kunnet skrevet denne oppgaven. Tusen takk for at dere har gitt meg noe å skrive om, og for at dere har bydd på dere selv.

Tromsø, mai 2019

1 Innledning

«Å vær ong å bo på Drag e egentlig vældig fint, fordi det e masse aktiviteta å gjør her, å, ja, det e en så litn plass så man kjenn alle».¹ Dette utsagnet stammer fra Jorunn på 15 år fra Drag, som er en del av informantutvalget i denne studien. Drag ligger i den tospråklige kommunen Divtasvuodna/Tysfjord, som er svært sammensatt med tanke på næring, geografi, etnisitet og religion (Evjen, 2001, s. 13) – og ikke minst språk.

Tanken bak denne studien er å se på variasjon i dragsdialekten blant yngre språkbrukere. Jeg har et informantutvalg på seks yngre informanter, tre jenter og tre gutter. Variasjon innad i gruppen av ungdommer er blant annet interessant å se på fordi det er stor dialektvariasjon mellom kjønnene. Jentene ser ut til å snakke en mer standardnær dialekt, mens guttene i større grad holder på de tradisjonelle talemålsformene. Drag er en bygd med språkkontakt mellom samisk og norsk, og det har derfor utviklet seg såkalte etnolekttrekk (jf. Bull 2006 og Sollid 2009a) på tettstedet. Jeg er selv oppvokst på Drag, og jeg hadde en tanke om at språkkontakttrekkene bare gjorde seg gjeldende hos samisktalende og folk fra spesifikke plasser på Drag. Gjennom denne studien har jeg skjønnet at det ikke er tilfellet. Det er svært interessant at språkbakgrunn ikke ser ut til å ha mye å si for om informantene har typiske språkkontakttrekk i dialekten sin. Dette er noe av det jeg vil diskutere i analysekapitlet (kap. 4.1.7). Jeg har inkludert to eldre informanter i studien, og vil bruke dem som en referansegruppe for å få et inntrykk av mulig endring i dragsdialekten. Selv har jeg akkurat samme tanker som Jorunn ovenfor om min tid på Drag. Jeg anser Drag som en fin, harmonisk og trygg plass å vokse opp. Å vokse opp i en tospråklig kommune kjennetegnet av et tett, historisk samspill mellom samer og bumenn, bærer mange fine ting med seg. Men det er ikke til å stikke under en stol at befolkningen i Tysfjord, og kanskje spesielt på Drag har møtt store utfordringer opp gjennom årene, og om dette kan ha hatt noe å si for dragsdialekten er noe jeg også vil diskutere senere i avhandlingen.

Det er nødvendig å gjøre leseren kjent med Tysfjord kommune og dens historie i en studie om dragsdialekten. Videre i åpningskapitlet vil jeg si noe om bakgrunn for forskning (kap. 1.1), før jeg vil presentere studiens problemstilling (kap. 1.2). Deretter presenterer jeg kort oppgavens struktur (kap. 1.3), før jeg går videre til en presentasjon av Tysfjord kommune

---

¹ Se kap 3.3.1 for transkripsjonsnøkkel.

med bakgrunn i geografisk plassering og demografiske opplysninger (kap. 1.4), historie (kap. 1.5) og næringsliv (kap. 1.6). Til slutt gir jeg en språklig plassering av dragsdialekten (kap. 1.7), med utgangspunkt i tradisjonelle trekk (kap. 1.7.1) og språkkontakttrekk (kap. 1.7.2).

1.1 Bakgrunn for forskning

Motivasjonen bak denne studien er først og fremst at det meg bekjent ikke har blitt gjort tilsvarende studie før, og det er etter min mening på høy tid at språkkontaktområdet Drag blir gjenstand for forskning.² Det er gjort noe forskning i nordlige språkkontaktområder i Nord-Norge (se f.eks. Hatlebrekke 1976 og Sollid 2005), men det trengs mer, noe denne avhandlingen forhåpentligvis kan bidra med. Drag har mange interessante språklige fenomen, og noen har som nevnt oppstått som følge av språkkontakten mellom samisk og norsk. Språkkontaktområder i Nordland er langt mindre utforsket enn i Troms (særlig i Nord-Troms) og Finnmark, og årsaken til det er at språkkontaktforskningen kom sent i gang. Imidlertid er nordlandsk mer utforsket enn særlig Nord-Troms og Finnmark, og årsaken til det er språkkontakt (Sollid, 2009b, s. 157). For det andre er det viktig for meg som kommende (språk)lærer å bli bevisst på de dialektvariasjonene og -endringene som skjer i distriktene, og ved å ha gjennomført et prosjekt som dette, kan jeg ta i bruk min kunnskap og erfaring i undervisningen.

1.2 Problemstilling

Nasjonsbygging og ideen om *én nasjon – ett språk* sto sterkt etter 1814, og det å snakke norsk var avgjørende for Norges moderne utvikling. Dialektologiens forskningsfokus var å se på den geografiske utbredelsen av ulike norske dialekttrekk, og forskerne brukte kart som hjelpemiddel (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 14). Språkkontaktområder og dialektvariasjon var ikke relevant i denne forskningstradisjonen, og dermed ble mange nordnorske dialekter ikke gjenstand for forskning (Sollid, 2009a, s. 159). Det var ikke før på 1980-tallet at lingvister ble interessert i nordnorske språkkontaktområder, og dette skyldes sosiolingvistikkens gjennombrudd på 1960-tallet. I dag er vår kunnskapsstatus om språkkontaktens opprinnelse og påvirkning relativt liten siden etnolektene ikke ble forsket på før ca. 1980. Den kunnskapen vi har i dag er språkhistorien om blant annet

---

² Deler av dette innledningskapitlet (kap. 1) er hentet fra Andreassen (2018), mitt eget eksamensarbeid i et fordypningsemne i sosiolingvistikk på masternivå ved UiT Norges arktiske universitet, høsten 2018.

fornorskningsprosessen og hvordan den har påvirket samer og kvener (Sollid, 2009a, s. 160). Språkkontaktområdet Drag er ikke noe unntak, og alt jeg vet om språkkontaktens opprinnelse må jeg trekke ut fra lokalhistorie fra Tysfjord.

Jeg har i denne oppgaven valgt å ha en todelt overordnet problemstilling, og den er som følger:

Hvordan er talemålsvariasjonen blant ungdommer fra språkkontaktområdet Drag, og hvilke faktorer kan bidra til å forklare variasjonsmønstrene?

Variasjon handler om det jeg innledningsvis kaller *tradisjonelle talemålsvarianter* og *standardnære former*. Med tradisjonelle talemålsvarianter mener jeg de trekkene som en i stor grad finner hos eldre språkbrukere fra Drag. Jeg har i kapittel 1.7 presisert hva jeg mener er de tradisjonelle talemålstrekkene i dragsdialekten. Røyneland (2008, s. 25) redegjør for begrepet standardtalemål slik: «Eit standardtalemål ligg per definisjon nær skriftspråket og er eit overregionalt talemål som skal vere overordna regionale, sosiale og etniske skilje – og er dermed ulikt geolektar, sosiolektar og etnolektar». Det er dette jeg mener med standardnære trekk i problemstillingen, altså talemålsformer som ligger nært skriftspråket. Det er imidlertid viktig å påpeke at vi har to skriftspråk i Norge, men ikke noe vedtatt standardmål. Mange forskere (f.eks. Mæhlum og Røyneland 2012 samt Hårstad og Opsahl 2013) mener imidlertid at vi har en slags talt «mental standard», som er standard østlandsk, altså det talemålet i Oslo og det sentrale Østlands-området, og som ligger nærmest bokmål.

Årsaken til at jeg er interessert i å se om ungdommene på Drag holder på tradisjonsformer eller om de velger standardnære former, er blant annet fordi talemåls litteratur av nyere dato framhever at dialektene utjamnes (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 13). At ungdommene velger bort tradisjonelle talemålsformer for standardnære trekk, har kommet frem i flere studier, f.eks. Jensen (1999) om Fauske, Nesse (2008) om Bodø, Hårstad (2010) om Trondheim, og Nesse og Sollid (2010) om nordnorske bymål generelt. Derfor er det interessant å se om noe av det samme ser ut til å skje i dragsdialekten.

I tillegg til den overordnede problemstillingen har jeg dessuten utformet et underordnet forskningsspørsmål som er relevant for studien:

Ser det ut til å skje en de-etnolektifisering i dragsdialekten?

Med begrepet *de-etnolektifisering* mener jeg at etnolekttrekk er på tur til å forsvinne i språkkontaktområder (se kap. 2.3 for etnolektbegrepet). Bull (2006, s. 45) påpeker at det kan se ut til at det skjer en de-etnolektifiseringsprosess i Kautokeino blant yngre språkbrukere, og

det er derfor interessant å se om det muligens skjer på Drag også. Hvilke etnolekttrekk som gjør seg gjeldende på Drag, presenterer jeg i kapittel 1.7.2, og om det muligens skjer en de-etnolektifisering på Drag, kommer jeg inn på i kapittel 4.1.7. Før jeg satte i gang med forskningsprosjektet hadde jeg to forventninger:

Dragsdialekten står fortsatt sterkt blant yngre språkbrukere.

De samisktalende har mange etnolekttrekk i sin nordnorske dialekt.

Disse hypoteselignende antakelsene fikk jeg fort avkreftet da jeg satte i gang med datainnsamlingen. Dragsdialekten står sterkt blant *noen* av informantene, og etnolekttrekkene ser ut til å gjøre seg gjeldende hos informantene uavhengig av språkbakgrunn.

1.3 Struktur i oppgaven

Denne oppgaven er delt inn i fem hovedkapitler. Det første kapitlet er innledningen, hvor jeg som nevnt blant annet presenterer Tysfjord og Drags historie, samt gir en dialektgeografisk plassering av dragsdialekten. I kapittel 2 redegjør jeg for hvor jeg vil plassere masteravhandlingen i forskningstradisjonen, i tillegg til å presentere relevant teori og tidligere forskning. Deretter kommer metodekapitlet (kap. 3), hvor jeg tar for meg det empiriske grunnlaget for masteroppgaven. Her presenterer jeg de tre fasene i studien: forberedelsesfasen (3.1), innsamlingsfasen (3.2) og etterarbeidsfasen (3.3). I kapittel 4 kommer analysen. Her presenterer jeg funnene jeg har gjort i form av tabeller og eksempler, og analyserer dem med bakgrunn i tidligere forskning (kap. 4.1). Deretter drøfter jeg resultatene med bakgrunn i teorikapitlet (kap. 4.2). Siste kapittel i oppgaven er kapittel 5, som er en oppsummering av det jeg har kommet frem til. I avslutningskapitlet vil jeg besvare problemstillingen (kap. 5.1), før jeg til slutt trekker frem det jeg mener kan være interessant å forske på videre (kap. 5.2).

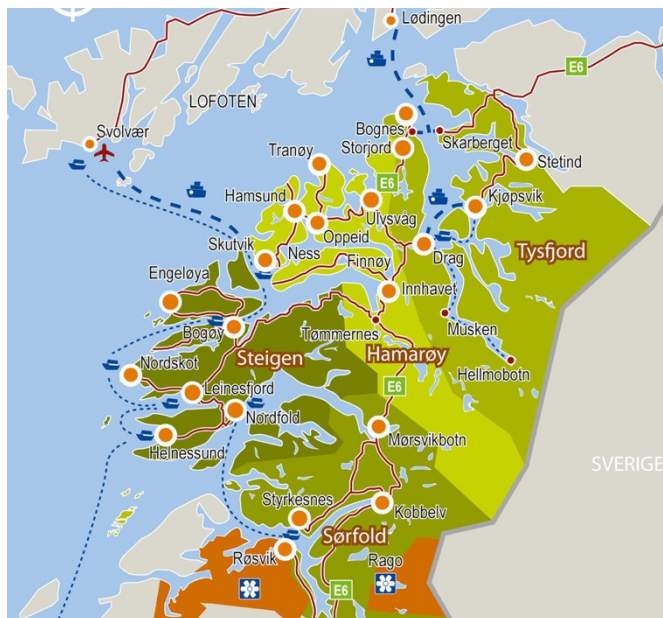
1.4 Geografisk plassering og demografiske opplysninger

Tettstedet Drag, eller Ájluokta som det heter på lulesamisk, ligger i kommunen Divtasvuodna/Tysfjord i Nordland fylke. Tysfjord grenser til Ballangen i nordøst, Sverige i sørøst og Hamarøy i sørvest og vest (jf. figur 1). Drag ligger ca. 4 kilometer fra E6, 20 mil nord for Bodø og 12 mil sør for Narvik. For dragsværingene er nok Bodø det de fleste refererer til når de sier at de skal til «byen». Det er dit majoriteten drar på bytur for å handle, og mange drar også dit for å gå på skole eller for å få seg jobb. I Kjøpsvik, en 45 minutter lang fergetur unna Drag, er orienteringen mot Narvik sterkere. At ferga er den avgjørende faktoren for at dragsværingene i størst grad drar til Bodø fremfor Narvik, er ikke usannsynlig. Hvordan Tysfjord ser ut, beskrives veldig fint i første vers av Tysfjordsangen, skrevet av Lars Skringdo i 1934:

Å, du Tysfjord med snøkledder tinder
og langs strendene oppdyrket jord.
Bratte lier, der bekkene rinner
og nedunder den glitrende fjord

Ifølge Statistisk sentralbyrå har Tysfjord kommune 1925 innbyggere per 2018, og tettstedet Drag har omtrent 1000 av disse (SSB, 2018). Drag er en av de største bygdene i Tysfjord, og Tysfjord er den kommunen i Nordland hvor innbyggertallet består av flest samer. Drag er altså et av kjerneområdene for den lulesamiske befolkningen (Evjen, 2001, s. 270).

Det er nødvendig å se på selve kommunen for å få et inntrykk av tettstedet Drag. Tysfjorden kan deles inn i *indre* og *ytre* Tysfjord, hvor den ytre delen består av blant annet tettstedene Drag, Kjøpsvik og Storjord, mens den indre delen inkluderer de små samfunnene Musken, Mannfjorden, Grunnfjorden og Hellembotn (Evjen, 1998, s. 40).

Figur 1: Kart over Tysfjord og tilgrensende områder. Kartet er hentet fra hamsuns-rike.no (06.04.19).

1.5 Historie³

Samisk befolkning, språk og kultur har stor plass i Drags og Tysfjords historie. På 1700-tallet kom det lulesamer fra Gällivare og Jokkmokk i Sverige og slo seg ned i den indre delen av Tysfjord. Dette var trolig årsaken til at det lulesamiske språket kom til området. Lulesamisk er et eget offisielt samisk språk i Norge (sammen med nord- og sørsamisk), med egen skriftspråksstandard uavhengig av den nord- og sørsamiske. Språket brukes i Gällivare og Jokkmokk i Sverige, og i Norge i områder som blant annet Tysfjord, Hamarøy og Folda. Den kulturen som gjorde seg gjeldende i den samiske befolkningen i Tysfjord var den fra Jokkmokk (Evjen, 1998, s. 48), og den samiske kulturen i Tysfjord er i dag fortsatt sterkt preget av kulturarven som den samiske befolkningen hadde med seg derifra.

I perioden 1956–1962 skjedde det en stor utflytting fra den indre delen av Tysfjord til den ytre. I Hellemofjorden sank folketallet med hele 40 %, og de som flyttet fra fjordene, var i all hovedsak samer. Evjen (2001, s. 39) hevder at utflyttingen fra fjordene pågikk helt frem til 1990-tallet, og at årsaken blant annet var at det var langt å pendle for de som jobbet på Kjøpsnes (nå Kjøpsvik), Drag eller Storjord. En annen mulig årsak var nok at etter 1952 var det mulig å få fraflyttingsbidrag hvis man valgte å flytte fra de indre fjordene til tettstedene. Dette ble gjort for at staten skulle unngå å måtte bygge ut velferdsgoder slik som vann, vei og elektrisitet på disse stedene. Musken og Hellemobotn fikk stempelet fraflyttingssteder, men Musken fikk fjernet fraflyttingsstemplet i 1965, da innbyggere der ikke ville ta del i fraflyttingen. I dag er det svært få fastboende i Musken, og ingen i Hellemobotn. Evjen (2001, s. 42) påpeker at: «Samene som flyttet ut av fjordene måtte gå i møte med en annen type samfunn og en annen kultur. De som først flyttet ut av fjordene, så ikke flyttinga som noe endelig». Utflyttingen skulle være en kort fase i livet, og hensikten var å gjøre det lettere for ungene og mannen i familien å slippe pendlingen til jobb og skole. Men ettersom tiden gikk, flyttet flere og flere permanent til tettstedene Kjøpsvik, Drag og Storjord.

I de ytre strøkene i Tysfjord var det en overvekt av bumenn. *Bumann* er et begrep som blir brukt i Tysfjord, og står for «ikke-same», altså en som ikke har samiske aner. På lulesamisk

---

³ Historiekapitlet bygger i all hovedsak på utdrag fra bygdebøkene fra Tysfjord av Evjen (1998, s. 40–48 og 155–168; 2001, s. 13–66 og 267–270).

sier man som oftest «ládde» om de som ikke er samer. Da befolkningen fra de indre strøkene av Tysfjord, som i hovedsak var samer, flyttet til Drag, Kjølsvik eller Storjord, måtte lulesamene i større grad enn før forholde seg til det norske språket. Da samene hadde gått på skole inne i fjordene, hadde de allerede blitt introdusert til norsk, siden lærerne i stor grad underviste på norsk. Utfallet av at samene måtte lære seg majoritetsspråket norsk, var at de utviklet en *etnolekt*; norsk med samiske språktrekk (jf. Bull 2006, Sollid 2009a).

Etnolektbegrepet vil jeg kommentere senere i oppgaven (kap. 2.3).

Etter 1980 har samisk språk og kultur blitt styrket og dragsområdet regnes, som tidligere nevnt, som et av kjerneområdene for lulesamer. Det samiske blir synliggjort, og flere og flere av innbyggerne identifiserer seg som samer og ønsker å uttrykke samisk identitet blant annet gjennom bruk av kofte og lulesamisk språk. En annen sak som er verdt å nevne er læstadianismen, siden denne religiøse retningen har hatt og har sterkt rotfeste i Tysfjord. Læstadianismen har vært en viktig faktor for at det samiske samfunnet stod, og fortsatt står, sterkt og samlet i området. Læstadianismen er videre en viktig årsak til at bruken av samisk språk ble videreført gjennom hele fornorskningsperioden. Grunnet oppgavens omfang skal jeg ikke gå nærmere inn på dette temaet.

Tysfjord kommune har hatt store utfordringer og fått mye negativ oppmerksomhet de senere årene med den store overgrepssaken som kom for dagen i *VG Helg* sommeren 2016. Det har blitt arbeidet mye med å forbedre oppvekstmiljøet for barn og unge i tiden etter nyhetssaken. I 2017 ble det for eksempel igangsatt et oppfølgingsprosjekt i kjølvannet av overgrepssakene som kalles *Jasska/Trygg*. Hensikten med prosjektet er ifølge prosjektleder Tor Erik Rønne: «å følge opp de berørte og iverksette forebyggende tiltak for å hindre overgrep i fremtiden» (Karlsen, 2017). *Jasska/Trygg* har gjort et stort arbeid og arrangerte for eksempel konserten *Mihá* – stolthetskonsert for Tysfjord i mars 2018. Árran Julevsáme guovdásj, lulesamisk senter (2018) sier at denne konserten skal: «fokusere på glede, hjertevarme, kjærlighet og ikke minst stolthet! Stolthet over åpenheten og styrken som er vist».

Selv om Tysfjords befolkning har vist seg å stå sammen i problemene og utfordringene, har innbyggerne sine uenigheter. Etter store diskusjoner ble det i 2018 fastslått at Tysfjord kommune blir delt i to i forbindelse med kommune- og regionreformen, hvor nordøstsiden slås sammen med Narvik og Ballangen kommune, og sørvestsiden (inkluderer bl.a. Drag, Musken, Hellembotn) slås sammen med Hamarøy kommune i 2020. Dermed vil Tysfjord kommune være historie.

1.5.1 Skole, fornorskning og revitalisering

På 1800-tallet sto nasjonalismen sterkt, og fornorskingsprosessen oppstod som en konsekvens av dette i områder med samisk og kvensk (Evjen, 1998, s. 155). Med den nye norske skoleloven i 1860 ble det fastslått at elevene måtte ha et bredere pensum enn bare kristelige tekster. Det ble også bestemt at det skulle dannes større skoleenheter, og at de små skolene rundt omkring skulle legges ned. Denne skoleloven ble vel og merke ikke gjennomført før i det neste århundret (Evjen, 1998, s. 155). Når noen av de små skolene ble lagt ned inne i fjordene, ble elevene nødt til å pendle til skolen, og bumenn og samer måtte gå på samme skoler. Evjen (1998, s. 164) uttrykker at: «Fra sentralt politisk hold ble ikke fornorskingspolitikken i skolene i Tysfjord innført slik som de samiske distriktene lenger nord». Samisk var nemlig akseptert som undervisningsspråk, men det var vanskelig å få tak i lærere som snakket samisk. På de større skolene gikk undervisningen for det meste på norsk, men på steder hvor elevene hadde samisk som morsmål, var det ønskelig med samisktalende lærere. En stillingsannonse fra 1899 viste dette: «Storskolepost ledig i Tysfjord i Hellemo, Helland og Rørvik kredse. Læreren maa kunne lappisk. Undervisningstid 36 uger i udelt skole, løn kr. 12,-, kostgodtgjørelse kl 6,- pr uge» (Evjen, 1998, s. 168).

Til tross for at fornorskingen ikke rammet skoler i Tysfjord like hardt som andre steder, ble samisk i liten grad brukt i skolen. På midten av 1900-tallet ble en lærer i Musken oppfordret til å bruke norsk som undervisningsspråk, selv om at samtlige elever hadde samisk som morsmål. Evjen (2001, s. 64) forteller om en samisktalende lærer at:

På 1950-tallet var holdningen den at det var om å gjøre å lære ungene majoritetsspråket slik at de kom seg fram i det norske samfunnet. Pedagogiske teorier om morsmål og hjertespråk som grunnlag for fremmedspråk var ennå ikke kommet. Siste dag hun underviste, slappet hun av fra tanken om å lære fra seg på norsk, og brukte samisk i timene. Da så hun i et glimt hvordan undervisninga kunne ha blitt.

En annen årsak til at undervisningen i all hovedsak gikk på norsk, var også mangel på skolemateriell, samt mangel på lærere som behersket samisk (Evjen, 2001, s. 64). Det kommer frem at lærere som ikke kunne samisk, følte seg maktesløse når de skulle lære de samiske elevene norsk. En lærer uttrykte at: «Lappingan kunne ikke norsk, men de forsto litt. De vantrivdes veldig. Når de begynte å gråte mått æ få de andre til å forklare, ta dem ut på gangen for å høre» (Evjen, 2001, s. 65–66). I et samfunn der norsk dominerte, var det nok utfordrende for samer å holde fast på sine samiske røtter og sitt morsmål. En som gikk på skole i 1960 fortalte at: «På skolen var det om å gjøre å være norsk. Æ slutta heilt å snakke samisk, ville være som de andre. Heime va æ mest samisk. Når vi dro på de store samlingen, møttes vi som gikk på skolen, men da va vi alle samer. Æ va aldri bare same» (Evjen, 2001, s.

50). Evjen (2001, s. 50) hevder at dette er et godt eksempel på at identitet ikke er noe endelig og definitivt: «I enkelte situasjoner kan de samiske røttene være viktige, mens de i andre sammenhenger har mest å si at man er vokst opp i et samfunn der det norske dominerer». Det er vanlig at utenforstående konkluderer med at du er same bare fordi du er fra Tysfjord. Sånn var det før, og fortsatt den dag i dag kan man høre: «Åja, er du fra Tysfjord? Er du same?». En bumann fra Tysfjord får derfor ofte to identiteter. Det samme gjelder også for samene. De får også to identiteter basert på at de tilhører både minoritet og majoritet.

Drag's befolkning, og kanskje samene spesielt, har ikke alltid hatt det like lett. I senere tid har overgrepssakene i stor grad blitt koblet til de med samisk bakgrunn og tilhørighet av utenforstående, noe som har bydd på flere utfordringer. Dette kom frem flere ganger under intervjuene med informantene i studien min, for eksempel i denne samtalen med en av de yngre informantene:

Samtaleutdrag 1.1: vi fikk jo ganske mange kommentara om at vi va vålltæktsmenn

- Line: kordan syns du det e å bo på Drag?
- Janita: det e ganske greit! Ja, eh, sånn, me alle de vålltæktssakan så har det kanskje vært litt utfårdringe når vi fær på leirskola å sånn.
- Line: ja, korsn va det egentlig?
- Janita: vi fikk jo ganske mange kommentara om at vi va vålltæktsmenn å sånne ting
- Line: nei, huff. Ka dåkker sa då?
- Janita: næi, vi sa ikke så masse, men de sa jo tel oss atte vi va lappa åsså

Dette eksemplet gjenspeiler noen av de utfordringene befolkningen på Drag, og samer generelt har stått i. Fordommer mot Drag og samer er ikke noe nytt. En av de eldre informantene i studien min, som ikke har samisk bakgrunn og som ikke kan samisk språk, fortalte at:

Samtaleutdrag 1.2: det va et hælvette dær oppe i Kjøpsvik

- Eva: vi mått reis te Kjøpsvik te tannjlægen, ja, å det brukt vi en heil dag på før vi mått fær me Hulløy⁴ heim. Så e fikk jo låv å gå ne te han pappa når e va færdig, men det va et hælvette dær oppe i Kjøpsvik, vi vart spøtta på av de dær ongan når vi kâm.
- Line: åja, det va krig?

---

⁴ Hulløy var en lokalbåt som hadde rute i hele Tysfjord. Eva mener at de måtte ta lokalbåten fra Kjøpsvik til Drag, og båten gikk bare en gang om dagen.

Eva: ja, når vi kãm ditet, vå mått jo hæng dær ute te vi kãm åss heim. Så de dær kjøpsvikongan de spøtta på åss når vi kãm.

Line: ja men spøtta de på dæ også som ikkje va samisk?

Eva: ja, allje dragsfålk. Mang gånga så jaga de åss ne, heilt ne te færgekaia.

Dette samtaleutdraget viser litt av den interne konflikten som har vært mellom ungdommer fra Drag og Kjøpsvik i mange år. Bakgrunnen til denne konflikten vil jeg ikke gå inn på da jeg ikke har nok kunnskap om den, men man kan imidlertid si at fordommer mot samer og dragsværingar har vært et stort problem, og er det fortsatt både internt i kommunen og utenfor.

I dag er det en barne- og ungdomsskole på Drag, en i Kjøpsvik og en montessoriskole på Storjord. Skolen i Musken bestod helt til i 2009, da den ble lagt ned. På Drag undervises det etter K-06 samisk, og skolen har både norsk og samisk som førstespråk, samt samisk som andrespråk. Tysfjord kommune er en del av forvaltningsområdet for samisk språk. I 1994 åpnet det lulesamiske senteret Árran på Drag. Hensikten bak å opprette en slik institusjon var for å sikre og utvikle det lulesamiske språket, samt kulturen og samfunnslivet.

1.6 Næringsliv

Før industrien vant fotfeste på begynnelsen av 1900-tallet, levde omtrent alle av jordbruk og fiske i Tysfjord. I 1908 ble det startet gruvedrift på Drag, som ble arbeidsplass for både bumenn og samer. Denne gruvedriften ble starten på det som i dag heter TQC (*The Quartz Corp*) som er en bedrift som ble etablert i 2008. Denne fabrikk leverer kvarts til store teknologiske bedrifter rundt om i verden, og er en svært viktig bedrift i Tysfjord.

Sementbedriften *Norcem* i Kjøpsvik, som ble opprettet i 1968, står for mange arbeidsplasser i Tysfjord. Denne bedriften var en arbeidsplass som trakk mange samer fra fjordene. Tysfjord ASVO er lokalisert på Drag, og er arbeidsplass for mange. Her tilbys mange tjenester, som for eksempel vaskeri, vedproduksjon, *duodje* (samisk handverk) og miljøstasjon. Ellers finnes det bedrifter innen fiskeoppdrett, som er en viktig næring i kommunen, samt servicebedrifter innen rørlegging, byggetjenester og transport. På Drag er det blant annet en dagligvarebutikk, en bensinstasjon, en restaurant, en barne- og ungdomsskole, en norsk og en samisk barnehage, bibliotek, kirke, svømmehall og en stor park med paintballbane og ridebane.

1.7 Språklig plassering av dragsdialekten

Dette kapitlet har jeg valgt å dele inn i to underkapitler, hvor jeg først tar for meg de tradisjonelle nordnorske talemålstrekkene i dragsdialekten siden dette temaet er det som får hovedvekt i studien min (kap. 1.7.1). Det andre underkapitlet (kap. 1.7.2) tar kort for seg noen etnolekttrekk som er vanlige i dragsdialekten.

1.7.1 Tradisjonelle nordnorske talemålstrekk i dragsdialekten⁵

Jahr og Skare (1996, s. 26) skriver at: «I nordnorsk gjer den statiske apokopen seg gjeldande i Nordland fylke frå og med den nordlege delen av Rødøy kommune og Saltfjellet opp til Tysfjorden». Dette vil si at apokopen er bundet til bestemte grammatiske kategorier, som igjen betyr at endestavelsen faller bort i omtrent alle kategorier. I dragsdialekten er det vanlig med apokoperte former i infinitiv (*å vær*), presens (*spis*), preteritum (*spist*), sterk form av perfektum partisipp (*har drevv på*) og gradbøyde adjektiv (*penar*, komparativ; *penast*, superlativ). Svake hunkjønnsord i ubestemt form entall og presens av a-verb blir tradisjonelt ikke apokopert på Drag, og det er vanlig å si: «Ei jenta håppa på ei trampolina». I nabokommunen Steigen, er det vanlig at svakt hokjønn, hankjønn og intetkjønn i ubestemt form blir apokoperte, og setninger som: «Du e ei fin vetj», «Kannj e få en pos?» og «Du e et godt mennjesk» er tradisjonelle (Andreassen, 2018). Det samme gjelder for tettstedet Fauske som ligger om lag 13 mil fra Drag. Jensen (1999) har skrevet en avhandling om apokope i fauske-dialekten som jeg vil komme tilbake til i teorikapitlet (2.6.3). Setningen «Æ ska te Fausk å kjøp kak før ei kron» er hyppig brukt humoristisk når dragsværingene, og andre, snakker om tettstedet Fauske.

Palatalisering av de gamle lange alveolarene /n/, /l/, /d/ og /t/ er et typisk trekk ved dragsdialekten, men palatal uttale av lang /n/ og /l/ er mest frekvente, eksempelvis i former som [kaŋ] (*kan*, pres.) og [aŋə] (*alle*, kvantor). Palatalisering av /d/ ([skåja] (*skodde*, f.), [rɛj] (*redd*, adj.) er også vanlig, men er lite frekvent i språket. Det samme gjelder palatal uttale av /t/, som forekommer i ord som [grɛc] (*greit*, adv.) og [svɛc] (*svett*, adj.). Mæhlum og Røyneland (2012, s. 111) mener at tendensen til avpalatalisering brer om seg i Nord-Norge. Avpalatalisering er en endringsprosess hvor de tradisjonelle formene [maŋ] (*mann*, m.) og [aŋə] (*alle*, kvantor) enten blir erstattet med en postalveolar uttale: [maŋ] og [aŋə], eller

---

⁵ Deler av kapittel 1.7.1 og 1.7.2 er hentet fra Andreassen (2018).

alveolar uttale: [man] og [alə]. Om det er en tendens til avpalatalisering på Drag, vil jeg komme tilbake til senere i kapittel 4.1.6.

Fra gammelt av var det vanlig å si *e* eller *eg* i 1. person entall på Drag, men nå sier majoriteten *æ*. *Æ*-varianten i 1. person entall ser ut til å bre seg i de nordnorske dialektene (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 109). Den tradisjonelle formen av nektingsadverbet på Drag er *ikkje*, men som Mæhlum og Røyneland (2012, s. 109) påpeker har formen *ikke* blitt mer vanlig i Nord-Norge.

Diftonger i ord som *veit*, *meir* og *heim* i stedet for *vet*, *mer* og *hjem* er et typisk trekk i dialekten. I tillegg er lågning et tradisjonstrekk i dragsdialekten. Mæhlum og Røyneland (2012, s. 111) sier at når det gjelder lågning i Nord-Norge, så er det: «først og fremst gammel stutt *i*, *e* og *y* som har ‘falle ned’ eit hakk, slik at ein kan få uttalevariantar som *fesk*, *fæst* og *løst*».

1.7.2 Språkkontakttrekk i dragsdialekten

Når en ser på hvordan språkkontakten mellom norsk og samisk har påvirket dialekten på Drag, er det spesielt tonefallet som skiller seg ut. Tonefallet bærer preg av et samisk intonasjonsmønster. Et annet prosodisk trekk er førstestavelsestrykk i navnefraser, som for eksempel *‘Per Olav og ‘onkel Tor* i stedet for *Per ‘Olav og onkel ‘Tor* (Bull, 2011, s. 20).

Genusveksling er også noe som forekommer i dragsdialekten. Dette innebærer at ord som hører til substantivet (artikler, adjektiv, possessiver) får «feil» grammatisk genuskongruens. At denne vekslingen skjer, har nok sin forklaring i at det på samisk ikke finnes genus (Bull, 2011, s. 21). Eksempler på genusveksling er *en hus*, *en friluftsmenneske* og *en triks* i stedet for *et hus*, *et friluftsmenneske* og *et triks* (Conzett, Johansen og Sollid, 2011, s. 12). Det typiske er altså at en maskulin determinativ blir brukt i kombinasjon med et intetkjønns-substantiv, det som i andrespråklæringslitteraturen gjerne omtales som *overgeneralisering* (Junttila, 1996, s. 213).

Et annet trekk i dragsdialekten som forbindes med språkkontaktområder, er manglende prepropriell artikkel, som vil si at pronomen fremfor egennavn blir utelatt. I stedet for å si: «*æ fær tel ho mamma*» eller «*dær e han Kurt*» sier de bare «*æ fær tel mamma*» eller «*dær e Kurt*» (Bull, 1996, s. 163).

I noen tilfeller hender det at /y/ blir /ʌ/-lignende, og at en dermed får varianter [sʌŋ] (*synd*, m.) og [bʌŋcə] (*begynte*, pret.). Hvordan etnolekttrekkene kommer til uttrykk blant mine informanter, vil jeg komme tilbake til i underkapittel 4.1.7.

2 Teoretisk bakgrunn og tidligere forskning

Dette kapitlet presenterer teori og forskningsresultater som er relevante for min oppgave. Jeg vil først plassere studien min i den sosiolingvistiske forskningstradisjonen (kap. 2.1) før jeg går videre inn på teori som vil fungere som et bakteppe for drøftingen jeg gjør i analysekapitlet. Teori jeg behandler i dette kapitlet, er først og fremst ungdommer som språkendringsagenter, hvor jeg kommer inn på kjønnsforskjeller, generasjons- versus livsfaseendring, samt topostatisk og topodynamisk personlighetstype (kap. 2.2). Videre presenteres etnolektbegrepet (kap. 2.3), og vår kunnskapsstatus om nordnorske etnolekter (kap. 2.3.1). Deretter presenterer jeg de to fasene i dialektutviklingen; dannelse og stabilisering (kap. 2.4), før jeg videre kommer inn på de-etnolektifiseringsbegrepet (kap. 2.5). Til slutt kommer kapittel 2.6 hvor jeg presenterer de ulike språklige variablene som er med i denne oppgaven, før jeg videre ser på sentrale funn fra tidligere forskning på de ulike fenomenene.

2.1 Posisjonering i forskningsfeltet

Før sosiolingvistikken slo igjennom på 60/70-tallet, var dialektologien gjeldende som forskningsdisiplin. Som nevnt i kapittel 1.2, er dialektologien: «den formen for språkvitenskap som studerer den geografiske utbredelsen av ulike språktrekk, og som i stor grad baserer seg på *kart* som et viktig metodisk hjelpemiddel» (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 14, deres kursivering). Sosiolingvistikken er, på den andre siden, opptatt av: «hvordan disse fenomenene blir brukt – eller ikke brukt – i ulike sosiale grupperinger av befolkningen» (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 18). Norrby og Håkansson (2015, s. 25) poengterer at det er to hovedstrømninger i sosiolingvistikken: *interaksjonsparadigmet* og *variasjonsparadigmet*. Ifølge Hårstad, Lohndal og Mæhlum⁶ (2017, s. 121) har interaksjonsparadigmet sterkere fokus på: «enkeltindividet og dets samhandling med omgivelsene». Min studie handler ikke om hvordan informantene eventuelt endrer måten å snakke på i ulike situasjoner. Fokuset i denne oppgaven ligger på hvordan informantene hovedsakelig varierer mellom tradisjonelle talemålstrekk og standardnære former, og dermed kan man si at denne studien hører til i variasjonsparadigmet. Norrby og Håkansson (2015, s. 26) nevner følgende kjennetegn ved variasjonsparadigmet:

---

⁶ Heretter Hårstad mfl. (2017).

Beskriver språkssystemet som det visar sig i olika gruppers språkbruk.
Fokus på språkstrukturella enheter.
Visar på systematisk variation utifrån faktorer som ålder, kön och socialgrupp.
Dekontextualisering.
Fokus på kvantitativa metoder

Dermed kan man si at denne oppgaven er en sosiolingvistisk studie med fokus på variasjon og mulig endring.

2.2 Ungdom som språkendringsagenter

Det er kanskje vanskelig å forstå at språket alltid er i endring, og det er derfor mange som mener at ungdom ikke tar vare på språket og egen dialekt.⁷ Norrby og Håkansson (2015, s. 169) poengterer at å klage på ungdommers dårlige språk har blitt gjort siden antikken. Det er viktig å forstå at vi alle lever i en tid i forandring, og at ungdommene selv er i forandring, og at språket derfor kan endres ut fra omgivelsene. I tillegg varierer det mellom ulike personer og miljøer hvor mye språket varierer og dermed endres (Norrby og Håkansson, 2015, s. 199–200). Når man skal finne ut hvilke endringer som holder på å skje i talespråket, er det gjerne nettopp ungdommene en retter søkelyset mot. Tagliamonte (2016, s. 3) sier at ungdommer er kreative, nyskapende, språklige innovatører, og de fremste språkendringsagentene: «This means that children and adolescents, in particular, are the key individuals to look to when it comes to trying to find out what is changing in language and where language is headed».

Språkendring kan også knyttes opp mot kjønn, og det viser seg at jenter ofte ligger foran gutter i språkendringsprosesser og fungerer som pådrivere (Mæhlum, 2008, s. 120). At jenter har en tendens til å snakke et mer standardnært talemål, er også noe Norrby og Håkansson (2015, s. 130) tar opp. De påpeker at: «i jämförelse med män tenderar kvinnor som grupp betraktad att 'tala fint', det vill säga de håller sig mer til standardspråkliga former i uttal, ordböjning och ordval än männen som grupp betraktat» (Norrby og Håkansson, 2015, s. 130). Flere tidligere sosiolingvister, som for eksempel Labov (1966) og Trudgill (1972), har gjennomført studier som viser dette: Kvinner snakker mer standardnært enn menn. Forskingen viser at kvinner har en tendens til å velge ord og former som ligger nærmere skriftspråket, og de unnviker tradisjonelle dialekttrekk som kan være stigmatiserende (Norrby

---

⁷ Deler av kapittel 2.2 «Ungdom som språkendringsagenter», er hentet fra Andreassen (2018).

og Håkansson, 2015, s. 131). Mæhlum (2008, s. 120) redegjør for hva språk og kjønn innebærer i norsk sammenheng, og skriver: «jenter og kvinner, uavhengig av sosial klasse og alder, snakker mer standardnært og endrer talemålet sitt oftere og mer enn det gutter og menn gjør. Gutter og menn synes på sin side å være lojale mot lokale normer og snakker mer dialekt enn jentene». Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 4.2.1.

Forskjellen mellom generasjons- og livsfaseendring er nødvendig å nevne når man studerer mulig endring blant yngre språkbrukere. Hasund (2006, s. 17) forklarer kort og presist hva det handler om:

Det er til enhver tid stor variasjon i ungdomsspråket, derfor er det fornuftig å studere ungdomsspråk når man vil studere språkendringer. Problemet er altså at det ikke er godt å vite om de endringene man finner i ungdomsspråket, er virkelige generasjonsendringer som ungdommene tar med videre når de blir voksne, eller om det bare er såkalte livsfaseendringer, som de legger av seg når de blir voksne, og som nye generasjoner ungdommer plukker opp som et avgrenset ungdomsspråkfenomen.

Det er ikke ungdomsspråk som er gjenstand for forskning i denne studien. Det Hasund (2006) påpeker, er relevant i min oppgave fordi man kan spørre seg om dialektvariasjonen som skjer blant ungdommene på Drag, peker i retning av generasjonsendringer, eller om det bare er snakk om livsfaseendringer.

Også Røyneland (2005, s. 72) tar for seg generasjons- og livsfaseendring, og påpeker at det er to måter en kan gjøre en sosiolingvistisk studie av endringer i talemål; synkront eller diakront. Denne studien kan sies å være synkron: «Den mest vanlege metoden for å studere språkleg variasjon og endring i eit språksamfunn, er å sjå på variasjonen mellom grupper av individ» (Røyneland, 2005, s. 72). Jeg har som nevnt seks hovedinformanter og to eldre informanter som referansegruppe, og man kan dermed si at «apparent time»-hypotesen ikke står så sterkt i min studie, i og med at jeg bare har to eldre informanter, og ikke flere ulike generasjoner. «Apparent time»-hypotesen er knyttet til Labov og innebærer kort fortalt at man analyserer talen til et utvalg mennesker i forskjellige aldre, og hvis språkbrukerne anvender talemålsformer som avviker fra hverandre, indikerer det at en mulig endring pågår i samfunnet (Sandøy, 2008, s. 217). «Ved å sjå på distribusjonen av lingvistiske variantar på tvers av aldersgrupper meiner ein altså å kunne seie noko om endringar i frammasj, og dermed også om endring generelt» (Røyneland, 2005, s. 72).

Det er med andre ord slett ikke sikkert at hovedinformantene mine vil anvende dialekttrekkene de bruker i dag om ti år. Det er heller ikke sikkert at de standardnære

talemålsformene som noen av informantene mine anvender, vil bli ført videre til de neste generasjonene.

2.2.1 Topostatisk og topodynamisk type

Sammenhengen mellom språk og identitet er sentral i sosiolingvistikken. Grunnet oppgavens omfang vil jeg bare kommentere dette forholdet kort og på et generelt nivå. Mæhlum (2008, s. 106) skriver at: «Innenfor denne [sosiolingvistiske] tradisjonen har språk blitt betraktet som en av de viktigste identitetsskapende faktorene, nettopp fordi det i stor utstrekning er gjennom språket vi presenterer vår identitet». På Drag vil variasjonen mellom de tradisjonelle talemålsvariantene, de standardnære trekkene og etnolekttrekkene være en måte å uttrykke identitet på. I fortsettelsen vil jeg særlig vektlegge hvordan variasjon kan knyttes til stedlig identitet, nærmere bestemt språkbrukeres orientering til sted.

Skjekkeland (2001, s. 31) og Hårstad (2010, s. 308–309) trekker begge frem begrepene *topostatisk* og *topodynamisk* når de tematiserer forbindelsen mellom språkbrukernes dialekt og de sosiale og psykologiske forholdene språkbrukerne lever under. Den mentale innstillingen til plassen en kommer fra og stedene rundt har etter alt å dømme mye å si for hvilke språkformer en velger. Skjekkeland (2001, s. 34–35) opererer med to personlighetstyper og presenterer dem som «homo staticus» (*topostatisk*) og «homo dynamicus» (*topodynamisk*). «Homo staticus» representerer den typen personer som er opptatte av og stolte av hjemplassen sin, og som opprettholder kontakten med nettverket hjemmefra. Stedene rundt er ikke av stor interesse, og denne typen språkbrukere ønsker gjerne å slå seg til ro i hjembyen eller -bygda. De har også gjerne et positivt syn på eget talemål, og mener det er viktig å holde fast på de tradisjonelle dialekttrekkene (Skjekkeland, 2001, s. 35). Topostatisk typer har altså en sterk tilknytning til og lojalitet til hjemplassen, og opprettholder tradisjonsformene i dialekten. Hårstad (2010, s. 308–209) sier også at:

Denne stedslojaliteten blir forstått som en psykososial mekanisme som medvirker til at individet holder fast på det stedsspesifikke også på det språklige nivået. Den lokalt orienterte, topostatisk personen vil dermed med stor sannsynlighet videreføre tradisjonsnormen, mens en person med svak stedslojalitet har lettere for å gi opp det stedsspesifikke.

Skjekkeland (2001, s. 35) påpeker at «homo dynamicus» i større grad har en omgangskrets utenfor bygda, og har et ønske om å flytte vekk fra hjemplassen for å få nye impulser. En topodynamisk personlighetstype kan dermed defineres som en språkbruker som har flyttet

flere ganger i livet (Skjekkeland, 2001, s. 35), og som har gjennomgått en språklig *avlokalisering* (Hårstad, 2010, s. 309) som konsekvens av det.

Røyneland (2005, s. 541) belyser i sin doktoravhandling om dialektnivellering på Røros og Tynset at: «det er ein klar forskjell mellom ungdom som er meir lokalt orienterte, og ungdom som er meir urbant orienterte». Videre skriver Røyneland (2005, s. 541, egen kursivering) at «[g]ranskinga viser også at det først og fremst er *gutar* som er både dei mest og dei minst tradisjonelle språkbrukarane». Dette kommer frem gjennom det Røyneland (2005, s. 442) kategoriserer som *sosse-guttene* og *råner-guttene*, hvor råner-guttene har flest lokale varianter, mens sosse-guttene har flest nivellerte former. De fleste jentene viser seg å ligge midt imellom, hvor de bruker noen tradisjonsformer og noen nivellerte former.

Løstegaard Olsen (2006) har i sin masteravhandling sett på ungdomsspråket i den lille bygda Løkta i Dønna kommune. Hennes studie viser imidlertid en litt annen tendens enn det som kanskje er normalen. I hennes studie er det jentene som i størst grad holder på de tradisjonelle formene, som kan forklares med at: «jentene langt på vei føyer seg etter voksensamfunnets normer (i dette tilfellet bruk av dialekt), mens guttene bryter med normene for å opponere mot voksensamfunnet og markere «tøffhet» og selvstendighet» (Løstegaard Olsen, 2006, s. 128).

2.3 Etnolekt

I og med at Drag er et språkkontaktområde, er etnolektbegrepet potensielt relevant for å forstå etableringen og utviklingen av det norske talemålet på plassen, en varietet som til en viss grad bærer preg av samisk påvirkning.⁸ Bull (2006, s. 41) definerer i sin artikkel, en etnolekt som: «ein varietet av eit språk som blir tala av ei bestemt etnisk gruppe og som har i seg element [...] frå eit anna språk som har vore eller framleis er i bruk i den aktuelle gruppa». Sollid (2009a, s. 148) behandler også etnolektbegrepet, og bruker det for å omtale det norske talemålet i språkkontaktområdene i Nord-Norge: «Dette begrepet brukes om talemål som markerer språkbrukere som medlemmer av en gruppe som opprinnelig brukte et anna språk».

---

⁸ Deler av kapittel 2.3 «Etnolekt» er hentet fra Andreassen (2018).

Med dette kan vi se at begrepet forklares nokså likt, og at essensen er at det er en varietet av et språk som er knyttet til en etnisk gruppe som har eller har hatt et annet språk.

Med etnolektbegrepet avklart, kan man stille seg spørsmålet hva en nordnorsk etnolekt er. Relevant for de nordnorske etnolektene er språkskifteperspektivet, som kort sagt innebærer at et språk overtar som hovedspråk for et annet (Sollid, 2009a, s. 158). På 1800-tallet var det mange områder i Nord-Norge hvor folk ikke kunne norsk, og hvor samisk og kvensk var hovedspråket. Gjennom fornorskningspolitikken og språkskifteprosessen som kom på 18- og 1900-tallet, ble samer og kvener nødt til å lære seg norsk. Dermed utviklet samene og kvenene en varietet av nordnorsk, som utgjorde noen norske etnolekter (Sollid, 2009a, s. 159). Det finnes andre norske etnolekter i flerspråklige bymiljøer, men de omtales gjerne som multietnolekter. Flertallet av forskere i norsk sammenheng argumenterer for at den aller mest presise betegnelsen er multietnolektisk stil, fordi at ungdommene som snakker multietnolektisk stil, gjør det i bestemte inngruppesituasjoner og vennekontekster, men ikke ellers (Sollid, 2009b, s. 54).

2.3.1 Vår kunnskapsstatus om nordnorske etnolekter

Det tok lang tid før de nordnorske etnolektene ble et interessefelt for forskning. Sollid (2009a, s. 147) påpeker at det i stor grad skyldes fremveksten av et spesielt kunnskapsideologisk klima i språkforskningen i kjølvannet av unionsoppløsningen og parallelt med nasjonsbyggingen i Norge. Det var denne tidsperioden, omtrent fra 1850 til 1950, som var hovedperioden for språkskiftet fra samisk og/eller kvensk til norsk, og følgelig perioden da nordnorske etnolekter ble dannet (Sollid, 2009a, s. 147). Målsettingen etter 1814 var å bygge Norge, og språkideologien bar preg av at Norge skulle ha et nasjonalspråk med minst mulig fremmede elementer (Sollid, 2009a, s. 158). Ideen om *én nasjon – ett språk* sto sterkt. Forskernes hovedfokus lå på å finne et stabilt norsk talemål som kunne være grunnlaget for et enhetlig skriftspråk i Norge (Sollid, 2009a, s. 159). Å se på kontaktbasert dialektvariasjon var ikke relevant i dette arbeidet, samtidig som det å snakke norsk ble ansett som en nødvendighet for den moderne utviklingen av Norge. Følgelig var talemålene i særlig Nord-Troms og Finnmark, men også i språkkontaktområdene i Nordland, i liten grad gjenstand for gransking. Samisk- og kvensktalende måtte tilpasse seg fornorskningen og moderniseringen, og deres språk ble koblet til tradisjon og stagnasjon (Sollid, 2009a, s. 159). Homogenisering og standardisering av det norske språk var lenge gjeldende, og det var ikke før rundt 1960 at det oppstod en reaksjon mot dette, og at oppmerksomheten i større grad ble rettet mot å

ivareta det språklige mangfoldet i landet. Språkkontaktområder ble gjenstand for forskning med sosiolingvistikken gjennombrudd på 1960-tallet. Brytningen mellom dialektologien og sosiolingvistikken fikk forskerne til å stille andre spørsmål og andre krav til forskningen, og fra 1980 ble det i Norge større interesse for de nordnorske etnolektene (Sollid, 2009a, s. 161)

På grunn av at de nordnorske etnolektene ikke ble forsket på før utpå 1980-tallet, har vi i dag svært liten kunnskap om språkkontaktens opprinnelse og dens påvirkning. Den kunnskapen vi sitter inne med er Norges språkhistorie, og hvordan fornorskningsperioden påvirket samisk og kvensk språk (Sollid, 2009a, s. 159)

2.4 Fra dannelse til stabilisering

Sollid (2005, s. 51–76) trekker frem to faser, *dannelse* og *stabilisering*, når hun skal forklare den norske dialektutviklingen i Sappen, et lite bygdesamfunn i Nordreisa kommune i Nord-Troms der kvensk var majoritetsspråket. Dannelsesfasen beskrives av Sollid (2005, s. 54–55) slik: «I denne perioden begynner språkbrukerne å lære et nytt språk som andrespråk, og i innlæringsfasen er det uvanlig at språklæreren oppnår morsmålskompetanse i det nye språket». Sollid (2005, s. 55, egen kursivering) påpeker videre at: «Når voksne språkinnlærere skal lære et nytt språk, vil deres nye språk være prega av *transfer* fra morsmålet». Ved et gjennomført språkskifte vil trolig noen transfertrekk forsvinne, mens noen vil bevares. Det er i denne fasen Sollid (2005, s. 56) mener at etnolekttrekk oppstår i en dialekt, og hun sier at de neste generasjonene, det vil si i stabiliseringsfasen, kan velge å beholde eller videreføre disse trekkene.

I Tysfjord vil dannelsesfasen trolig ha vært når samene inne i fjordene ble introdusert for norsk gjennom skolegang og lærere, samt når de eldre samene måtte begynne å jobbe sammen med bumenn (jf. kap. 1.5). Samene ble da nødt til å lære seg norsk for å kommunisere med bumennene, og dermed ble noen av de samiske trekkene videreført til den norske dialekten de utviklet. Når det ble snakket norsk i hjemmene til opprinnelig samisktalende, ble trolig denne varieteten videreført, og stabiliseringsprosessen til etnolekten startet.

Stabiliseringsprosessen forklares av Sollid (2005, s. 75) på denne måten:

I stabiliseringsfasen går dialekten gjennom en utjamningsprosess, der variasjonen som oppsto da voksne snakka norsk som sitt andrespråk, reduseres. På individnivå foregår denne utjamningsprosessen på grunnlag av en internaliseringsprosess, der normene for språkbrukerens dialekt etableres på grunnlag av de primærdataene som er tilgjengelig for brukeren. På denne måten kan trekk som blir internalisert for den enkelte, i neste omgang 'overleveres' til neste generasjon

Det vil altså si at når den dialekten som de voksne snakker blir videreført til barna i generasjoner, vil dialekten gjennomgå en utjammingsprosess, og noen av etnolekttrekkene vil bestå i dialekten. På Drag har det i generasjoner vært tydelige etnolekttrekk i dialekten, men inntrykket mitt er at det i senere tid høres ut som at noen av trekkene har blitt mindre frekvente. Samisk er fortsatt morsmålet til mange på Drag, men da stort sett alltid i sammenheng med norsk-samisk tospråklighet, og norsk brukes i stor grad i hverdagen. De etnolekttrekkene som er typiske for dragsdialekten, knyttes ikke bare til de som har samiske aner. Bumenn fra Drag kan også ha et intonasjonsmønster preget av samisk, samt andre språkkontakttrekk, selv om de ikke kan det samiske språket.

Før jeg startet forskningsarbeidet hadde jeg som nevnt et inntrykk av at språkbakgrunn var avgjørende for bruken av etnolekttrekk (jf. kap. 1.2), men i ettertid har jeg skjönt at i mitt informantutvalg var ikke det avgjørende. Med utgangspunkt i datamaterialet i studien, samt observasjon av dragsdialekten i mange år, er det tydelig at etnolekttrekkene gjør seg gjeldende blant flere enn de tospråklige.

2.5 De-etnolektifisering

Begrepet *de-etnolektifisering* er også verdt å nevne, da Bull (2006, s. 45) mener at språkkontaktfenomener i nordnorske varieteter er på veg ut. Hun har gjennom «uformelle observasjonar og ikkje systematiske undersøkingar» (Bull, 2006, s. 45) en formening om at unge samer i Kautokeino i mindre grad enn før snakker en norsk etnolekt. Hun sier derfor at det kan se ut som at det har skjedd en de-etnolektifisering. Mulige årsaker til de-etnolektifisering vil jeg komme tilbake til i kapittel 4.1.7.

2.6 Språklige variabler og tidlige forskning

I dette kapitlet tar jeg for meg de språklige variablene som er inkludert i denne oppgaven, samtidig som jeg presenterer en del nyere forskning på de ulike talemålsfenomenene.

2.6.1 Nektingsadverb

Nektingsadverbet kommer i mange former i det norske dialektlandskapet. Vi har formene *ikke* og *ikkje*, *ittj* og *itte*, samt *inte* og *ente*. Den mest utbredte formen er ifølge Mæhlum og Røyneland (2012, s. 191) *ikkje*, som vi finner i store deler av Vest-Norge, på Østlandet, i hele Nordland og deler av Troms. *Ikke* er også utbredt, og vi finner denne varianten i hele Finnmark, deler av Troms, Vestfold og Østfold. Siden nektingsadverbet er såpass høyfrekvent

i språket vårt, og i og med at det er en viktig dialektmarkør, er det ikke uvanlig at det er en viktig variabel i studier av variasjon og endring. Mange av disse studiene er fra ulike byer i Norge.

Fiva (2016) har i sin masteravhandling, «*Æ snakke i alle fall ikke gammel tromsødialekt!*», sett på fordelingen av *ikke* og *ikkje* i tromsømålet. Tromsøværingene har tradisjonelt sett brukt *ikkje*, men i dag ser det ut til at *ikke* vinner fram blant unge språkbrukere (Fiva 2016, s. 1 samt Sollid og Nesse 2010, s. 149). Informantutvalget til Fiva (2016, s. 28) besto av 73 ungdommer under og over 15 år. Informantene var hentet fra fire skoler, hvorav to var på Tromsøya, dvs. i det mest sentrale området av byen, en på Kvaløya og en i Tromsdalen. Fiva (2016) undersøker om ungdommene bruker *ikke* og *ikkje* konsekvent, eller om de veksler mellom å bruke begge. 79,5 % av ungdommene sier *ikke*, 4,1 % bruker bare *ikkje*, mens 16,4 % veksler mellom *ikke* og *ikkje* (Fiva, 2016, s. 64). Fiva (2016, s. 70) hevder at det er flere jenter som bruker *ikke* enn gutter, og at ingen av de 31 jentene bruker *ikkje* konsekvent. Dataene viser at *ikke* blir brukt i 75,6 % av tilfellene blant guttene, og i hele 96,9 % av forekomstene blant jentene.

Hårstad (2010) har gjort en sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim, *Unge språkbrukere i gammel by*, og ser blant annet på forekomster av nektingsadverbet *ikke*.

Hårstad (2010, s. 209) oppsummerer funnene sine slik:

Min gjennomgang av nektingsbruken viser imidlertid med stor tydelighet at /ikø/ har blitt et reelt alternativ for tradisjonsformen /ic/ for unge trondheimere. Halvparten av informantene bruker /ikø/ (eller klitisert form) i mer enn hver fjerde nektning. Seks personer bruker /ikø/ i mer enn to tredeler av tilfellene, men en helt konsekvent utskifting av /ic/ med /ikø/ finner vi kun hos to. Ingen informanter er helt /ikø/-fri, men en liten håndfull har over 90 % /ic/-bruk, og flere av forekomstene av /ikø/ hos disse kan dessuten sies å være innenfor det tradisjonelle bruksområdet.

Hårstad (2010, s. 209) vektlegger ikke kjønnsforskjeller når han tar for seg nektingsadverb, men ut ifra det ser altså det ut til at den tradisjonelle formen (*ittj*) i trondheimsmålet nå får mindre plass enn varianten *ikke*.

Disse to studiene er eksempler på hvordan bruken av nektingsadverb ser ut til å endre seg i to store, norske byer som er langt unna tettstedet Drag. Når dragsværingene skal til byen, er det som oftest Bodø de drar til (jf. kap. 1.4), og det er derfor relevant og interessant å se på hva Agnete Nesse (2008, s. 49) har skrevet om nektingsadverb i Bodø. I boken *Bydialekt, Riksmål og Identitet – Sett fra Bodø* sier hun blant annet at hun synes det er merkelig at *ikkje* har forsvunnet fra dialekten, fordi: «Norske byer fra Arendal i sør og vest- og nordover har tradisjonelt hatt *ikkje/ittj* som nektingsadverb, og i de samme byene har formen *ikke* stort sett vært reservert for de som snakker lokalt riksmål. Slik må vi anta at det også har vært i Bodø,

men nå har *ikke* tatt helt over» (Nesse, 2008, s. 49). Nesse har eldre informanter født i mellomkrigstiden, og hun forteller at de varierer mellom bruken av *ikkje* og *ikke*, men at *ikke* er den formen som brukes mest. Nesse (2008, s. 49) mener at endringene fra *ikkje* til *ikke* trolig begynte å gjøre seg gjeldende med generasjonen fra mellomkrigstiden. Også Løstegaard Olsen (2006, s. 99) har registrert at den tradisjonelle formen *ikkje* i stor grad blir erstattet av *ikke* blant ungdommene i den lille bygda Løkta i Dønna kommune. Til forskjell fra Fiva (2016), Hårstad (2010) og Nesse (2008) forsker Løstegaard Olsen (2006) i et lite nordnorsk samfunn. Kjønnforskjellene i Løstegaard Olsens (2006, s. 99) funn om nektingsadverb er ikke store, hvor guttene sier *ikkje* 30 % av tilfellene, mens jentene anvender tradisjonsformen 29 % av gangene.

2.6.2 Lågning

Et av talemålsfenomenene jeg har valgt å inkludere i min studie, er lågning, som også går under betegnelsen *senking*. Mæhlum og Røyneland (2012, s. 56, deres kursivering) karakteriserer lågning som: «ein lydleg prosess der kvaliteten på ein vokal har ‘falle ned’ eit hakk samanlikna med vokalkvaliteten i *norrøn* tid. Ein talar om senking berre i tilknytning til gamle stutte vokalar». Vokalutviklingene det gjelder, er *i* til *e*, *e* til *æ* og *y* til *ø*, som vil si at en gammel *i* faller ned til en *e*, som i det hyppig brukte eksemplet *fisk* til *fesk*. *E* (*fest*) kan falle ned til *æ* (*fæst*), mens *y* faller ned til *ø*, som i *lyst* til *løst*. Dette fenomenet er i varierende grad utbredt i nordnorsk, og det er ifølge Mæhlum og Røyneland (2012, s. 111) stor lokal variasjon med tanke på hvilke ordformer som blir berørt av lågning.

Hårstad (2010, s. 187) trekker i sin studie frem lågning i trondheimsmålet, og fokuserer blant annet på overgangen *i–e*, og *y–ø*. Han fremhever at variabelen *i–e* i tidligere forskning har vært et konstituerende trekk ved trondheimsmålet, men at han selv har svært få tilfeller hvor dette trekket blir realisert i eget datamateriale. Bare fem av 31 informanter bruker en senket form, og sier for eksempel *spreng* (*springe*, inf.), *stekk* (*stikke*, inf.) og *vess* (*hvis*, konj.) (sst.). Hårstad (2010, s. 188) sier at: «den historiske prosessen med senkning til *e* må dermed sies å være nesten fullstendig ‘reversert’ blant yngre trondheimere, slik at de kommer ut med en vokalkvalitet som er identisk med den som finnes i tilsvarende leksemer i bokmål og i standardtalemålet». Også når det gjelder vokalovergangen *y–ø*, fastslår Hårstad (2010, s. 188) at den har vært kjent fra store deler av Trøndelag, og at ord som *bøgd* (*bygd*, f.) og *støkke* (*stykket*, n.) har vært tradisjonsformer flere steder i fylket. Hårstads (2010, s. 188) studie viser imidlertid at vokalovergangen *y–ø* i liten grad ser ut til å føres videre i trondheimsmålet. Det

er bare to tilfeller hvor to ulike informanter sier *flotta* (*flyttet*, pret.) og *støggar* (*styggere*, adj.).

Nesse (2008, s. 107) skriver i delkapittel 7.6 "Fesk eller fisk?" om lågning i Bodø, og sier at hun synes det er interessant å se hvor sterkt talemålsfenomenet står i bodødialekten. Blant eldre bodøværingene er det mye lågning, og de sier for eksempel *fresk* (*frisk*, adj.) og *løst* (*lyst*, m.). Når det gjelder de yngre informantene, stiller Nesse (2008, s. 108) spørsmålet: «Hva så med ungdommen? Har de droppet lågningen på alle ord, eller er det bare uttalemåten /fisk/ de har gjort til bymålsmerke?». Ut ifra datamaterialet finner hun ut at de aller fleste har lågning, men at det er noen ord det er variasjon i, som for eksempel *drikk* og *drekk* (*drikker*, pres.), og *trena* og *træna* (*trener*, pres.). Blant unge språkbrukere i Bodø ser det altså ut til at overgangene *e-æ* og *y-ø* holder seg nokså stabile i dialekten, mens *i-e* ikke står like sterkt lengre (Nesse, 2008, s. 108).

2.6.3 Apokope

Apokope er et utbredt talemålsfenomen i nordnorsk og trøndersk, som ifølge Mæhlum og Røyneland (2012, s. 28) innebærer at en gammel trykklett vokal i slutten av et ord er falt bort. I Finnmark, Troms og den nordlige delen av Nordland er det vanlig at infinitiver har e-endelse (*å spise*, *å hoppe*, *å klappe*), mens Lofoten, Vesterålen og Salten i stor grad har apokope i infinitiver, samt apokope i flere andre grammatiske kategorier, som for eksempel i svake hunkjønnsord samt i presens og preteritum av svake e-verb. Dette kaller Mæhlum og Røyneland (2012, s. 106) for *null-ending*. Med apokope i infinitiv kan man for eksempel si *å spis*, *å hopp*, *å klapp*. I Trøndelag, og delvis i Rana og Brønnøy, er apokopen styrt av jamvektsprinsippet. Dette vil si at de historiske jamvektsordene har holdt på endelsesvokalene, mens de har falt bort i de historiske overvektsordene (Jahr og Skare, 1996, s. 26). Dette er som sagt ikke tilfellet i den nordnorske apokopen, og hvordan apokopen er styrt i saltenmålet, er tidligere presentert i kapittel 1.7.1.

Nesse (2008, s. 80) forklarer at apokope står aller sterkest i infinitiv i bodødialekten, men at det ikke er usannsynlig at man kan høre tilfeller hvor infinitiver får e-endelse. Blant bodøungdommen finner vi også apokope av svake e-verb, noe som er vanlig i saltenmålet. Nesse (2008, s. 83) hevder at det moderne bodømålet i stor grad er likt det tradisjonelle saltenmålet når det gjelder denne variabelen. Hun sier derimot at hvis vi går noen tiår tilbake i tid, var tendensen noe annerledes. Det var nemlig vanligere med e-ending i presens med innslag av apokope (*kjenner* – *kjenn*), og a-ending var ikke vanlig (*jobba*). I Nesses (2008, s.

86) studie av tiendeklassinger fra Bodø fra 2001, la hun spesielt merke til tre verb som opptrådte hyppig med e-endelse i presens: *føle, hete, kjenne*. Andre verb som kunne få e-endelse, hadde to eller flere stavelser og dessuten trykket på første stavelse: *beskrive, forandre, konkurrere, bestemme, betale* og *interessere*. Hvorfor de tre verbene *føle, hete* og *kjenne*, som er tostavellesord, fikk e-ending, mener Nesse (2008, s. 86) er vanskelig å forklare. Til tross for at noen verb får e-endelse, har 65 % av Nesses informanter det tradisjonelle saltenmønsteret i sin dialekt, som går ut på at e-verbene får apokope i presens, og at a-verbene får a-endelse i presens. Med utgangspunkt i dette sier hun at bymønsteret med e-endelse har måttet vike for det tradisjonelle saltenmønsteret, og at e-endselsene har liten plass blant bodøungdommene (Nesse, 2008, s. 86). Interessant er det også at nye ord får a-ender: *skeita, sægga, mobba, brifa* og *funka*. Dette forklarer Nesse med at a-verbene er den største verbgruppa i norsk, og at nye ord derfor lettest havner i denne gruppa (2008, s. 86).

Apokope er som nevnt innledningsvis et talemålsfenomen som Fauske er kjent for, og Jensen (1999, s. 135) påpeker at apokopen har en sterk posisjon i verb-kategoriene infinitiv, presens, preteritum og supinum. Apokope av svake hunkjønnsord og komparativ står også relativt sterkt i fauskedialekten. Ellers uttrykker Jensen (1999, s. 136) at det kan se ut som om at apokopen blir mindre frekvent i dialekten, og studien hans viser at det særlig er kvinner mellom 18 og 25 år som velger bort apokoperte former.

Løstegaard Olsen (2006, s. 113–118) har i sin masteravhandling fra Løkta på Helgeland også sett på apokope. Når Løstegaard Olsen (2006, s. 117–118) tar for seg presens av svake e-verb, presiserer hun at denne formen tradisjonelt apokoperes. Studien hennes viser at informantene som er definerte som middelaldrende og ungdommer har mer av den tradisjonelle formen enn de eldste informantene: «En mulig forklaring på det er at den økende apokopen i a-verb har styrket apokopen i e-verbene» (Løstegaard Olsen, 2006, s. 118). Blant ungdommene kommer det frem at jentene i størst grad holder på den tradisjonelle formen med hele 90 % apokoperte former i presens av svake e-verb. Guttene har imidlertid 78 % realiseringer med apokope (Løstegaard Olsen, 2006, s. 118).

2.6.4 Diftong

En diftong er to vokaler i samme stavelse, som for eksempel *veit (vet), sau* og *røye*, hvor vokalsambandene er *ei, au* og *øy*. I likhet med Nesse (2008, s. 97) er det i denne studien «ord som i norrønt hadde diftongen *ei*, og som i dansk har monoftongen *e*» som skal diskuteres. En

monoftong er altså en enkelt vokal. Kort forklart handler dette om ord som man i ulike norske talemål kan uttale med både *ei* og *e* (Nesse, 2008, s. 97).

I Nesses (2008, s. 98) materiale kommer det frem at av 410 forekomster, var 64 % av dem uttalt med monoftonger, mens de resterende 36 % ble uttalt med diftong. Hun ser på noen av de ulike ordene som informantene uttaler med diftong, og det viser seg at disse ordene både kan skrives med monoftong og diftong i bokmål. Hun skriver at: «Når bodømålet og bokmålet stemmer så godt overens, er det fordi bokmålet skal bygge på norske bydialekter. Men vi er ikke vant med at de nordnorske byene er helt på linje med skriftspråket, derfor kan funnet virke litt overraskende» (Nesse, 2008, s. 99). Når det er snakk om forholdet *vet/veit*, er det blant bodøværingene *vet* som står sterkest, hvorav 71 % sier *vet* og 29 % sier *veit* (Nesse, 2008, s. 101).

Også Hårstad (2010, s. 191) har sett på bruken av diftong i trondheimsmålet, og sier at informantene i noen grad varierer mellom diftong og monoftong. Hans forklaring på dette er at tilfellene med monoftong forekommer fordi ordene er kjent i standard østnorsk. Han sier at: «I materialet fra informantsamtalene finner vi en rekke eksempler på veksling mellom diftongert og monoftongert variant, men monoftongen dukker aldri opp i tilfeller der den ikke er kjent fra standard østnorsk» (Hårstad, 2010, s. 192).

2.6.5 Palatalisering av alveolarer

Generelt sett kan man si at fenomenet palatalisering av alveolarer går ut på at de gamle norrøne, lange alveolarene /n/, /l/, /t/ og /d/ får en *j*-lyd (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 80). Det er *nn*-variabelen og *ll*-variabelen som er mest frekvent i nordnorske dialekter, og man kan for eksempel si [maɲ] (*mann*, m.), [vaɲ] (*vann*, n.), [kaɲ] (*kan*, pres.) og [viʎ] (*vil*, pres.), [sniʎ] (*snill*, adj.) og [siʎ] (*sild*, f.). Man finner tilfeller av palatalisering av de mer lavfrekvente /t/ og /d/ også, og får da varianter som [rɛɲ] (*redd*, adj.) og [grɛɲ] (*greit*, adv.). Utbredelsen av palatalisering er relativt stor og går fra Midt-Norge og over stort sett hele Nord-Norge, med unntak av Indre Finnmark/Øst-Finnmark (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 110).

Mæhlum og Røyneland (2012, s. 127) påpeker at det er en allmenn tendens at palatal uttale av de lange alveolarene /l/, /n/, /d/ og /t/ blir mindre frekvent i norske dialekter. Denne utviklingen skjer ifølge dem også i de nordnorske dialektene, og det kan se ut som om at språkbrukerne i større grad velger en postalveolar uttale fremfor en palatal (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 111). Eksempelvis kan de tradisjonelle formene [maɲ] (*mann*, m.) og

[vaŋ] (*vann*, n.) erstattes med [maŋ] og [vaŋ]. Det samme gjelder ord med /l/, som for eksempel *alle* (kvantor) og *skulle* (inf.), som tradisjonelt sett uttales [aʎə] og [skʉʎə], erstattes med [aʎ] og [skʉʎ]. Mæhlum og Røyneland (2012, s. 111) hevder at denne utviklingen i størst grad skjer i urbane områder.

Neteland (2009, s. 10) kommenterer i sin studie om narvikdialekten, at byen er mest kjent for /n/-ene sine: «Mens andre nordnorske talemål har palatalisering av lange alveolarer [...], har narvikmålet enten dental eller postalveolar /n/». I byer som Narvik og Vadsø er den postalveolare uttalen tradisjonsformen i bymålene (jf. Hatlebrekke 1981 og Neteland 2009). Neteland (2009, s. 66) mener at den postalveolare /n/-en kan fungere som en kompromissform i nordnorske dialekter. Allerede i tidligere mer dialektologisk beskrivelse fastslår Elstad (1982, s. 70–76) at den postalveolare uttalen fungerer som en kompromissform i deler av Finnmark og Narvik. Han mener at palatal uttale trolig har blitt ansett som «bondsk», mens alveolar uttale har blitt sett på som forfinet og tilgjort. Derfor har den postalveolare uttalen blitt en kompromissform (Elstad, 1982, s. 76). Alveolar uttale kan blant nordlendinger være forbundet med språkkontakt og Indre Finnmark (jf. Sætermo 2011, se nedenfor, og Havstein (2019, s. 47), men også som en standardnær form som forbindes med en «pen» dialekt. Da Narvik, og andre nordnorske byer, ellers har såpass mange standardnære former, som for eksempel *mye*, *ikke* og *bare* fremfor *mykje*, *ikkje* og *bære*, kan postalveolar uttale av /n/ være en måte å beholde noe av det «bondske», eller kanskje heller folkelige i dialekten, og dermed fungere som en kompromissform (Neteland, 2009, s. 66).

I Finnmark er det en god del variasjon i bruken av palatalisering. Palataliseringen er relativt sterk på vestsiden av fylket, i tillegg til kystområdene, mens i indre strøk og på østsiden av Finnmark er palataliseringen lite frekvent eller helt manglende (Jahr og Skare, 1996, s. 72). Fraværet av palatalisering i de indre og østlige delene av Finnmark kan kobles opp mot at mange er samisk- eller kvensktalende i disse områdene (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 111). Bull (1996, s. 169) har studert talemålet i Troms og Finnmark, og trekker frem talemålsfenomenet palatalisering når hun tar for seg kystmålet i Øst-Finnmark. Hun påpeker at det er mindre forekomster av palatalisering i øst enn i vest, og at Vadsø bymål ikke har palatalisering i det hele tatt. Bull (1996, s. 169) skriver at: «Dette er eit særdrag bymåla i Vadsø og Narvik har hatt sams i mange tiår».

Sætermo (2011) har sett på forholdet mellom palatal, postalveolar og alveolar uttale i Alta, og har et bredt informantutvalg med yngre, voksne og eldre språkbrukere. Jeg har valgt å bare kommentere de funnene hun har gjort blant de yngre språkbrukerne. Sætermo (2011) har delt

funnene sine opp i kapitler som hun kaller «*n*-variabelen» (s. 49–64) og «*l*-variabelen» (s. 65–76). Under førstnevnte kommer det frem at den palatale uttalen ikke har stor plass blant ungdommene. Bare 4,3 % av realiseringene var palatale, mens 57,2 % var postalveolare, og de resterende 38,5 % alveolare (Sætermo, 2011, s. 49). Det er svært interessant at Sætermo bare finner palatalisering blant jentene, og ingen forekomster blant guttene. Under *ll*-variabelen har Sætermo (2011, s. 65) valgt å se på postalveolar og alveolar uttale som én variant, og palatal som én. Resultatene som presenteres viser en relativt lik tendens som for *nn*-variabelen. 3,4 % av tilfellene var palatale, mens de gjenværende 96,6 % var alveolare/postalveolare. Også her er det bare jenter som har palatale realiseringer (2011, s. 66). Sætermo (2011, s. 79) forklarer funnene med å si: «det er ei språkendring på gang i Alta-dialekten: palatal *n* og *l* svekkes til fordel for de postalveolare/alveolare variantene». Sætermo (2011, s. 80) påpeker at det vanligvis er slik at kvinner har mer standardnære former enn menn, og at palatalisering gjerne blir assosiert med det «bondske» og rurale, men at det er mulig at palataliseringen blir sett på som en prestisjeform i Alta:

Ettersom palatal uttale assosierer til kysten og kystmål, kan en tenke seg at dette språktrekket i større grad har vært assosiert med norske talemål. Samtidig er det nærliggende å tenke at det fra gammelt av har vært satt et slags likhetstegn mellom avpalatalisering og «kvensking». Det kan dermed ha vært slik at norske dialekter og dialektuttale har hatt høyere prestisje i Alta enn språkkontaktvarieteteter, og at bruk av palatale varianter i større grad har vært forbundet med et slags språklig avansement.

Havstein (2019, s. 36) har nylig skrevet en masteravhandling om palatalisering i Vardø, og hennes data viser blant annet at yngre språkbrukere i stor grad har palatalisering av *nn*-variabelen. Av 823 forekomster, var 75,2 % av dem palatale, 24,5 % alveolare og 0,4 % postalveolare (2019, s. 36). I motsetning til hos Sætermo (2011), er det *guttene* i Havsteins materiale som har mest palatalisering av */n/*. Guttene har 88,0 % palatal uttale, mens jentene har 66,6 %. Jentene har 33,4 % alveolar uttale, mens guttene bare har 11,1 % (Havstein, 2019, s. 37). Når det gjelder Havsteins (2019, s. 39) resultater for *ll*-variabelen, viser det seg en annen tendens. Blant ungdommene er det 30,1 % palatale forekomster, og 69,9 % ikke palatale. Dette viser en relativt stor overvekt av ikke-palatale tilfeller, noe som er veldig interessant i og med at *nn*-variabelen viste noe helt annet. Guttene står for størst andel av palatalisering av */l/* med 70,7 % og bare 29,3 % ikke-palatal uttale. Jentene viser derimot en helt annen tendens, og har så lite som 5,3 % palatalisering, og 94,7 % ikke-palatal uttale (Havstein, 2019, s. 41). Havstein (2019, s. 60) forklarer ungdommenes relativt hyppige bruk av palatalisering som en form for naboopposisjon, hvor ønsket er å holde på den nordnorske tradisjonsformen for å vise avstand til nabobyen Vadsø.

Nesse (2008, s. 91–94) skriver om «de fire L-lydene» i bodøområdet, og presenterer dem som dental lateral (alveolar), retrofleks lateral (postalveolar), tjukk *l* og palatal lateral (palatal). Om den alveolare /l/-lyden sier hun at: «I bodøområdet hører en denne lyden først og fremst i fremlyd, altså som den aller første lyden i ord som *lyst*, *last*, *løs*, med mindre ordet før i setningen slutter på r. I andre posisjoner vil en oftest høre en av de andre l-lydene» (Nesse, 2008, s. 91). Når Nesse (2008, s. 94) kommenterer den postalveolare /l/-lyden, sier hun at det ser ut til at unge språkbrukere har postalveolar /l/ der de eldre språkbrukerne vanligvis ville hatt palatal eller tjukk *l*. Når det gjelder den palatale uttalen, diskuterer Nesse (2008, s. 93) muligheten for at denne lyden er på vei ut av nordnorske dialekter.

Nesse (2008, s. 95) sier også litt om dental /n/ (alveolar), retrofleks /n/ (postalveolar) og palatal /n/ i bodødialekten. Hun påpeker at det er en tendens at dental /n/ anvendes i stedet for palatal /n/, men at man fortsatt kan finne tilfeller hvor det brukes palatal /n/, og at man derfor ikke kan trekke en bestemt slutning om at den palatale /n/-en er på tur ut (Nesse, 2008, s. 96). Når det gjelder postalveolar /n/, er ikke denne hørbar i bodøområdet, og kobles til narvikdialekten. Dette kan være et mulig tilfelle av såkalt naboopposisjon, da Sollid og Nesse (2010, s. 155) poengterer at Narvik er i skyggen av Bodø, og at byene ligger såpass langt unna hverandre. Også Havstein (2019, s. 60) viser hvordan mønstre for palatal versus ikke-palatal uttale av særlig /n/ blant ungdommene i Vardø ser ut til å være knytta til et naboopposisjonsforhold til Vardø.

Ovenfor har jeg presentert et utvalg resultater fra ulike studier som tar for seg de samme talemålstrekkene som jeg tar for meg i min studie, og jeg ser hvordan disse blir anvendt av yngre språkbrukere. Siden det er dette jeg gjør i min oppgave, er andres forskning relevant siden man kan se på likheter og ulikheter mellom mine funn og deres funn. Særlig fordi jeg har et lite informantutvalg, kan dette bidra til å gi et mer nyansert bilde av mine funn, og jeg kan drøfte resultatene mine med utgangspunkt i andres studier.

Jevnt over viser mye av de overnevnte studiene (f.eks. Løstegaard Olsen 2006, Nesse 2008, Hårstad 2010 og Fiva 2016) at tradisjonelle talemålsvarianter presses av standardnære former. De standardnære trekkene vinner altså mer og mer plass i ulike dialekter spredt fra Finnmark og ned til Trøndelag. Blant andre Jensen (1999), Fiva (2016) og Havstein (2019) viser at det i stor grad er jentene som fungerer som språkendringsagenter, og at guttene i større grad holder på tradisjonsformene. Løstegaard Olsen (2006) og Sætermos (2011) studier viser imidlertid at jentene i større grad enn guttene anvender tradisjonelle nordnorske talemålsvarianter i kontekster der standardnære former gjerne assosieres med mindre prestisjefylte

språkkontaktformer. Hva som er tilfellet for informantene mine, vil jeg komme tilbake til i kapittel 4.

3 Metode

Dette kapitlet består av tre delkapitler om de tre ulike fasene i studien: *forberedelsesfasen*, *innsamlingsfasen* og *etterarbeidsfasen*. Først redegjør jeg for de metodiske grepene jeg gjorde i forberedelsesfasen (kap. 3.1). Dette omhandler blant annet forholdet mellom kvalitativ og kvantitativ metode, generelle aspekter ved disse to metoderetningene, og en avklaring av hvordan kvalitative og kvantitative metoder er blitt anvendt i denne empiriske undersøkelsen (kap. 3.1.1). Videre går jeg inn på *observatørens paradoks*, som er en kjent problemstilling innenfor sosiolingvistisk forskning (kap. 3.1.2). Til sist greier jeg ut om valg av sted og rekruttering av informanter, samt gir en kort presentasjon av informantene (kap. 3.1.3). I delen om innsamlingsfasen (kap. 3.2) redegjør jeg for intervjuprosessen (kap. 3.2.1), og trekker frem utfordringer knyttet til datainnsamlingen (kap. 3.2.2). Til slutt kommer delkapitlet om etterarbeid (kap. 3.3), hvor jeg presenterer hvordan jeg har bearbeidet, transkribert og analysert materialet (kap. 3.3.1), samt hvordan jeg har anonymisert informantene (kap. 3.3.2).

3.1 Forberedelsesfasen

I forberedelsesfasen til mastergradsavhandlingen tenkte jeg at jeg ønsket å ha et prosjekt som sto meg selv nært, og jeg har alltid syntes at dialekter er spennende. Jeg kom derfor frem til at jeg ønsket å se på dialekten fra hjemplassen min, Drag, og syntes det var spesielt interessant fordi det er et språkkontaktområde.

Opprinnelig ønsket jeg å se på lokal språkvariasjon på Drag med utgangspunkt i informanternes språkbakgrunn. Jeg planla å sammenlikne informanter med tospråklig samisk-norsk og enspråklig norsk bakgrunn fordi jeg hadde en formening om at den første gruppa ville ha flere etnolekttrekk enn den siste. I tillegg ville dette involvere å sammenlikne variasjon hos språkbrukerne fra ulike steder på Drag. Under innsamlingsfasen fant jeg ut at verken språkbakgrunn eller stedstilhørighet på Drag hadde mye å si for dialekten. Dermed valgte jeg å endre problemstilling etter datainnsamlingen, og jeg bestemte meg for å heller se på variasjon i seks utvalgte variabler i dragsdialekten. Det er viktig å påpeke at informantene i utvalget mitt fremdeles har ulik språkbakgrunn og kommer fra ulike steder på Drag.

I samråd med masterveileder kom jeg frem til at det ville være interessant å intervju ungdom, da de, som nevnt i teorikapitlet, gjerne er hovedpersonene i språkendringsprosesser (jf. f.eks. Norrby og Håkansson 2015, s. 130 og Tagliamonte 2016, s. 3, se kap. 2.2). Dermed ble fokuset i oppgaven å se om de yngre informantene bevarer tradisjonelle trekk eller om de

bruker andre dialektformer og også standardnære former. I tillegg så jeg at stort sett alle informantene hadde noen etnolekttrekk i dialekten sin, og jeg har av den grunn valgt å kommentere dette også. Variasjon mellom tradisjonelle dialekttrekk og standardnære trekk blir derfor hovedfokuset i oppgaven, men det er hensiktsmessig å kommentere etnolekttrekkene da det er såpass sentralt i dragsdialekten.

I oppstartsfasen var det nødvendig å gjøre noen metodevalg. Dette var spesielt viktig fordi metoder fungerer som et redskap i undersøkelsen for å belyse forskningstema og problemstilling, i tillegg til at valget av metode har noe å si for hvilket utfall undersøkelsen får (Hårstad mfl., 2017, s. 127).

Før jeg startet datainnsamlingen til mastergradsavhandlingen min, var jeg bestemt på å holde informantutvalget mitt relativt lite. I tillegg ønsket jeg å gjennomføre individuelle intervjuer med hver enkelt informant, hvor målet var å gjøre *semistrukturerte dybdeintervjuer* (Hårstad mfl., 2017, s. 165) for å få rikelig med data fra hver bidragsyter. Det kan imidlertid være utfordrende å intervju ungdommer. Gruppeintervjuer kan gjøre det lettere for dem å snakke (jf. 3.6.2), men en utfordring da er for det første at datagrunnlaget kan bli ujevnt; da noen snakker veldig mye, mens andre snakker lite. I tillegg er det en stor sjanse for at de påvirker hverandre. På en annen side er det på ingen måte gitt at informanter er mer personlige i møtet med en forsker, heller tvert imot (se også kap. 3.1.2 om observatørens paradoks og Labovs 1972 funn om sammenhengen mellom stil og formalitet). Informant og forsker påvirker dessuten hverandre (jf. f.eks. Sollid 2002, s. 183 samt Akselberg og Mæhlum 2008, s. 82), noe jeg kommer tilbake til i kapittel 3.1.2 og 3.2.2. Med de to eldre informantene valgte jeg å gjennomføre et gruppeintervju da det var mest fordelaktig grunnet tidsbegrensning under feltarbeidet.

I mastergradsprosjektet mitt har jeg altså et informantutvalg på seks ungdommer hvor det er lik kjønnsfordeling. I tillegg har jeg altså to eldre informanter som fungerer som en liten referansegruppe som har hjulpet meg med å beskrive et tidligere språksteg av dragsdialekten. De eldre informantene kan gi en liten pekepinn på hvordan dialekten er blant eldre talere, men det er ikke mulig å generalisere med bakgrunn i disse to da de bare utgjør en brøkdel av befolkningen på stedet. Det ville dessuten kanskje vært fordelaktig å ha flere enn seks hovedinformanter for å få et mer utfyllende bilde av språkbruken på Drag, men på grunn av tid og tilgjengelighet ble det et relativt lite informantutvalg. Funnene i min studie er ikke statistisk generaliserbare, men de kan likevel være representative og generaliserbare på et mer teoretisk nivå (Hårstad mfl., 2017, s. 55).

3.1.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

Innenfor metodelære er *kvantitativ* og *kvalitativ metode* begreper som ofte forekommer. Hårstad mfl. (2017, s. 53–55) sier noe om hvordan kvalitative og kvantitative metoder har vært brukt i talemålsforskning og sosiolingvistik. De forklarer først og fremst at kvantitative og kvalitative tilnæringer ikke bør ses på som to ytterpunkter, men heller som «to idealiserte ytterpunkter på en kontinuerlig skala» (Hårstad mfl., 2017, s. 53). Det er nemlig sånn at normalt sett vil studier som er kvalitative også ha innslag av kvantitative vurderinger og vice versa. Hårstad mfl. (2017, s. 54) bruker begrepet *metodetriangulering* når «et gitt fenomen studeres ut fra ulike og kompletterende metoder».

En kvantitativ sosiolingvistisk studie vil kort forklart typisk ha mange informanter, hvor formålet er å telle og måle de språklige trekkene/forholdene en ønsker å se på. I tillegg kan man avdekke språklige variasjonsmønstre, og studere korrelasjonen med sosiale variabler som kjønn, alder og sosial klasse nærmere (Akselberg og Mæhlum, 2008, s. 78). Akselberg og Mæhlum (2008, s. 78) poengterer at idealet om objektivitet står sterkt innenfor denne tilnæringsmåten, og det er det faktiske og identifiserbare som vektlegges i kvantitativ forskning. Et eksempel på det, kan være å telle hvor mange av informantene i et utvalg som har variantene *ikke* versus *ikkje* som nektingsadverb, noe som inngår i min studie (jf. kap 4.1.1).

I motsetning til en kvantitativ studie vil en kvalitativ sosiolingvistisk studie gjerne ha et lite informantutvalg. Formålet er å få en dypere innsikt i og forståelse av hvordan informantene bruker språket. Hårstad mfl. (2017, s. 55) fastslår at man i en kvalitativ studie skal «ta utgangspunkt i et strategisk utvalg representanter fra det aktuelle språksamfunnet, og forsøksvis tolke disse individenes språklige praksiser og deres egne opplevelser av det sosiale og språklige felleskapet de lever i». Det er derfor vesentlig å bli bedre kjent med informantene for å blant annet oppnå en forståelse av deres tanker om språket rundt seg.

Hårstad mfl. (2017, s. 53) sier som nevnt at kvalitative og kvantitative tilnæringer ikke er så forskjellige og uforenelige som man kanskje tror. Dette er noe Grønmo (1996, s. 74) også uttaler seg om: «ett og samme sosiale fenomen kan ha både kvalitative og kvantitative aspekter, at ulike sosiale fenomener kan studeres ved hjelp av både kvalitative og kvantitative data». Det er det som er tilfellet i min studie. Jeg har gjennomført individuelle intervjuer med få informanter og fått en større innsikt i deres språklige praksis, og dermed hatt en kvalitativ tilnærming. Samtidig kan man si at jeg har en kvantitativ studie i den forstand at jeg teller

frekvens for ulike språklige variabler for å avdekke sentrale variasjonsmønstre i talemålet. I tillegg tolker jeg disse mønstrene i materialet framfor alt i lys av innholdet i intervjuene.

3.1.2 Observatørens paradoks

I sosiolingvistikken har ønsket lenge vært å studere «the vernacular», som kan oversettes til *det naturlige talespråket* (Sollid, 2002, s. 177). «The vernacular» forklares av Milroy (1987) som «den varianten der språkbrukeren bruker minst mulig oppmerksomhet for å overvåke sitt eget talespråk, [...] en variant av et språk som er karakteristisk for en sosial gruppe eller et geografisk område, [og] [...] den varianten som en språkbruker lærer som barn» (Sollid, 2002, s. 177). Men det er allerede her vi konfronteres med observatørens paradoks. For hva er egentlig det naturlige talespråket? Kan man i det hele tatt gå ut fra at det talespråket informanten bruker i et intervju stemmer overens med hans «egentlige» talemål?

Forskning har vist at informanten kan veksle mellom å bruke en tradisjonell og en standardisert dialekt ut ifra hvem han snakker med (Akselberg og Mæhlum 2008, s. 82). Sosiolingvistikkenes grunnlegger, William Labov, dokumenterte tidlig at informanters språkbruk ble mer standardnær jo mer formell samtalsituasjonen ble (Labov, 1972, s. 209): «No matter how casual or friendly the speaker may appear to us, we can always assume that he has a more casual speech, another style in which he jokes with his friends and argues with his wife». I en sosiolingvistisk studie må forskeren observere språkbrukeres talespråk for å få mer kunnskap om det, og dette gjøres tradisjonelt sett ved hjelp av en båndopptaker. Det som utløser observatørens paradoks i et slikt tilfelle, kan være at informanten har en mer formell språkbruk under denne observasjonen. Labov (1972, s. 92) utviklet teknikker som skulle få informanten til å fokusere på innholdet (*hva* han/hun forteller) fremfor form (*hvordan* han/hun sier det). Å la informanten fortelle om en nær-døden-opplevelse eller andre historier som vekker følelser, fastslår Labov (1972, s. 92–93) er en god metode for å få informanten til å gå fra en formell språkbruk til en mer uformell.

I samtale med mine informanter prøvde jeg ganske enkelt å få dem til å snakke om noe de interesserte seg for, samt ting de hadde opplevd. Guttene snakket mye om spilling på Xbox og Playstation, fotball og minneverdige øyeblikk under fotballturneringer, mens jentene fortalte om interesser som piano, svømming og ridning. Det er ikke usannsynlig at *akkomodasjon* har kjennetegnet intervjuene. Dette vil si at talere nærmer seg eller distanserer seg språklig i samtale med hverandre (Norrby og Håkansson, 2015, s. 35–36). En kan med stor sannsynlighet si at jeg med min språkbruk har påvirket informantens språkbruk og vice versa.

At dette skjer, kan gå ut over dataenes reliabilitet fordi det ikke er sikkert informantens talemål er spontant og autentisk (Norrby og Håkansson, 2015, s. 36). I sosiolingvistikken har det vært snakk om at forskerens betydning skal minimaliseres i intervjusituasjonene for å unngå at informanten blir påvirket. Sollid (2002, s. 183) påpeker imidlertid at det er unaturlig at forskeren skal være fraværende i feltarbeidet, og sier at: «Forskeren kan gjerne tilpasse sin oppførsel slik at den er i tråd med den situasjonen som oppstår under intervjuet, men uten at forskeren oppfører seg unaturlig». Hvordan jeg kan ha påvirket informantene og de meg, kommer jeg tilbake til i kap. 3.2.2.

Labov (1972, s. 89) mener at gruppeintervju er en metode som kan trekke fokuset vekk fra lydbåndet og forholdet mellom informant og forsker fordi informantene da heller konsentrerer seg om samtalen med medinformantene. Det naturlige talespråket har altså lenge vært oppfattet som mer ekte og autentisk enn andre former for språkbruk (Sollid, 2002, s. 177). Sollid (2002, s. 177) sier at det er vanskelig å definere et talespråk som mer naturlig og ekte enn et annet, og trekker frem Wilson (1987) som sier at det ikke er noe som heter naturlig tale, det er bare tale som er passende for de ulike situasjonene en befinner seg i. Naturlig tale skal altså forstås som det talespråket som er passende for den gitte situasjonen (Sollid, 2002, s. 178–179).

Med dette sagt er det tenkelig at vi har flere utgaver av naturlig tale. Med utgangspunkt i det valgte jeg å både gjennomføre individuelle intervjuer med informantene i tillegg til at de fikk spille *Alias* sammen uten at jeg observerte, med den hensikt at jeg skulle analysere språkbruken i de ulike situasjonene. Jeg satte på båndopptakeren og lot informantene spille mens jeg selv gikk ut av rommet. I utgangspunktet var altså dette et prosjekt for å se om informantene endret måten de snakket på i samspill med andre jevngamle elever, sammenlignet med når de snakket med meg. Da det i gjennomgangen av datamaterialet viste seg at de snakket relativt likt i de to ulike situasjonene, bestemte jeg meg for å bruke *Alias*-spillet som en ekstra kilde til data, og ikke skille mellom to separate samtalsituasjoner og datakilder i analysen. Som forklart tar jeg utgangspunkt i at enhver språkbrukssituasjon representerer «naturlig tale», og det er dermed viktig at en redegjør for konteksten for samtalen og hva som kan ha påvirket språkbruken til informantene i en analysesituasjon.

Før gjennomføringsfasen kunne starte, var det avgjørende å få tak i passende informanter til prosjektet. Metodene jeg brukte for å få tak i informanter, og hvor dette foregikk, er tema for neste underkapittel.

3.1.3 Sted og informantrekruttering

Christoffersen og Johannessen (2012, s. 51) presenterer *snøballmetoden* slik: «Her rekrutteres informanter ved at forskeren forhører seg om personer som vet mye om det temaet som undersøkes, og som han bør komme i kontakt med. Disse personene kan igjen vise til andre informanter som det kan være aktuelt å ha med i undersøkelsen». I min informantrekruttering brukte jeg en blanding mellom snøballmetoden og det Christoffersen og Johannessen (2012, s. 51) kaller *kriteriebasert utvelgelse*. Dette går ut på at informanter velges ut med bakgrunn i om de oppfyller spesielle kriterier.

Jeg tok kontakt med Drag skole og fortalte dem om prosjektet mitt, og at jeg ønsket å intervju tre gutter og tre jenter i alderen 14–15 år. Jeg forklarte at jeg ønsket at informantene skulle ha ulik språkbakgrunn, hvor to av dem skulle ha samisk som førstespråk på skolen, to skulle ha samisk som andrespråk, og to skulle ha norsk. Årsaken til dette var som nevnt at jeg ville studere variasjonen i materialet på bakgrunn av denne faktoren, men det har altså i ettertid vist seg at ulik språkbakgrunn ikke har særlig stor betydning (jf. kap. 3.1). Den norske talemålsvariasjonen ser ut til å i størst grad handle om andre faktorer enn språkbakgrunn, og retningen i studien har dermed endret seg underveis.

Informantgruppen min er relativt homogen. Deltakerne er like gamle, har noenlunde samme stedstilhørighet og skolebakgrunn, men det som skiller dem og gjør dem til ulike typeinformanter, er kjønn og språkbakgrunn. Det sistnevnte ser som sagt ut til å ha liten betydning, mens det førstnevnte er viktig for variasjonen. I sosiolingvistisk sammenheng er det å ha med ulike typer informanter i et lite utvalg viktig for å få frem den språklige variasjonen som kan ha sosial betydning. Det vil si at det er såkalt *strukturert heterogenitet* som er interessant i sosiolingvistikken, jf. eksempelvis Akselberg og Mæhlum (2008, s. 82):

de utplukkete informantene skal kunne fungere som en form for «typeinformanter» eller «prototyper», det vil si som representanter for ulike, men samtidig typiske språklige praksisformer i det aktuelle språksamfunnet. Et slikt utvalg enkeltindivider vil dermed kunne avspeile karakteristiske trekk ved dette språksamfunnet, uten at det er et krav at disse individene skal være statistisk sett representative

Hensikten med å ha informanter som var mellom 14 og 15 år, var som sagt for å studere variasjon blant ungdommer på Drag. Jeg ønsket ikke å ha ungdomsinformanter som var eldre enn 15 år siden de ofte har flyttet vekk fra Drag for å gå på videregående skole et annet sted. Det er derfor ikke utenkelig at dialekten deres har blitt farget av den nye plassen.

Med bakgrunn i mine kriterier og i samarbeid med Drag skole var det en gruppe ungdommer som sa seg villig til å delta i undersøkelsen. Ledelsen på skolen var svært hjelpelig, og jeg fikk komme på skolen og gjennomføre alle intervjuene mine der. I og med at informantene

var under 15 år, måtte de få samtykke fra foresatte for å kunne være med i prosjektet. Jeg lagde et samtykkeskjema og et informasjonsskriv (*Vedlegg 1*) som jeg sendte til skolen, og som skolen videresendte til informantenes foresatte slik at alt skulle være klart til jeg kom for å gjøre feltarbeidet. Informasjonsskrivet presenterte i korte trekk hva prosjektet skulle handle om, som på den tiden var lokal dialektvariasjon på Drag med utgangspunkt i informanter med ulik språkbakgrunn. De to eldre informantene valgte jeg ut selv på bakgrunn av bekjentskap. Også de måtte underskrive et samtykkeskjema og et informasjonsskriv (*Vedlegg 2*). Prosjektet er meldt inn til og godkjent av NSD – Norsk senter for forskningsdata (*Vedlegg 3*).

3.2 Innsamlingsfase

Når alt forarbeidet var klart, kunne jeg sette i gang med innsamling av datamateriale. Jeg vil i dette underkapitlet presentere hvordan jeg gjennomførte intervjuene (kap. 3.2.1), samt hvilke utfordringer jeg støtte på underveis i datainnsamlingen (kap. 3.2.2).

3.2.1 Gjennomføring

Jeg gjennomførte individuelle intervju med hver informant, hvor vi snakket om hverdagslige ting, litt om deres egen språkbakgrunn, samt foreldres/besteforeldres språkbakgrunn. I tillegg snakket vi om deres bruk av samisk når det var aktuelt. Intervjuene varte 45 minutter til 1 time. Opptaksutstyret jeg brukte var en diktafon. Jeg hadde på forhånd laget en intervjuguide, som besto av forhåndsdefinerte spørsmål (*Vedlegg 4*). Jeg ønsket at informantene selv skulle stå for mesteparten av praten, og hadde derfor fleksibilitet i intervjuformen slik at det fremsto mer som en samtale enn et intervju. Etter intervjuene samlet jeg, som nevnt ovenfor, alle informantene for å spille *Alias* sammen uten at jeg var til stede. Med lydopptakeren på fikk de gjøre en aktivitet med medinformantene sine, og jeg var da interessert i å se om aktiviteten fremmet en annen type språkbruk enn den jeg hadde observert under de individuelle intervjuene. Annet enn at informantene i større grad anvendte banneord under *Alias*, var det ikke noen fremtredende endring i dialektvariasjon, og jeg valgte dermed å bruke dette materialet som ekstra data. Elevene spilte *Alias* i én skoletime. Deretter samtalte vi litt om hvordan de syntes det hadde vært å være med i dette forskningsprosjektet.

Med de to eldre informantene i referansegruppen kan man, i større grad enn for hovedinformantene, si at det var en samtale fremfor et intervju. Jeg gjennomførte et gruppeintervju / en samtale hjemme hos informantene, som i hovedsak dreide seg om hvordan det var å vokse opp på Drag da de var ung. Jeg hadde forberedt en intervjuguide (*Vedlegg 5*),

men brukte den i liten grad. Samtalen fløt av seg selv, og jeg kjente informantene godt fra før. Samtalen varte i godt over en time.

3.2.2 utfordringer knyttet til datainnsamlingen

Det at jeg er fra Drag, at jeg er eldre enn informantene, min fremtoning under intervjuene, mine egenskaper og kunnskaper, har nok i større eller mindre grad påvirket informantene (jf. kap. 3.1.2). Jeg prøvde å tilpasse oppførselen min i intervjusituasjonene, og utnytte min og informantenes kjennskap til hverandre for å få i gang samtalen. Jeg kjente til ungdommenes familie, og de visste om min. At jeg og informantene var fra samme sted, kan ha vært positivt. Vi kunne snakke om hvordan plassen er, og hvordan det er å bo der. Det kan også ha vært en negativ faktor at jeg kjente informantene fra før, for jeg kan ha blitt påvirket av det bildet jeg allerede hadde av vedkommende. Christoffersen og Johannessen (2012, s. 51) mener at «individer har lettere for å dele sine tanker og ideer med personer som de oppfatter å være lik dem». Jeg var oppmerksom på at informantene kanskje ville distansere seg litt, så jeg prøvde å vise interesse for tingene de interesserte seg for. Samtlige av guttene spilte fotball, og derfor fortalte jeg om min fotballkarriere med håp om at de skulle se at vi hadde felles interesser og kanskje var litt like. Jeg hadde ingen strategier for å ikke påvirke informantene. Jeg gikk inn i intervjuene med en tanke om å holde en naturlig samtale med dem, og at jeg som forsker med sikkerhet kom til å ha en eller annen innvirkning på informantens språkbruk uansett fremtoning.

Det er nok ikke bare informantene som har latt seg påvirke av meg. Jeg har nok også latt meg påvirke av informantene. Dette kan for eksempel ha skjedd når jeg prøvde å vise at jeg hadde interesse for noen av de samme tingene som informantene. Når guttene snakket om *Fortnite*, som jeg ikke har noen kjennskap til, kan det være at mitt talemål har blitt formet av dem for å prøve å tilnærme meg dem mest mulig. For eksempel prøvde jeg å bruke spill-terminologi, noe som ikke faller naturlig hos meg. Når det gjelder de eldre informantene, er det mulig at jeg har blitt påvirket i den retningen at jeg har snakket mer tradisjonell dragsdialekt enn jeg vanligvis gjør ettersom de to har en svært tradisjonell dialekt.

Jeg fikk et inntrykk i etterkant av opptakssituasjonene at noen av informantene syntes at intervjusituasjonen var litt stiv og vanskelig å forholde seg til, spesielt i starten av intervjuene. Da gikk samtalen litt trått, og informantene virket litt brydd av at jeg tok opp samtalen på lydopptaker. Dette gikk seg til underveis i intervjuet, og 10 minutter ut i samtalen virket informantene mer avslappet. Av den grunn er det også et klassisk grep i analyse av

lydmaterialet å starte analysen først 10 minutter ut i opptaket, for å nemlig: «avoid speech produced during the less comfortable initial stages of a recording session» (Nagy og Sharma, 2013, s. 236–237). Under *Alias* gikk dialogen lett fra begynnelsen av, og det virket som om informantene glemte av at lydopptakeren lå foran dem. Dette kan forklares med at situasjonen var mer uformell, og at de hadde en konkret oppgave de skulle gjøre. Med intervjuet var de nok mer usikre på hva som ventet dem, og var kanskje litt mer nervøse.

En annen utfordring knyttet til prosjektet er bruken av *introspeksjon*, som vil si min språklige intuisjon (Johannessen, 2003, s. 138–139). Introspeksjon brukes først og fremst om at forskeren konsulterer egen grammatikk for å avgjøre om eksempelvis syntaktiske konstruksjoner er akseptable eller ikke, og ikke i forbindelse med sosiolingvistiske variasjonsstudier. Samtidig har noen av de problematiske sidene ved introspeksjon overføringsverdi til det å bruke seg selv som informant i en talemålsstudie som denne. I denne studien er dialekten kjent for meg, men i og med at jeg ønsker å se på variasjon og mulig endring, måtte jeg naturlig nok få inn flere informanter. At jeg kommer med påstander om hva den tradisjonelle dialekten på Drag er, at jeg påstår at etnolekttrekk tidligere har vært knyttet til språkbrukere fra visse områder og også samisktalende, at jeg rett og slett bruker min kunnskap og oppfatning av dialekten på hjemplassen min, er til dels problematisk. Johannessen (2003, s. 139) uttrykker at introspeksjon er utfordrende blant annet fordi: «Det er umulig for andre forskere å etterprøve dataene [...] det er vanskelig å si hvor generelle hypotesene og teoriene som er dannet på grunnlag av dataene kan være [...] forskeren går lett i den fella at han eller hun farger evalueringen av dataene ut fra hypotesen eller sitt teoretiske ståsted». I tillegg er det ikke utenkelig at jeg har en «feil» oppfatning av hvordan dragsdialekten var før, og hvor utbredt etnolekttrekkene var. Til tross for dette er det i en studie som dette nødvendig å gi en oversikt over den tradisjonelle dragsdialekten og utbredelsen av etnolekttrekk. Da dette ikke finnes i noe korpus, blir jeg nødt til å basere dette på egen oppfatning, og kunnskapen jeg har tilegnet meg gjennom å bo på Drag i 20 år. Det kan også være at informantene jeg har valgt ut, både hovedinformanter og referansegruppen, ikke er med på å gi det andre vil mene er et «riktig» bilde av dragsdialekten. Det er derfor nødvendig at jeg som forsker er klar over denne problematikken, og er innforstått med at det kan være andre meninger om dragsdialekten som ikke kommer frem i denne oppgaven.

3.3 Etterarbeid

Med datamaterialet til masteroppgaven på plass var det tid for å behandle og analysere materialet. Det første jeg gjorde med datamaterialet var å lagre det på et passordbeskyttet

område hos UiT Norges arktiske universitet, som bare jeg har tilgang til. Deretter startet den omfattende transkripsjonsjobben (jf. kap. 3.3.1), før jeg videre begynte å telle frekvens av forekomstene for de ulike variablene blant informantene. I startfasen kalte jeg informantene for J1, J2, G1, G2 og så videre, men jeg har i ettertid gitt dem pseudonymer (jf. 3.3.2).

3.3.1 Transkribering

Noe av arbeidet etter innsamlingen av data består av transkribering. Jeg brukte transkriberingsprogrammet *Elan*.⁹ Et spørsmål jeg måtte stille meg før transkriberingsarbeidet begynte, var om jeg skulle bruke lydskrift og gjøre fremstillingen av språket så lydlig presis som mulig, eller skrive det mest mulig leservennlig ved å bruke en tilnærmet normalortografisk løsning. Dette er ifølge Hårstad og Opsahl (2013, s. 16) et grunnleggende dilemma innenfor sociolingvistisk språkforskning. Jeg valgte det sistnevnte, altså å gjøre notasjonen så leservennlig som mulig, men med en liten vri.

Når det gjelder talemålsfenomenet palatalisering, har jeg valgt å anvende lydskrift fra *The International Phonetic Alphabet* (IPA) i en grovfonetisk transkripsjon av eksempelord for å få frem forskjellen mellom palatal, postalveolar og alveolar uttale. Når det gjelder lågning, fanger normalortografisk transkripsjon den lydlige variasjonen, og jeg bruker derfor ikke lydskrifttegn her. I sekvenser der fokus ligger på innholdet i det informanten sier, vil jeg ikke anvende IPA-tegn, men heller den normalortografiske løsningen. Dette gjelder også i eksempler som først og fremst skal belyse morfo(fono)logisk variasjon. Determinativen *det* har jeg valgt å transkribere *det*, selv om det uttales som *de*. I ord med stumme konsonanter vil altså konsonanten skrives for eksempelvis å unngå forvirring mellom determinativene *det* og *de* i skriftspråket.

I etterkant av transkriberingen tok jeg for meg en og en variabel for hver informant for å telle frekvensen av de ulike talemålsfenomenene. Deretter lagde jeg tabeller med oversikt over funnene jeg gjorde. Jeg valgte ut variabler i ettertid av datainnsamlingen (i og med at prosjektet utviklet seg, jf. kap. 3.1), med bakgrunn i det jeg mente var mest fremtredende og karakteriserende for dragsdialekten. Ettersom jeg gikk igjennom materialet fra hver enkelt informant fikk jeg et inntrykk av hvilke variasjonsmønstre som var mest relevante og hvilke som ikke var like fremtredende blant de yngre språkbrukerne. Samtalen med de to eldre

---

⁹ Lenkte til transkripsjonsprogrammets side: <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>

informantene transkriberte jeg på samme måte som hovedinformantene, og telte frekvensen av de ulike talemålsfenomenene.

Jeg har også analysert *metakommentarer* for å se om det informantene sier om eget talemål kan bidra til å belyse variasjonen på individ- og gruppenivå. Hårstad mfl. (2017, s. 165) skriver om såkalte *doble data*, som langt på vei handler om det samme: «Med det menes at både de konkrete realiseringene og meningsinnholdet i informantenes ytringer blir lagt under lupen – og gjerne forsøkt sett i sammenheng». Informantene mine posisjonerer seg ikke minst topostatisk og topodynamisk gjennom metakommentarene, fordi de blant annet sier noe om deres oppfatninger av Drag og hvilke ønsker de har i fremtiden.

Nedenfor har jeg laget en «minitranskripsjonsnøkkel» som gir en oversikt over hvordan jeg ellers har transkribert:

Pauser	...
Utenomspråklig informasjon [...]	
Sitat i tekst	«»

3.3.2 Informantprofiler og forskningsetikk

Viktigheten av det å bevare informantenes anonymitet er noe Christoffersen og Johannessen (2012, s. 46) påpeker, og de sier blant annet at: «ved kvalitative undersøkelser er det vanlig med detaljerte beskrivelser av enkeltpersoner. Også i slike tilfeller skal informanter sikres anonymitet, og dette kan gjøres ved å bruke pseudonymer i stedet for faktiske navn».

Informantene har fått tildelt fiktive navn, hvor jentene i informantutvalget har fått navn med forbokstaven J, mens guttene har fått navn med forbokstaven G, og de to eldre informantene har fått forbokstaven E (jf. tabell 1). Tabell 1 viser også lengden på intervjuene.

Tabell 1: Oversikt over pseudonymene til informantene og lengde på intervju.

Pseudonym	Timer	Minutter
Jorunn		45
Janita		44
Julie	1	05
Glenn		50
Gaute		43
Gunnar		47
Eva og Edvard	1	10
Sum	6	7

Årsaken til at jeg har gitt informantene fiktive navn, i stedet for å for eksempel å kalle dem G1, J1 og E1, er at det skal være mer leservennlig og gjør refereringa til informantene mer smidig. Nedenfor kommer en oversikt over de ulike informantene og hvilken orientering de har til Drag.

Jorunn:

Jorunn er 14 år og er født og oppvokst på Drag. Familien hennes kommer også fra Drag, og de har bodd der stort sett hele livet. Hun ønsker å flytte vekk fra Drag, og se hva resten av verden har å by på. Jorunn sier at hun trives på Drag, men at hun ikke har lyst å bo der resten av livet.

Janita:

Janita er 14 år, og er født og oppvokst på Drag. Familien hennes kommer også fra Drag, og de har bodd der hele livet. Janita trives godt på Drag, men har lyst å komme seg litt bort i ungdomstiden. Hun kan godt tenke seg å bo på Drag senere i livet.

Julie:

Julie er 14 år, og er født og oppvokst på Drag, og har bodd her stort sett hele livet. Familien kommer også fra Drag. Julie uttrykker at hun ikke ønsker å bo på Drag, og at hun vil flytte etter ungdomsskolen.

Glenn:

Glenn er 15 år, og er født og oppvokst på Drag. Familien hans kommer også fra Drag, og de har bodd der stort sett hele livet. Glenn trives godt på Drag, og ønsker gjerne å bo og jobbe der.

Gaute:

Gaute er 14 år, er født og oppvokst på Drag, og har bodd der stort sett hele livet. Familien

hans kommer også fra Drag, og de har også bodd på Drag stort sett hele livet. Gaute uttrykker at han ikke ønsker å bo på Drag etter han er ferdig med ungdomsskolen.

Gunnar:

Gunnar er 15 år, og er født og oppvokst på Drag. Familien hans kommer også fra Drag, og har bodd der stort sett hele livet. I likhet med Glenn liker Gunnar godt å bo på Drag, og han kan gjerne tenke seg å bo og jobbe på plassen.

Eva:

Eva er 50 år, og er født og oppvokst på Drag. Familien hennes kommer også fra Drag, og har bodd der stort sett hele livet. Eva har bodd på Drag store deler av livet, og har holdt godt på dragsdialekten.

Edvard:

Edvard er 62 år, og er født og oppvokst på Drag. Familien hans kommer også fra Drag, og har bodd der stort sett hele livet. I likhet med Eva har Edvard holdt godt på dragsdialekten.

Med et såpass lite informantutvalg fra en liten bygd, er forskningsetiske betraktninger om størrelsen på materialet og anonymitet viktig. Informantene som har valgt å delta i denne studien, har stolt på at jeg skal bevare deres anonymitet i oppgaven. Informantene skal ikke kunne bli gjenkjent i materialet ut fra personlige opplysninger eller det som ble sagt i intervjuet. Et forskningsetisk dilemma er derfor at jeg har utelatt en del informasjon som kan ha vært relevant for analysen for å unngå at informantene blir gjenkjent. Det er viktigere at informantene forblir anonyme enn at jeg skal få frem et poeng på en bedre måte og dermed risikere at informantene blir gjenkjent.

4 Analyse

Analysekapitlet er delt inn i to deler, hvor første del tar for seg funnene jeg har gjort i undersøkelsen av dragsdialekten (kap. 4.1). Del to av analysekapitlet er en overordnet diskusjon av funnene i lys av faktorer som kjønn, topostatisk og topodynamisk type, samt regionalisering (kap. 4.2).

4.1 Funn

I dette kapitlet skal jeg presentere funnene jeg har gjort i datamaterialet mitt. Jeg vil presentere resultatene i tabeller for hver språklige variabel, og i forlengelsen av dette drar jeg inn sammenlikning med tidligere forskning, samt trekker inn metakommentarer der det er relevant. Funnene for de ulike variablene kommer i denne rekkefølgen: nektingsadverb (kap. 4.1.1), lågning (kap. 4.1.2), apokope (kap. 4.1.3), diftong (kap. 4.1.4), palatalisering av *ll* (kap. 4.1.5), palatalisering av *nn* (kap. 4.1.6), og til slutt etnolekttrekk (kap. 4.1.7).

4.1.1 Nektingsadverb

I tabell 2 nedenfor ser vi hvordan de seks informantene varierer mellom å bruke den tradisjonelle formen av nektingsadverbet *ikkje* og den standardnære formen *ikke*. Tabellen er inndelt i to deler, hvor den ene delen oppsummerer resultatene for guttene, og den andre jentene.

Tabell 2: Relative tall for nektingsadverbene *ikkje* og *ikke*. Totale tall i parentes

Nektingsadv. Informanter	<i>ikkje</i>	<i>ikke</i>	Sum
Glenn	100,0 (29)		100,0 (29)
Gunnar	83,7 (36)	16,3 (7)	100,0 (43)
Gaute	1,3 (3)	98,7 (39)	100,0 (42)
Sum gutter	77,5 (68)	22,5 (46)	100,0 (114)
Jorunn		100,0 (53)	100,0 (53)
Janita		100,0 (30)	100,0 (30)
Julie		100,0 (53)	100,0 (53)
Sum jenter		100,0 (136)	100,0 (136)
Sum alle informanter	27,2 (68)	72,8 (182)	100,0 (250)

Samlet sett viser tabell 2 at *ikke* forekommer 72,8 % av tilfellene, mens den tradisjonelle formen *ikkje* realiseres i 27,2 % av de totalt 250 forekomstene av nektingsadverbene.

Det som er interessant her, er at ingen av jentene bruker den tradisjonelle formen av nektingsadverbet. Samtlige av jentene er med andre ord konsekvente i bruken av *ikke*, mens det blant guttene er annerledes. Glenn har 100 % realisering av *ikkje*, mens Gunnar er nokså konsekvent i bruken av *ikkje*, men har 16,3 % forekomster av *ikke*. Gaute skiller seg ut ved å i stor grad bruke *ikke*. Det er under *Alias*, der oppgaven er å forklare ord som de andre deltakerne skal gjette uten at man bruker ordet, at han bruker *ikkje* i tre tilfeller i samme ytring, og dette er en kontekst hvor han er veldig engasjert. Han skal forklare Glenn ordet 'jakt':

Samtaleutdrag 1.3: *ikkje ælg, ikkje ælg*

Gaute: det e nåkke dæm går på, dæm sei at dæm ska på, dæm sei at dæm ska gå å skyt
Glenn: ælgjakt?
Gaute: næi, ikke ælg, men?
Glenn: hjortejakt?
Gaute: ikkje ælg, ikkje ælg, det e ikkje nåkke framfør, du sa det rætt, det siste va rætt!

Det er altså når Glenn ikke forstår at det ordet Gaute er ute etter er 'jakt', at han blir provosert og engasjert.

Når det gjelder de to eldre informantene i referansegruppen, har Eva 43 forekomster av *ikkje*, og Edvard 14 realiseringer av *ikkje*. Det fremkommer ingen tilfeller av *ikke*, noe som tilsvarer at de to eldre informantene har 100 % realisering av tradisjonsformen. At ungdommene har såpass mange forekomster av *ikke*, og at hele fire informanter ikke bruker *ikkje* i det hele tatt, kan være et tegn på at tradisjonsformen er på tur ut av dragsdialekten.

Hvis man skal sammenligne mine funn med det Fiva (2016) fant ut i sin studie om fordelingen av *ikke* og *ikkje* i tromsømålet, kommer det frem at det er noen likheter blant jentene i materialet vårt (jf. kap. 2.5.1). I min studie er jentene helt konsekvente i bruken av *ikke*, mens Fivas (2016, s. 69) studie viser at jentene er nokså konsekvente i anvendelsen av standardformen. Guttene i Tromsø bruker mest *ikke*, men har flere tilfeller enn jentene hvor de bruker *ikkje* (Fiva, 2016, s. 69). Det finnes altså likheter her også siden de to guttene Glenn og Gunnar anvender nektingsadverbet *ikkje*, mens Gaute bruker *ikke*.

Hårstad (2010, s. 209) har i sin studie, om ungdommers talemål i Trondheim, kommet frem til at den tradisjonelle formen *ittj* trues av *ikke*. Flere og flere språkbrukere tar i bruk den standardnære formen. I bygda Løkta, har Løstegaard Olsen (2006, s. 99) også funnet ut at tradisjonsformen *ikkje* står i en truet posisjon. Det er nærliggende å tro at dragsdialekten preges av bodødialekten da dette sammen med Narvik er de nærmeste byene. Nesses (2008, s. 49) studie av bodødialekten viser at *ikke* har tatt helt over i bymålet, og at *ikkje* er fraværende. Neteland (2009, s. 10) oppgir at Narvik bymål, i likhet med Bodø og delvis Tromsø, har *ikke* som nektingsadverb, og uttrykker at nektingsadverbet er blant noen markørord (*bare, mye, hjæm*) som skiller by fra bygd. De overnevnte studiene viser at *ikke* vinner terreng i både by og bygd, og at *ikkje/ittj* får liten plass.

4.1.1.1 Metakommentarer

Det fremkommer noen metakommentarer knyttet til det tradisjonelle nektingsadverbet *ikkje* i datamaterialet. Når jeg snakker med Gaute om det tradisjonelle nektingsadverbet *ikkje* kommer dette frem:

Samtaleutdrag 1.4: du e tjukk i kjæftn når du sei *ikkje*

Gaute: æ sei *ikke*, fordi det høres ut som du e tjukk i kjæftn når du sei *ikkje*
Line: ja, men e de'kje *ikkje* mannj sei i dragsdialækta?
Gaute: næi!

Først og fremst er det interessant å se at Gaute mener at *ikkje* ikke er den tradisjonelle formen av nektingsadverb i dragsdialekten. Det kan hende at han mener dette fordi såpass mange i hans omgangskrets sier *ikke*, og at han derfor mener at den standardnære formen *ikke* har blitt vanligst i dragsdialekten. Det jeg reagerer mest på i den første setningen til Gaute er at han sier at hvis man sier *ikkje*, høres det ut som man er «tjukk i kjæftn». Hårstad og Opsahl (2013, s. 71) snakker om å «kartlegge språkbrukernes subjektive opplevelser av egen og andres språklige atferd» når de tar for seg trondheimsmålet. I deres materiale kommer begrepene «fintrøndersk» og «breitrøndersk» frem, men disse begrepene kan også brukes mer generelt som «fin» og «brei» dialekt. Hårstad og Opsahl (2013, s. 72–73) poengterer at en «brei» dialekt gjerne knyttes opp mot språkformer med tilknytning til mer landlige deler av språkområder, altså mindre urbane områder, mens en «fin» eller «pen» dialekt er en normalisert variant av et talemål «i retning av skriftspråket eller sentraløstlandske talemål». Med utgangspunkt i Hårstad og Opsahl (2013) tolker jeg «tjukk i kjæftn» i dette tilfellet som å ha en «brei» dialekt. Men ved å si «tjukk i kjæftn» vil jeg påstå at Gaute høres «brei» ut i dialekten, og det virker jo nettopp som om han prøver å unngå det ved å blant annet bruke den standardnære formen *ikke*. Grunnen til at jeg mener at han høres «brei» ut er fordi han har affrikaten [tʃ] i stedet for den palatale frikativten /ç/. Johansen (2019) uttrykker at affrikaten [tʃ] er et typisk kontaktfenomen i Manndalen i Kåfjord kommune. I dragsdialekten er det vanskelig å si om affrikaten kommer fra språkkontakt, eller om det er et tradisjonelt talemålstrekk i dialekten. De eldre informantene, Eva og Edvard, har affrikaten [tʃ] i deres dialekt.

I samtale med Jorunn om dragsdialekten kommer dette frem:

Samtaleutdrag 1.5: mange i klassn sei *ikkje* åsså

Line: sei du *ikke*?
Jorunn: mm
Line: ja, før æ sei *ikkje*

Jorunn: ja, det sei de våksne masse å ... men mange i klassn sei *ikkje* åsså, men dæm kårmer fra Bjørkvik å Helland

Jorunn understreker altså at *ikkje* er en form som brukes blant voksne, samt yngre fra Bjørkvik og Helland. At tradisjonsformen brukes blant voksne, er nok i stor grad rett observert av Jorunn. Spørsmålet er når *ikke* begynte å få plass i dialekten. Det er ti år siden jeg gikk ut av 10. klasse ved Drag skole, og slik jeg husker det, var det ingen som anvendte den standardnære formen *ikke* i min klasse eller klassene under. Jeg snakket med en lærer ved Drag skole om hun hadde noen tanker om når *ikke* hadde fått innpass i dragsdialekten. Hun mente at denne utviklingen muligens har skjedd i en tidsperiode på fem til syv år. Det er ikke mulig å generalisere på grunnlag av udokumenterte observasjoner, men det kan se ut som om at standardformen har fått innpass ganske nylig.

4.1.2 Lågning

I dragsdialekten er lågning et tradisjonelt trekk, og i tabell 3 ser vi hvordan informantene anvender dette trekket. Overordnet sett viser tabellen at guttene generelt holder på dette talemålstrekket, mens jentene i mindre grad har lågning. Jentene og guttene stiller relativt likt i anvendelsen av lågning fra *e* til *æ*.

Tabell 3: Relative tall for lågning av de gamle stutte vokalene *i* til *e*, *y* til *ø* og *e* til *æ*. Totale tall i parentes.

Lågning Informant	<i>i – e</i>		Sum	<i>y – ø</i>		Sum	<i>e – æ</i>		Sum
	<i>i</i>	<i>e</i>		<i>y</i>	<i>ø</i>		<i>e</i>	<i>æ</i>	
Glenn	21,0 (4)	79,0 (15)	100,0 (19)		100,0 (2)	100,0 (2)		100,0 (99)	100,0 (99)
Gunnar	8,0 (2)	92,0 (23)	100,0 (25)				16,7 (6)	83,3 (30)	100,0 (36)
Gaute		100,0 (23)	100,0 (23)	20,0 (1)	80,0 (4)	100,0 (5)	4,9 (3)	95,1 (58)	100,0 (61)
Sum gutter	9,0 (6)	91,0 (61)	100,0 (67)	14,3 (1)	85,7 (6)	100,0 (7)	4,6 (9)	95,4 (187)	100,0 (196)
Julie	63,8 (44)	36,2 (25)	100,0 (69)	100,0 (14)		100,0 (14)		100,0 (91)	100,0 (91)
Jorunn	55,2 (16)	44,8 (13)	100,0 (29)		100,0 (10)	100,0 (10)	1,9 (2)	98,1 (105)	100,0 (107)
Janita	41,7 (10)	58,3 (14)	100,0 (24)	50,0 (2)	50,0 (2)	100,0 (4)	13,1 (8)	86,0 (53)	100,0 (61)
Sum jenter	57,4 (70)	42,6 (52)	100,0 (122)	57,1 (16)	42,9 (12)	100,0 (28)	3,9 (10)	96,1 (249)	100,0 (259)
Sum alle inf.	40,2 (76)	59,8 (113)	100,0 (189)	48,6 (17)	51,4 (18)	100,0 (35)	4,2 (19)	95,8 (436)	100,0 (455)

Tabellen ovenfor viser at guttene er nokså samstemte når det gjelder lågning fra *i* til *e*. Guttene har flest forekomster av lågning til *e* (91,0 %), og Gaute er den eneste som ikke har noen forekomster av *i–e*-lågning, og har 100 % realisering av *e*. Glenn og Gunnar varierer litt. De bruker i stor grad *e*, noe som blant annet kommer til uttrykk gjennom subjunksjonen *hvis* som uttales *vess*, og preposisjonen *til* som uttales *te* eller *tel*. Glenn og Gunnar har noen få forekomster av *i*, og sier for eksempel *sikkert* i stedet for *sekkert*, og *tingen* i stedet for *tengen*. Når det gjelder jentene, er det litt mer variasjon i lågning fra *i* til *e*. De har flest forekomster av *i*, det vil si at 57,4 % av forekomstene er med *i*, mens de resterende 42,6 % er *e*. Samtlige av jentene sier for eksempel *viss* for subjunksjonen *hvis*, i tillegg til at de sier *sikkert* i stedet

for *sekkert*. Av de tre jentene er det Janita som har flest forekomster av lågning fra *i* til *e*, og sier *tel* for preposisjonen *til*, og *drekk* for verbet *drikke* (inf.). Samlet sett viser tabellen at *e* forekommer i litt flere tilfeller enn *i* (59,8 %), men at *i* trolig har fått større plass i dragsdialekten enn tidligere.

De to eldre informantene har lågning i stort sett alle forekomster bortsett fra verbene *jikk* (*gikk*, pret.), *fikk* (pret.) og substantivene *middag* (m.) og *ting* (m.). Både Eva og Edvard varierer mellom å si *ting* og *teng*. Av totalt 127 ord har Eva lågning i 56 av dem. De resterende 71 er ordene *jikk* (20), *fikk* (48), *ting* (1) og *middag* (1). Edvard har totalt 47 ord hvorav 30 er uttalt med *e*. De resterende 17 er, i likhet med Eva, *jikk* (6), *fikk* (10) og *middag* (1). Ellers sier de blant annet *flenk* i stedet for *flink*, *fesk* i stedet for *fisk* og *sekkert* i stedet for *sikkert*.

Når det gjelder lågning fra *y* til $\emptyset$, viser det seg at guttene i de fleste av tilfellene anvender $\emptyset$ (85,7 %), men det er problematisk å generalisere i dette tilfellet da det er svært få eksempler. Gaute er den som har de fleste forekomstene i denne kategorien, men har blant annet ikke lågning når han sier adjektivet *stygt*. I verbene *flotta* (*flytter*, pres.) og *løst* (*lyst*, subst.) har han lågning fra *y* til $\emptyset$. Hvis man ser på jentenes samlede sum i kategorien *y*- $\emptyset$, ser vi at 57,1 % av forekomstene er uttalt med *y*. Hvis vi imidlertid ser på variasjonen på individnivå blant jentene, kommer det frem at informantene Julie bidrar til at *y* står sterkest. Hun står altså selv for 14 av de 16 forekomstene. Julie sier blant annet *syng* og *lyst*, i stedet for *søng* og *løst*. Janita har lik bruk av *y* og $\emptyset$, og sier for eksempel *stygg* og *stokka* (*stykker*, pl.). Jorunn har på den andre siden 100 % realisering fra *y* til $\emptyset$. Hun sier blant annet *fløtt* (*flytte*, inf.) og *søng* (*synge*, inf.). I likhet med lågning fra *i* til *e*, viser tabellen at lågning fra *y* til $\emptyset$ fortsatt står høvelig sterkt blant de yngre informantene (51,4 % lågning). Men også her kan det se ut til at *y* får større plass i dragsdialekten enn tidligere, fordi de to eldre informantene har lågning fra *y* til $\emptyset$ i alle tilfellene. Hos Eva er 7 av 7 ord uttalt med $\emptyset$, og hos Edvard er 5 av 5 ord uttalt med $\emptyset$. De sier blant annet *frøkta* (*frykter*, pres.), *løst* (*lyst*, subst.), og *spøtta* (*spyttet*, pret.).

Tabell 3 viser tydelig at guttene i aller høyeste grad har lågning fra *e* til *æ*, som for øvrig er langt mer frekvent i materialet enn de to andre lågningsvariantene. De sier for eksempel *længe* (*lenge*, adv.), *mæst* (*mest*, adj.) og *tænk* (*tenker*, pres.). I de to andre kategoriene (*i*-*e* og *y*- $\emptyset$) er det som påpekt relativt stor kjønnsvariasjon. I kategorien *e*-*æ* viser det seg imidlertid at jentene og guttene stiller nokså likt. Jentene har i stor grad lågning fra *e*-*æ*. Av de totalt 259 ordene i kategorien, er 249 ord med lågning. Infinitivformene *velge*, *lese* og *tenke*, uttales av jentene *vælg*, *læs*, *tænk* og *tænke*. Det er Julie som har *e*-ending i infinitiv, men

dette er noe jeg kommer tilbake til i kap. 4.1.3. Samlet sett viser tabellen at lågning fra *e* til *æ* fortsatt står sterkt i dragsdialekten, med hele 95,8 % lågning. Dette fremkommer også blant de to eldre informantene, og det kan dermed se ut til at det ikke finnes noen variasjon i lågningsvarianten *e-æ*.

Det som kommer frem i Hårstads (2010, s. 187) studie fra Trondheim, er som nevnt at det er få tilfeller av lågning i variabelen *i-e*, og få realiseringer av *y-ø* blant unge trondheimere, og at det derfor kan se ut som disse tradisjonelle formene i liten grad føres videre. Sammenlignet med Hårstads (2010) studie viser mine samlede resultater at lågning fra *i* til *e* og *y* til *ø* fortsatt har en liten overvekt blant de yngre språkbrukerne, men at *i* og *y* har vunnet relativt stor plass i dragsdialekten. Nesse (2008, s. 107–108) har funnet ut at lågning står sterkt i bodøområdet, og at de fleste informantene har lågning, med variasjon i noen ord. Hun uttrykker at lågning av variabelen *e-æ* og *y-ø* står sterkt, men at *i-e* ikke står like sterkt. Sammenlignet med Nesse (2008) finner man likheter i *e-æ*-variabelen som står veldig sterkt. *i-e*- og *y-ø*-variabelen er samlet sett nokså delt i materialet mitt, slik at det kan se ut som om at de standardnære formene med *i* og *y* får større og større innpass i dialekten.

4.1.3 Apokope

Tabell 4 er en oversikt over utbredelsen av apokope i infinitiv og presens av svake e-verb blant informantene. Tabellen viser først og fremst at guttene er veldig konsekvente i anvendelse av apokope i infinitiv, mens det blant jentene er større individuell variasjon av apokope i infinitiv. I presens av svake e-verb viser tabellen at både jentene og guttene har store individuelle forskjeller innad i gruppene.

Tabell 4: Relative tall for apokope av infinitiv og presens av svake e-verb. Totale tall i parentes.

Apokope Informanter	Infinitiv		Sum	Presens av svake e-verb		Sum
	+Apokope	-Apokope		+Apokope	-Apokope	
Glenn	100,0 (34)		100,0 (34)	56,3 (9)	43,7 (7)	100,0 (16)
Gaute	96,8 (30)	3,2 (1)	100,0 (31)	90,5 (19)	9,5 (2)	100,0 (21)
Gunnar	100,0 (22)		100,0 (22)	76,9 (10)	23,1 (3)	100,0 (13)
Sum gutter	98,8 (86)	1,2 (1)	100,0 (87)	76,0 (38)	24,0 (12)	100,0 (50)
Janita	100,0 (19)		100,0 (19)	100,0 (2)		100,0 (2)
Jorunn	96,8 (30)	3,2 (1)	100,0 (31)	51,7 (15)	48,3 (14)	100,0 (29)
Julie	19,4 (12)	80,6 (50)	100,0 (62)	45,5 (10)	54,5 (12)	100,0 (22)
Sum jenter	54,5 (61)	45,5 (51)	100,0 (112)	50,9 (27)	49,1 (26)	100,0 (53)
Sum alle informanter	73,9 (147)	26,1 (52)	100,0 (199)	63,1 (65)	36,9 (38)	100,0 (103)

Gjennom denne tabellen kan man se at guttene i stor grad har apokope i infinitiv (*slutt, væll (velge), brennj*), hvor 98,8 % av de totalt 87 forekomstene er apokoperte. I presens av svake e-verb: *tjæn (tjene), byttj (bytte) og gidd (gidder)* viser det seg at 76,0 % av 50 forekomster er apokoperte, mens de resterende 24,0 % i stor grad får a-ending. De verbene som får apokope i presens er i dragsdialekten for det meste e-verb, mens de som ikke blir apokoperte er hovedsakelig a-verb. Eksempler på dette er at informantene sier *snakka, bekymra og venta* i presens, fremfor *snakker, bekymrer og venter*. Svake e-verb, som i stor grad blir apokoperte i

presens i dragsdialekten, får enten apokopert form i preteritum eller e-ending, for eksempel kan verbene *møte* (inf.) uttales både *møtt* eller *møtte*, *treng* (inf.) kan uttales *trængt* og *trængte*, og *bynne* (inf.) *bynnjt* og *bynnte*.

Blant jentene varierer Jorunn og Julie i litt større grad enn guttene, men i infinitiv ser vi at Janita har 100 % apokoperte former, mens Jorunn har 96,8 % apokope i infinitiv. Janita hadde svært få forekomster av svake e-verb i intervjuet, men som tabellen viser, hadde hun apokoperte former i de to tilfellene. Julie skiller seg mest ut med færrest forekomster av apokope, hvor 80,6 % av forekomstene i infinitiv ikke er apokoperte. I infinitiv sier hun blant annet *å spælle*: «æ like bedre å spælle klassisk» og «de plei å spælle sånt», men har også et tilfelle hvor hun sier *å spæll*: «så da æ va litn pleide æ å spæll ilamme ho». Det samme gjelder verbet *fære* (*dra*, inf.), hvor hun veksler mellom å ha e-ending og å ha apokope (*fær*). Ellers er hun nokså konsekvent med å ha e-ending av verb i infinitiv. Når det gjelder presens av svake e-verb, har hun et par tilfeller flere uten apokope enn med. Hun sier for eksempel *like* (*liker*), *steike* (*steiker*) og *bynne* (*begynner*), og varierer mellom å si *bynn* og *bynne*, samt *plei* og *pleie*. Jorunn har, til sammenligning, 51,7 % apokoperte tilfeller i presens, mens de resterende 48,3 % får a-ending. Eksempler på dette er verb som *bruka* (*bruker*), *spælla* (*spiller*) og *laga* (*lager*). Eva har 100 % realisering av apokope i infinitiv, det samme gjelder Edvard. I presens av svake e-verb hadde Eva og Edvard bare én forekomst hver: *tænk* (*tenker*) og *gløm* (*glemmer*). At det er så få tilfeller av svake e-verb i presens kan forklares med at de i all hovedsak snakket om barndommen i preteritum.

I datamaterialet kom det frem noen unntak fra det jeg har presentert ovenfor. Jorunn har for eksempel noen tilfeller med apokope av a-verb, og sier «æ gidd ikke» og «æ fløtt ikke». Dette kan handle om strukturelle forhold på grunn av at nektingsadverbet begynner med en vokal etter verbet, men da det bare var to forekomster av apokope av a-verb blant de yngre språkbrukerne, vil jeg ikke gå nærmere inn på det. Blant de to eldre informantene forekom apokope av a-verb mer frekvent, og også her ble *fløtt* brukt i presens, i tillegg til at Edvard sa: «e hu:s ikkje katti det va», samt «e husk ikkje nåkka utta det». Her ser vi to varianter av verbet *huske* (inf.), og i den tradisjonelle dragsdialekten er nok den første varianten (*hu:s*) den mest frekvente av de to. Blant ungdommen vil verbet *huske* (inf.) få a-ending i presens og preteritum (*huska*), noe som blant annet kommer frem hos Julie når hun sier: «æ huska værtfall at det va mye bedre lærera».

Det forekommer også noen tilfeller hvor svake e-verb i preteritum blir apokoperte. Dette finner vi hos Glenn, Gunnar, Janita og Julie. Glenn er den med flest tilfeller, og han sier blant

annet *bynnjt* (*begynte*), *ennjt* (*endte*) og *kunnj* (*kunne*). Til tross for det fikk de fleste forekomstene av preteritum av svake e-verb e-ending: *glømte*, *spælte*, *kjøpte* og *bynnjte*, blant ungdommene. De to eldre informantene hadde svært mange apokoperte former i preteritum av svake e-verb. Hos Eva var 19 av 20 svake e-verb i preteritum apokoperte, og Edvard hadde 8 av 9 forekomster apokopert. Eksempler på det er: *bodd* (*bodde*), *hængt* (*hengte*), *ropt* (*ropte*), *bløst* (*blåste*), *bynnjt* (*begynte*) og *lært* (*lærte*).

I Nesses (2008, s. 80–86) studie kommer det frem at apokope i infinitiv står sterkt i bodødialekten, og at apokope av svake e-verb forekommer i 65 % av tilfellene blant informantene hennes. Nesse (2008, s. 83) uttrykker at bodødialekten i stor grad er lik den tradisjonelle saltendialekten når det gjelder apokope. Jahr og Skare (1996, s. 26) fastslår at Salten er sentralområdet for apokope, og at det er den statiske apokopen som gjør seg gjeldende her: «Grovt sett kan ein seie at apokope minkar di lenger ein kjem bort frå Salten, både i nordleg og sørleg retning». Sammenlignet med min studie kan man si at den viser en lik tendens. Apokope i infinitiv står sterkt, mens apokope av svake e-verb har samlet sett 63,1 % realisering. Ellers presenterer Nesse (2008, s. 86) verb som i bodøområdet kan få e-ending i presens som er: *føle*, *hete*, *kjenne*, *beskrive forandre*, *konkurrere*, *bestemme*, *betale* og *interessere*. I dragsdialekten vil: *føle* (*f:øl*, pres.), *kjenne* (*kjennj*, pres.), *beskrive* (*beskriv*, pres.), *konkurrere* (*konkurrer*, pres.), *bestemme* (*bestæm*, pres.), *betale* (*betal*, pres.) og *interessere* (*interessar*, pres.) bli apokoperte. Verbet *forandre* vil få a-endelse (*forandra*, pres.), mens verbet *hete* vil uttales med diftong og få e-endelse (*heite*, pres.).

Jensen (1999, s. 135–136) har gjort en omfattende studie av apokope i Fauskedialekten, og har kommet frem til at apokope i infinitiv, presens, preteritum og supinum, samt hunkjønnsord og komparativ står sterkt. Han uttrykker imidlertid at apokopen kan se ut til å få mindre plass i dialekten enn det som er tradisjonelt, og han påpeker som nevnt at det er spesielt kvinner mellom 18–25 år som bruker ikke-apokoperte former (Jensen, 1999, s. 136). I likhet med mitt datamateriale kan det se ut som om at Jorunn, og spesielt Julie velger bort apokope i presens.

Løstegaard Olsen (2006, s. 117–118) sier at apokope av svake e-verb står veldig sterkt spesielt blant jentene, men at guttene også har mye apokoperte former av svake e-verb. Janita er faktisk den i hele materialet mitt som har 100 % realisering av apokope i svake e-verb, men hun har som nevnt få forekomster. Ellers har Gaute og Gunnar mange apokoperte former, og samlet sett har guttene høyere prosentandel apokope enn jentene (76,0 % versus 50,9 %). Dette kan indikere at guttene i større grad fører videre tradisjonsformen av apokope av svake

e-verb enn jentene. Løstegaard Olsen (2006, s. 118) påpeker imidlertid at de eldre informantene hennes har færre forekomster av apokope av svake e-verb enn de yngre, noe som ikke er tilfelle i min studie.

4.1.4 Diftong

I tabell 5 ser vi hvordan posisjonen til diftong er blant informantene mine i ord som for eksempel *veit*, *stein* og *mein*. Det som kommer frem, er at bruken av diftong i slike kontekster står sterkt, men at det er noe variasjon blant to av informantene. Fire av seks informanter har 100 % realisering av diftongen *ei*, mens de to andre skiller seg litt ut med variasjon mellom diftong og monoftong.

Tabell 5: Relative tall for diftongen *ei* versus monoftongen *e*. Totale tall i parentes.

Diftong Informanter	<i>ei</i>	<i>e</i>	Sum
Gunnar	100,0 (30)		100,0 (30)
Glenn	100,0 (16)		100,0 (16)
Gaute	64,0 (16)	36,0 (9)	100,0 (25)
Sum gutter	87,3 (62)	12,7 (9)	100,0 (71)
Jorunn	100,0 (23)		100,0 (23)
Janita	100,0 (20)		100,0 (20)
Julie	48,6 (17)	51,4 (18)	100,0 (35)
Sum jenter	76,9 (60)	23,1 (18)	100,0 (78)
Sum alle informanter	81,9 (122)	18,1 (27)	100,0 (149)

Blant guttene har Glenn og Gunnar helt gjennomført diftong, mens Gaute varierer i litt større grad. Han har flest tilfeller av diftonger (64 %), men varierer mellom å for eksempel si *vet* og

veit, og *mer* og *meir*. Det samme gjelder for jentene. Jorunn og Janita har bare diftonger og ingen monoftonger i sitt talemål, mens Julie varierer i mye større grad. Hun har diftong på ord som *veit*, *meine* og *heim*, mens hun har monoftong på ord som *helt*, *hete* og *mer*. Julie har relativt lik bruk av diftong og monoftong, med 48,6 % realisering av diftong og 51,4 % monoftong. Dermed kan man ut fra tabellen si at Glenn, Gunnar, Jorunn og Janita har like variasjonsmønstre for denne variabelen, og at informantene Gaute og Julie skiller seg litt ut. De to eldre informantene viser samme tendens som Gunnar, Glenn, Jorunn og Janita. Av 54 ord er 52 uttalt med diftong av Eva. Det er verbet *leka* (pres.) som uttales med monoftong, noe som er vanlig i dragsdialekten. Edvard har 100 % diftong, og sier for eksempel *fleir* (*flere*), *heilt* (*helt*) og *meir* (*mer*).

I forhold til de resultatene Nesse (2008, s. 99) fant i sin studie av bodødialekten, hvor 64 % av ordene var uttalt med monoftong og 36 % med diftong, er det tydelig at diftong står sterkt i dragsdialekten. Av 149 tilfeller er 122 av dem uttalt med diftong. Nesse (2008, s. 101) har, som tidligere nevnt, gått på detaljnivå i studien av diftong versus monoftong, og sett på forholdet *vet/veit*. Hennes studie viser at det er en klar overvekt av *vet* blant bodøfolket, hvorav 71 % sier *vet* og 29 % sier *veit*. I mitt materiale vises en helt annen tendens.

Tabell 6: Relative tall for forholdet *vet/veit*. Totale tall i parentes.

<i>Vet/Veit</i>	<i>Vet</i>	<i>Veit</i>	Sum
Kjønn			
Gutter	23,3 (7)	76,7 (23)	100,0 (30)
Jenter	2,7 (1)	97,3 (36)	100,0 (37)
Sum alle informanter	11,9 (8)	88,1 (59)	100,0 (67)

Som tabellen viser, er det stor overvekt av tilfeller hvor informantene bruker *veit* i stedet for *vet*. Jentene sier *veit* i 97,3 % av tilfellene, mens guttene sier *veit* i 76,7 % av gangene. Dette kan tyde på at diftong i dette hørfrekvente ordet fortsatt står sterkt i dragsdialekten. Det kommer, som nevnt, frem i Nesses (2008, s. 99) datamateriale at ordene informantene hennes uttaler med diftong, også kan skrives med diftong eller monoftong i bokmål. Nesse (2008, s. 99) er opptatt av dette for å vise at bodødialekten og bokmål stemmer overens når det gjelder diftong versus monoftong, og hun sier at bodøfolkene på dette punktet gjerne kan følge dialekten sin når de skriver. Informantene mine brukte til sammen 19 ulike ord med diftong,

blant annet *veit*, *heim*, *skreiv*, *heite* og *heile*. Av de 19 forekomstene er det bare 10 av dem som kan skrives med monoftong og diftong i bokmål. *Heite*, *fleire*, *einaste* og *meire* er noen av ordene som ikke kan skrives med diftong i bokmål, men det er derimot mulig i nynorsk.

Nesse og Sollid (2010, s. 139) uttrykker at det i norske bymål er en veksling mellom monoftongen *e* og diftongen *ei* i ord som for eksempel *vet/veit* og *hell/heil*: «her er det variasjon i så godt som alle bymål [...] selv om de fleste byene ligger i dialektområder der det er diftongformene som dominerer». Brekke (2000) kommenterer ikke diftong versus monoftong direkte i sin avhandling om saltendialekten, men hun viser tradisjonsformer i eksempler når hun for eksempel tar for seg adjektiv (s. 79–89), pronomen (s. 91–97), verb (s. 107–126) og preposisjoner (135–137). Det kommer blant annet frem at diftongen *ei* er vanlig i saltendialekten i ord som *heilt* (prep.), *einaste* (pron.) og *meir* (adj.). Brekke (2000, s. 117) viser for eksempel at det i Salten er tradisjonelt å bøye verbet *å vite* (inf.) slik: *vêt* (inf.) – *veit* (pres.) – *vesst* (pret.) – *vesst* (sup.). Dette indikerer at byene i Salten ligger i et dialektområde hvor diftong dominerer, og som vi så ovenfor bruker Nesses (2008, s. 49) informanter monoftong i større grad enn diftong. Det er derfor et interessant funn at diftong fortsatt står såpass sterkt hos samtlige av informantene mine, og at det bare er to av informantene som varierer mellom å ha diftong og monoftong.

4.1.5 Palatalisering av /l/

Tabell 7 gir en oversikt over utbredelsen av palatal /l/ i dragsdialekten.¹⁰ I dette materialet er det også kjønnsforskjeller, og vi ser at guttene i større grad enn jentene har palatal uttale av /l/.

Tabell 7: Relative tall for palatal eller ikke-palatal uttale av /l/. Totale tall i parentes.

<i>ll</i> -variabelen	Palatal /l/	Ikke-palatal /l/	Sum
Informanter			
Gunnar	47,1 (8)	52,9 (9)	100,0 (17)
Glenn	35,7 (5)	64,3 (9)	100,0 (14)
Gaute	21,4 (3)	78,6 (11)	100,0 (14)
Sum gutter	35,7 (16)	64,4 (29)	100,0 (45)
Jorunn		100,0 (28)	100,0 (28)
Janita		100,0 (27)	100,0 (27)
Julie		100,0 (18)	100,0 (18)
Sum jenter		100,0 (73)	100,0 (73)
Sum alle informanter	13,6 (16)	86,4 (102)	100,0 (118)

Guttene varierer mellom å ha en palatal og en ikke-palatal uttale av /l/. Eksempelvis veksler samtlige av guttene mellom å si [aʎc] og [alt] (pron.). Gaute og Glenn sier for eksempel [fjɛlə] (*fjellet*, subst.), mens Gunnar sier [fjɛlə], som er den tradisjonelle formen i dragsdialekten. Til tross for at guttene varierer, ser vi at det er en klar overvekt av ikke-palatal uttale (64,4 %). Jentene har sterkere innslag av ikke-palatal uttale av /l/, og har ingen tilfeller med palatalisering. Janita sier for eksempel: «æ hållpå me foppall», noe som tradisjonelt sett ville blitt uttalt: «æ hållpå me fotballj» på Drag. Den tradisjonelle formen av palatal /l/

¹⁰ I utgangspunktet skulle denne tabellen (tabell 7) være en oversikt over hvilke av de tre /l/-lydene: palatal, postalveolar og alveolar, informantene bruker. Da jeg selv ikke klarer å høre forskjellen mellom postalveolar og alveolar uttale av /l/, har jeg valgt å slå sammen disse fenomenene til en kolonne som heter «ikke-palatal».

kommer tydelig til uttrykk gjennom Gunnar når han skal forklare hvordan spillet *dødball* fungerer: «Det e sånn ætt det e allje mot allje, åsså har dåkker en ballj». Samlet sett viser tabellen at den ikke-palatale uttalen i høyeste grad anvendes av informantene (86,4 %) og at den palatale kun brukes av guttene.

Så hva med de eldre informantene? De to eldre informantene har i stor grad palatalisering av /l/. En dialog mellom Eva og Edvard viser dette godt:

Samtaleutdrag 1.6: Vi fikk jo låv å jær enkli ka vi villj¹¹

- Eva: Vi fikk jo låv å jær enkli ka vi villj, vi hållj på me nåkka heile tia. Ho mamma mått ju rop åss innj te middag.
- Edvard: Ja, vi va ute i frå mårra te kvellj, allje sammen
- Eva: Men e fikk ikkje låv å gå neppå kaia
- Edvard: Fikk dåkker ikkje vær på kaia?
- Eva: E fikk ikkje det iværtfallj
- Edvard: Vi vaks opp unnjer kaistålpan

Dette eksemplet viser at de eldre informantene både har palatalisering av /l/ og /n/. Gjennom hele datamaterialet fant jeg ingen forekomster med ikke-palatal uttale.

Slik som i teorikapitlet (2.5.5) har jeg valgt å slå sammen analysedelen om palatalisering av /l/ og /n/. Det er uhensiktsmessig å dele dem opp i to deler, fordi i annen forskning er gjerne resultatene presentert i lag og sammenlignet.

---

¹¹ De palatale ordene fra samtaleutdrag 1.6 transkribert med IPA-tegn: [vɪʎ] (*vil*, pres.), [håʎpå] (*holder på*, pres.), [ɪɲ] (*inn*, adv.), [kvɛʎ] (*kveld*, m.), [aʎə] (*alle*, kvantor), [ivætfaʎ] (*i hvert fall*, adv.), [ʊɲɔɾ] (*under*, prep.)

4.1.6 Palatalisering av *nn*

Tabell 8 tar for seg hvordan informantene uttaler /n/, altså om de har en palatal, postalveolar eller en alveolar uttale. Overordnet sett viser det seg at guttene Gunnar og Glenn i stor grad har palatalisering av /n/, Janita har relativt mange forekomster av palatal /n/, mens Julie, Jorunn og Gaute har færre tilfeller av dette trekket.

Tabell 8: Relative tall for palatal, postalveolar eller alveolar uttale av /n/. Totale tall i parentes.

<i>nn</i> -variabelen Informanter	Palatal /n/	Postalveolar /n/	Alveolar /n/	Sum
Gunnar	100,0 (40)			100,0 (40)
Glenn	84,8 (56)		15,2 (10)	100,0 (66)
Gaute	16,7 (6)	2,8 (1)	80,5 (29)	100,0 (36)
Sum gutter	71,8 (102)	0,7 (1)	27,5 (39)	100,0 (142)
Janita	60,0 (9)		40,0 (6)	100,0 (15)
Julie	9,4 (6)	12,5 (8)	78,1 (50)	100,0 (64)
Jorunn			100,0 (50)	100,0 (50)
Sum jenter	11,6 (15)	6,2 (8)	82,2 (106)	100,0 (129)
Sum alle informanter	43,2 (117)	3,3 (9)	53,5 (145)	100,0 (271)

Når det gjelder palatalisering av /n/, viser tabellen at guttene for det meste har palatal uttale. Glenn sier for eksempel: «Ja, de sunnjs det e grettj, mene, æ sport nu i går, men æ må få unnjerskrift sia æ glømte arske». Gunnar er konsekvent i bruken av palatalisering, Glenn har et visst innslag av alveolar uttale, mens Gaute i størst grad har alveolar uttale. Et eksempel på Gaudes alveolare uttale er når han forklarer spillet *Fortnite* og sier: «Så bære bygg du runt dæ, så kan du eddit dæ ut av den dær bygninga». Forskjellen mellom jentene og guttene er stor i dette tilfellet, og tabellen viser blant annet at Jorunn utelukkende har alveolar uttale. Janita har flest forekomster av palatal /n/ blant jentene (60,0 %), mens Julie har et lite innslag av både palatal og postalveolar uttale, men flest alveolare forekomster (78,1 %). Julie sier blant annet: «Det kan henne de fær på besøk te kværandre noen ganga». Det at Jorunn verken har

palatalisering av /l/ eller /n/, er veldig interessant. Gjennom studien har hun vist at hun har relativt mange trekk som er vanlig i den tradisjonelle dragsdialekten, som for eksempel lågning, diftong og apokope, men hun har ingen tilfeller av nektingsadverbet *ikkje* og heller ingen forekomster av palatalisering. De andre to jentene, Janita og Julie, har i hvert fall noen få tilfeller hvor de har palatalisering.

De eldre informantene har i aller høyeste grad palatal uttale av /n/, og i datamaterialet finner jeg ikke tilfeller av postalveolar eller alveolar uttale av /n/. Eva sier for eksempel: «Det va jo'kje nån så måtte ha annja unnjervisning ennj det vi hadd» og «Men e kannj'kje sei at det va sånn onnsinnja, det va nu mykkje sånn de reiv i håre å jenjtelus å ærting å litt sånt». Edvard forteller om fritidsaktiviteter når han var ung og sier: «E kannj hus [*huske*, inf.] at vi va på sånner friidrættstævna runnjt omkreg, å e va tytjego å rennj [*springe*, inf.] [...] å skirennj va vi åg på».

Det at tabell 8 viser at ungdommen har alveolar uttale av /n/ i 53,5 % av tilfellene kan være en indikasjon på at dette talemålsfenomenet er under press. De eldre informantene holder godt på palatalisering av både /l/ og /n/, mens ungdommene viser en tendens til avpalatalisering.

4.1.6.1 Analyse av palatalisering av alveolarer

Det er interessant å se at de funnene Havstein (2019) har kommet frem til blant de yngste informantene i Vardø, stemmer nokså godt overens med de funnene jeg har gjort på Drag. I Vardø ser det ut til at palatalisering av *nn*-variabelen står sterkt, mens palatalisering av *ll*-variabelen i større grad byttes ut med en ikke-palatal uttale (Havstein, 2019, s. 35–43).

Guttene skiller seg ut i Havsteins (2019, s. 41) materiale, da de i stor grad anvender palatal uttale av /l/ (70,7 % av tilfellene er palatale). Mine data viser imidlertid at guttene har en overvekt av ikke-palatal uttale av /l/.

Til forskjell fra Sætermos (2011) studie fra Alta, som finner få forekomster av både palatal /n/ og /l/ i sitt materiale, ser det ut til at gutter som Gunnar og Glenn holder på den tradisjonelle talemålsvarianten palatalisering i dragsdialekten og vardødialekten. Sætermo (2011, s. 90) har funnet ut at i Alta-dialekten er det bare jentene som står for de få realiseringene av palatale /n/-er og /l/-er, noe som ikke er tilfelle i min studie.

Neteland (2009, s. 46) fremhever at det i narvikdialekten ikke finnes palatal uttale av /n/ blant ungdommene. Uttalen er gjerne postalveolar og noen ganger alveolar. De eldre informantene i Netelands (2009, s. 65–66) studie har imidlertid relativt stabil bruk av alveolar uttale av /n/ (60–70 % av tilfellene), og varierer mellom palatal og postalveolar uttale på de resterende 30–

40 %. Det er interessant at de eldre informantene i stor grad har alveolar uttale, og noen forekomster av palatal uttale, mens ungdommen varierer mellom alveolar og postalveolar uttale av /n/. Neteland (2009, s. 66–67) forklarer nivelleringsprosessen av palatal /n/ med møtet mellom nordnorsk, riksmål og svensk, og at den palatale varianten har blitt valgt bort som resultat av det. Neteland (2009, s. 66) hevder at narvikværingene ville skille seg fra landsbygda og derfor velge bort den palatale /n/-en, og at dette muligens kan forklares med en såkalt naboopposisjon.

Som jeg nevnte i kapittel 2.5.5 kan det være tenkelig at postalveolar /n/ brukes som en kompromissform, og at den i større grad blir anvendt enn alveolar /n/, for å beholde noe av det «bondske» i dialekten. Også Mæhlum og Røyneland (2012, s. 111) mener at den postalveolare uttalen av både /n/ og /l/ ofte velges som en kompromissform fremfor palatal i nordnorske dialekter. Mitt materiale viser en helt annen tendens enn Netelands (2009) studie, og det Mæhlum og Røyneland (2012) mener. Den postalveolare uttalen er nærmest fraværende blant mine informanter, og forekommer bare hos informantene Gaute (2,8 %) og Julie (12,5 %) i noen få tilfeller i *nn*-variabelen. Julie sier for eksempel [byŋə] (*begynne*, inf.) og [fiŋə] (*finne*, inf.). Den alveolare uttalen har altså mye større plass enn den postalveolare uttalen i mitt materiale, og anvendes av informantene som velger bort den tradisjonelle palatale uttalen av /n/. Det er vanskelig å skulle si noe om at postalveolar uttale av /l/ anvendes som en kompromissform i min studie, da jeg har slått sammen postalveolar og alveolar uttale. Det samme har Havstein (2019, s. 38) og Sætermo (2011, s. 65) gjort. Jeg mener selv at det kan se ut som om at den alveolare uttalen av /n/ i stor grad velges fremfor den postalveolare i mange nordnorske dialekter. I Havsteins (2019, s. 36) materiale er det som tidligere nevnt overvekt av palatal uttale av /n/ blant de yngre informantene (75,2 %). Ellers har den alveolare uttalen 24,5 % av forekomstene, og den postalveolare har bare 0,4 %, noe som viser at den ikke har mye plass i Vardø. Samme tendens uttrykkes av Nesse (2008, s. 96) som sier at den postalveolare uttalen av /n/ ikke er hørbar i bodødialekten. Postalveolar uttale av /l/ ser derimot ut til å få større plass blant yngre språkbrukere i bodøområdet, og Nesse (2008, s. 94) mener, som nevnt i kapittel 2.5.5, at unge språkbrukere velger postalveolar /l/ der eldre har palatal eller tjukk *l*.

4.1.7 Etnolekttrekk

I og med at Drag er et språkkontaktområde er det interessant å se om informantene har noen etnolekttrekk i dialekten sin. Det er, som nevnt tidligere, ikke unormalt å høre språkbrukere

med samisk intonasjonsmønster, genusveksling, prepropriell artikkel, og førstestavelsestrykk i navnefraser på Drag, og at ord med /y/ uttales med /u/, slik som [sɥŋ] (*synd*, adj.). Funnene jeg har presentert ovenfor (kap. 4.1.1–4.1.6) viser i noen grad at tradisjonstrekk ser ut til å få mindre plass blant de yngre språkbrukerne, og det er derfor interessant å se om at etnolekttrekkene også får mindre plass.

Glenn er kanskje den informanten med flest etnolekttrekk. Dialekten hans er i noen grad preget av et samisk intonasjonsmønster, og han har førstestavelsestrykk i navnefraser.¹² For å unngå at informantene kan bli gjenkjent i denne oppgaven har jeg funnet på eksempler hvor navnefraser får førstestavelsestrykk: *'tante Berit* og *'Per Olav* i stedet for *tante 'Berit* og *Per 'Olav*. Glenn er ikke alene om å ha samisk intonasjonsmønster og førstestavelsestrykk i navnefraser blant informantene. Dette fremkommer hos Jorunn, Gunnar og Gaute, mens det blant Julie og Janita ikke kommer frem like tydelig. Man kan høre i noen tilfeller at intonasjonsmønstret er preget av samisk, men de har ikke førstestavelsestrykk i navnefraser. Når Glenn, Jorunn og Julie snakker om besteforeldrene, bruker alle de lulesamiske slektsbetegnelsene *Áhkko* ('bestemor') og *Áddjá* ('bestefar').

Glenn er den eneste av informantene som har tilfeller hvor /y/ uttales med /u/ i verb. Han sier for eksempel [sɥŋs] (*synes*, inf.) og [bɥŋ] (*begynner*, pres.). I tillegg har Glenn genusveksling i ett tilfelle når han sier «dennj mæppe» (det mappe). Mappede er i dette tilfellet et map i et spill, og en mulig årsak til at genusvekslingen skjer, kan være fordi det er et låneord fra engelsk. Gunnar, Glenn, Gaute, Jorunn og Julie har i stor grad prepropriell artikkel. Glenn sier for eksempel: «så spælte æ ilag me [navn], å trur [navn] va me». Gunnar og Julie har noen tilfeller hvor de har personlig pronomen foran egennavn. Janita er den av informantene som skiller seg ut med tanke på prepropriell artikkel. Hun sier for eksempel: «han pappa snakke'ke samisk, men ho mamma snakka nån gånga». Hun bruker personlig pronomen foran egennavn i alle tilfeller, bortsett fra tre. Dette er når hun snakker om sin bestemor, som hun kaller Mor. Hun sier for eksempel: «de har samisk som førstespråk, åsså trur æ mor åsså har samisk som førstespråk» og «Mor e oppvåkst i [stedsnavn]». En mulig forklaring på hvorfor Janita bare har prepropriell artikkel når hun snakker om «Mor», kan være at generasjonen over henne, samt de hun omgås med har prepropriell artikkel, og at hun derfor har adoptert samme måte å referere til bestemoren på. De to eldre informantene har ingen etnolekttrekk i dialekten sin

---

¹² Deler av dette avsnittet er hentet fra Andreassen (2018).

som jeg kan se, noe jeg vil komme inn på i neste avsnitt. At det er såpass få språkkontakttrekk i hovedinformantenes dialekt kan tyde på at en mulig de-etnolektifisering skjer på Drag.

Slik jeg ser det var det som regel språkbrukere fra spesielt Bjørkvik, Helland og lenger inn i fjordene som hadde språkkontakttrekk. Også språkbrukere med samisk språkbakgrunn kunne ha etnolekttrekk. Selv om det kan se ut til at etnolekttrekkene ikke er like fremtredende blant yngre språkbrukerene som de kanskje var før, er det fortsatt yngre og eldre som har etnolekttrekk, og det uavhengig av språkbakgrunn og lokal tilhørighet. Det kan være tenkelig at etnolekttrekkene kan ha blitt en del av dragsdialekten. Sollid (2009a, s. 162) uttrykker at: «Både folk som er ettspråklig norske i en flerspråklig familie, folk som lærer seg kvensk/samisk i voksen alder, og folk som er ettspråklig norske i en norskspråklig familie i et flerspråklig nærmiljø kan ha etnolekttrekk i sine talespråk». At de to eldre informantene mine ikke har noen språkkontakttrekk i sin dialekt kan muligens forklares med at de har den «gamle» tradisjonelle dragsdialekten, med for eksempel *e* som personlig pronomen i stedet for *æ*, diftong i ord som *øyran* og *høyr*, fremfor *øran* (*ørene*, n.) og *hør* (*hører*, pres). Den «gamle» dragsdialekten har de trolig adoptert av sine foreldre, og i foreldrenes oppvekst var samene ikke flyttet fra fjordene, og språkkontakttrekkene var ikke utviklet og blitt en del av dragsdialekten. Hvis en skal gå ut ifra at etnolekttrekkene har blitt en del av den tradisjonelle dragsdialekten, har dette naturligvis skjedd i tiden etter samene kom til Drag, men de eldre informantene i min studie ikke har adoptert disse språkkontakttrekkene. Derfor kan man si at den dialekten jeg klassifiserer som den tradisjonelle dragsdialekten i denne oppgaven, ikke inkluderer etnolekttrekk.

I samtale med en fra Drag om mastergradsprosjektet mitt snakket vi om språkkontakttrekk, og dette med førstestavelsestrykk i navnefraser. Vedkommende fortalte da at hun hadde jobbet på en skole i Tysfjord og spurt en elev om han skulle til tante 'Berit (pseudonym) i helgen. Eleven hadde da sett rart på vedkommende og sagt: «Ho heite ikkje tante 'Berit, ho heite 'tante Berit». Dette er et litt morsomt eksempel som kan vise at språkkontakttrekket førstestavelsestrykk i navnefraser fortsatt har en relativt stor plass i dragsdialekten, og siden navnefraser er tydelige identitetsbærere, kan de være mer resistente mot språkendringer enn språket ellers.

4.1.7.1 Metakommentarer

På Drag har det tidligere vært relativt lett å skille dialektene fra de ulike omkringliggende bygdene, som for eksempel Helland, Bjørkvik, Moa og Bukta. I samtale med Janita snakket vi om dragsdialekten, og om det i dag fantes ulike dialekter på Drag:

Samtaleutdrag 1.7: det e nå me tonefalle å sånne ting

- Line: syns du det e lætt å skillj dialæktan på Drag eller e de ganske lik?
Janita: de e ganske lik
Line: syns du det e nån plassa på Drag som har ei dialækt som skillj sæ litt ut?
Janita: ja, de i Bjørkvik
Line: ka e det med dennj dialækta?
Janita: æ veit ikke, men det e væffal nåkka, det e nå me tonefalle å sånne ting
Line: ja, men de sãm e like gammel sãm dæ, har de det tonefallje?
Janita: næi

Janita mener i utgangspunktet at alle dialektene på Drag er nokså like, men at de i Bjørkvik har noe med tonefallet. Bjørkvik er som nevnt en liten bygd på Drag, som er kjent for språkkontakttrekk i dialekten. Mange har for eksempel et samiskpreget intonasjonsmønser, genusveksling og førstestavelsestrykk i navnefraser. Hvorfor Bjørkviks befolkning i større grad enn andre steder på Drag har hatt etnolekttrekk, er vanskelig å forklare. En mulig årsak kan være at Bjørkvik ligger relativt nært Musken og Hellemobotn og at samer derifra har flyttet dit. Bjørkvik ligger litt i utkanten av Drag sentrum noe som kanskje har medført at befolkningen derifra har holdt seg til hverandre, og ikke hatt stor påvirkning fra de andre nærliggende bygdene. Dette kan være en mulig forklaring på hvorfor etnolekttrekkene har holdt seg der. Det som er interessant er at Janita mener at språkbrukere fra Bjørkvik som er på hennes alder ikke har dette tonefallet. Hva som er årsaken til at etnolekttrekkene blir mindre frekvente i dragsdialekten kan ha mange mulige forklaringer.

Som tidligere nevnt (kap. 2.2) påstår Bull (2006, s. 45–46) at det skjer en de-etnolektifisering blant ungdommene i Kautokeino.¹³ Bull (2006, s. 46) har to mulige forklaringer på dette. Begge bunner i at samer i språkkontaktområder gjerne snakker om at de har mistet morsmålet sitt. Etnolekttrekk kan derfor ses på som en måte og kompensere for tapet av morsmålet. Den første mulige grunnen til at ungdommene i Kautokeino har mindre etnolekttrekk i dialekten kan være at de mestrer både samisk og norsk, og at de derfor ikke trenger å markere det

---

¹³ Deler av dette avsnittet er hentet fra mitt eget arbeid, Andreassen (2018).

samiske gjennom norsk språk (Bull, 2006, s. 46). Den andre grunnen Bull (2006, s. 46) presenterer er at følelsen av språktap forsvinner med generasjonene i områder hvor samisk og kvensk har dødd ut. Samisk har ikke dødd ut på Drag, og det er flere og flere som lærer seg samisk språk. At etnolekttrekkene får mindre plass, kan ses på som det Sollid (2005, s. 75) kaller stabiliseringsprosess. Etnolekttrekkene som videreføres fra voksne til barn gjennomgår en utjavningsprosess, hvor noen språkkontakttrekk består, mens noen forsvinner med den nye generasjonen. Det er kanskje ikke lengre behov for å uttrykke at man er same gjennom norsken, fordi man kan gjøre det gjennom samisk språk. I tillegg kan det hende at ungdommer fra Drag i noen grad velger bort etnolekttrekkene for å unngå å bli ertet for dem, slik det kommer frem i samtaleutdrag 1.9.

4.2 Overordna diskusjon

4.2.1 Kjønn, topostatisk og topodynamisk

Slik jeg i kapittel 2.4 var inne på, viser forskning at jenter/kvinner gjerne er pådrivere i nivelleringsprosesser (jf. Skjekkeland 2001, Mæhlum 2008, Hårstad 2010, Norrby og Håkansson 2015). Jeg har i kapittel 4.1 vist at det er store kjønnsforskjeller i den språklige variasjonen i datamaterialet mitt, og at det nettopp er jentene som i størst grad bruker de standardnære trekkene. Mæhlum (2008, s. 120) hevder at: «Gutter og menn synes på sin side å være mer lojale mot lokale normer og snakker mer dialekt enn jentene». Som nevnt i kapittel 1.4.1 problematiserer Røyneland (2005, s. 541) at jenter typisk er ledere i språkendringsprosesser, og argumenterer for at gruppetilhørighet også er viktig. Røyneland (2005, s. 541) viser til at guttene i hennes studie fra Røros og Tynset både er de som er mest nyskapende og mest tradisjonelle. De som defineres som *rånere* snakker altså en tradisjonell dialekt, og dialektbruken er knyttet til identitet og maskulinitet, mens *sossene* på den andre siden tar en viss avstand fra dialekten, og bruker standardnære former (Røyneland, 2005, s. 442). Jentene plasseres i en mellomgruppe hvor det både brukes tradisjonsformer og nivellerte former. Løstegaard Olsens (2006, s. 128) resultater fra Løkta viser imidlertid at jentene i hennes materiale i størst grad holder på de tradisjonelle trekkene i dialekten, mens guttene velger nye former.

I min studie er det relativt lett å plassere informantene i kategoriene *topostatisk* eller *topodynamisk type*. At jeg har et lite informantutvalg, kan muligens være forklaringen på hvorfor de språklige forskjellene mellom kjønn er såpass tydelige. Hadde jeg hatt flere

informanter, kan det hende at resultatene hadde blitt annerledes, og at kjønnsforskjellene ikke hadde vært så fremtredende.

Skjekkeland (2001, s. 34), Hårstad (2010, s. 309) og Norrby og Håkansson (2015, s. 130) påpeker alle at jenter i større grad enn gutter er topodynamiske. Johansen (2019) finner at guttene i større grad ønsker å bli igjen i språkkontaktsamfunnet Manndalen i Nord-Troms, mens jentene vil dra. Guttene i Johansens (2019) materiale holder til en viss grad på kontaktfenomenene i dialekten, mens jentene i større grad deltar i både regionale og generelle språkendringsprosesser. Som eksempelvis avpalatalisering og det någående /ç/- /ʃ/- sammenfallet.

I min studie fremstår både Jorunn, Janita og Julie som topodynamiske typer. Når man ser på hva som kjennetegner en topodynamisk type (ønske om å flytte vekk, større omgangskrets utenfor hjemplassen, språklig avlokalisering) (Skjekkeland 2001, s. 35 og Hårstad 2010, s. 308, jf. kap. 2.2.1), kan man si at Jorunn oppfyller alle disse kriteriene. For det første presiserer hun at hun har et sterkt ønske om å komme se ut i verden: «ja, men æ har løst å kom mæ ut i værdn å fårsk ... se ka som e uti værdn». For det andre har hun omgangskrets utenfor Drag: «åsså bruka æ å fær te [stedsnavn] å [stedsnavn] ... før æ e enkli en sånn pærsøn som vil bli kjent me andre fålk. Liksom, ja, vil få nye vænna». For det tredje har hun, som tidligere nevnt, valgt bort en del tradisjonsformer i dragsdialekten til fordel for mer standardnære former. Hun sier for eksempel *ikke* i stedet for *ikkje*, og har utelukkende alveolar uttale av /l/ og /n/ som tradisjonelt vil være palataliserte.

Dette gjelder også Julie som ikke ønsker å fortsette å bo på Drag etter ungdomsskolen: «æ vil ikke bo på Drag, æ vil flytt til [større norsk by]». Hun fastslår også at hun har gode venner utenfor bygda, og hun er den av informantene som distanserer seg mest fra den tradisjonelle dragsdialekten. En mulig forklaring på dette kan nemlig være at hun ikke er så begeistret for plassen. Janita fremstår også som en topodynamisk type av samme årsaker som de to andre jentene. Selv om de topodynamiske informantene ønsker å komme seg vekk fra Drag, er det ikke alle som uttrykker stor misnøye med plassen. De har fine ting å si om bygda, men ønsker å utforske og oppleve hva andre plasser har å by på. Man må uansett ut av bygda dersom en har ambisjoner om å ta videre utdanning, noe de fleste ungdomsskoleelever har, og jenter, etter min erfaring, i større grad enn gutter.

Blant guttene er det Gaute som skiller seg ut med å være den eneste av guttene som fremstår som en topodynamisk type. I likhet med jentene ønsker han å flytte etter ungdomsskolen: «æ vil kanskje te [større norsk by]. Det e jo liksom byen». Ellers kommer det frem at han har

venner utenfor bygda: «æ bruka å vær på [stedsnavn], før æ kjenn nån sãm bor dær». I tillegg er han den av guttene som har flest standardnære trekk i dialekten sin. Gunnar og Glenn er de eneste av hovedinformantene som er topostatistiske typer. De er først og fremst de informantene som holder best på den tradisjonelle dragsdialekten. I samtale med informanten Julie snakket vi om dialektvariasjon mellom jenter og gutter og om hun hørte forskjell mellom seg selv og en gutt på skolen. Da svarte hun: «æ syns han e litt mere dialæktat enn mæ» (jf. masteroppgavens tittel). Glenn og Gunnar er nettopp «mere dialæktat» enn de andre hovedinformantene i studien min. De er begge stolte av hjemplassen sin, og når jeg spurte dem om de kunne tenke seg å fortsette å bo på Drag, svarte de begge to «ja». I tillegg har de begge vennekretsen sin på Drag. Glenn og Gunnar virker ikke å være så interessert i plassene rundt Drag, og Glenn sier blant annet at: «det e nu uansett kor arbeidsstee e, bære at det bør jo vær nært så mannj ikkje træng å reis så langt vækk fra Drag». I tillegg er de begge positive til egen dialekt. I samtale med Gunnar kommer dette frem:

Samtaleutdrag 1.8: æ kommer ikkje te å bynnj å snakk så di

- Line: det e jo mange sãm fløtta te Bodø, åsså bynnj de å snakk bodødialækt. Vess du hadde fløtta te Bodø, trur du du villje bynnjt å snakk bodødialækt?
- Gunnar: æ kommer ikkje te å bynnj å snakk så de liksom, bærrer før å vær en Bodø, sãm bodødialækt.

Vi ser altså at selv om informantutvalget og datamaterialet i studien min er forholdsvis lite, stemmer mine funn godt overens med Skjekkeland (2001), Røyneland (2005) og Hårstad (2010) perspektiver og funn om disse typene. Dette indikerer at det er en sammenheng mellom mine informanternes språkbruk og de psykologiske forholdene de lever under (Skjekkeland, 2001, s. 31). En mulig forklaring på hvorfor de topodynamiske informantene bruker mange standardnære former mens de topostatistiske bevarer tradisjonelle dialekttrekk, kommer i neste underkapittel.

4.2.2 Språkmobbing og regionalisering

Det kan være mange mulige forklaringer på hvorfor den tradisjonelle dragsdialekten forandrer seg. En mulig forklaring kan ligge i det som kommer frem i samtale mellom meg og Janita:

Samtaleutdrag 1.9: da træn'ke fålk å ært kværandre får dialækta si

- Line: før når æ jikk på skola på Drag så kunnj mannj lætt hør førskjell på fålk sãm va fra Moa, fålk sãm va fra Lappleget å fålk som va fra Bjørkvik. Nu e det jo ikkje nå særlig lætt å hør førskjell. Syns du det e bra elljer dårlig?
- Janita: eh, kanskje bægge dela
- Line: koffer syns du det e bra?
- Janita: eh, førdi at då træn'ke fålk å ært kværandre får dialækta si

Line: mm, å dårlig førði?
Janita: førði vi mista tysfjorddialækta

Janita synes altså det er positivt at dragsdialekten endrer seg i den forstand at ingen trenger å bli ertet på grunn av dialekten. Det er ikke til å stikke under en stol at Tysfjords befolkning, spesielt fra fjordene og Drag, har blitt plaget på grunn av dialekten, og da er det trolig etnolekttrekkene som har vært i fokus (jf. kap. 1.5.1) Det er derfor nærliggende å tro at en mulig årsak til dialektendring i dette samfunnet er at flere ønsker å distansere seg fra plassen og for å unngå å bli assosiert med den og et samisk opphav. Også Johansen (2009, s. 164) påpeker at språkbrukere fra språkkontaktområdet Manndalen i Kåfjord kommune ble ertet for deres norske dialekt: «Den norske dialekten ble altså stigmatisert og stereotypisert. Man kunne ikke skjule hvor man kom fra» (Johansen, 2009, s. 164). Informantene i Johansens (2009, s. 164) studie hevder at de både har opplevd å bli ertet for dialekten sin av utenforstående, men også av andre nordlendinger. Johansen (2009, s. 166) skriver imidlertid at: «Det oppleves helt klart ikke like stigmatiserende å bruke manndalsdialekt utenfor bygda i dag som det gjorde i 1960- og 70-årene. De yngste i informantutvalget har ikke følt samme skam på vegne av eget talemål som et par av de eldre informantene». Dette forklarer Johansen (2009, s. 166) med holdningsendringer i samfunnet, men viktigst av alt med at: «det norske talemålet etter hvert har beveget seg så langt bort fra språkskiftet i tid, at de mest markerte substrattrekkene er i ferd med å forsvinne». De-etnolektifisering har jeg diskutert tidligere i kap. 4.1.7, men hvorfor mange av de tradisjonelle trekkene i dragsdialekten blir færre, kan muligens forklares med begrepet *regionalisering*.

Nesse (2002, s. 387) påpeker at det i Bodø er viktig at:

En skal ikke høres ut som en snobb, men heller ikke som en bonde, her gjelder det å være lik, og å være urban. Og i og med at dialekten i Bodø ikke har egne byformer på alle mulige variabler, må ungdommen velge mellom bokmålsformer og saltformer. Og da velger de noen ganger både – og, og andre ganger velger de enten – eller

De topodynamiske informantene i materialet mitt har mange dialekttrekk som en finner i bodømålet, som for eksempel nektingsadverbet *ikke*, ikke-palatale former og lite lågning. Dermed kan det Nesse sier ovenfor, også gjelde ungdommene på Drag. Nesse (2002, s. 388) forklarer at det kan se ut som om det skjer en regionalisering, hvor dialektgrensene mellom småsteder forsvinner, som for eksempel Drag og Oppeid (på Hamarøy), og at dialektskillene mellom regionene består: «En ser for seg at det kan utvikle seg landskapsdialekter, ofte med et bymål som sentrum for spredning. Regionaldialekten vil ofte fremstå som en modifisert utgave at [sic: av] dette bymålet» (Nesse, 2002, s. 388). Det er ikke bare dragsungdommene som adopterer ett og annet bodøtrekk; det er også observert at det samme skjer blant

ungdommer i Lofoten og Vesterålen (Nesse, 2002, s. 388). Dette kan tyde på at en regionaliseringsprosess allerede er i gang. Det er interessant at jeg før datainnsamlingen hadde en forventning om at den tradisjonelle dragsdialekten fortsatt stod sterkt, og at det fantes relativt mange språkkontakttrekk i dialekten. Etter intervjuene fikk jeg meg en overraskelse, og jeg uttrykte til en lærer på Drag skole at: «Ungdomman på Drag snakka jo ikkje dragsdialækt lenger, de snakka jo bodødialækt!». Hvorfor dragsungdommen trekkes mot bodødialekten, og ikke narvikdialekten som geografisk ligger nærmere, kan kanskje forklares med fergeturen over fjorden og at Bodø, for de fleste, blir sett på som «byen» (jf. kap. 1.4).

Som nevnt tidligere, har jeg et inntrykk av at standardiseringsprosessen av dragsdialekten må ha startet ganske nylig. Man kan ikke forklare språkendringene som har skjedd med Tysfjord-saken som kom opp i 2016 alene, fordi språkendring tar lengre tid, og det er helt klart flere krefter som har virket inn. Men slik massiv negativ medieoppmerksomhet rettet mot et lokalsamfunn som allerede har opplevd mye marginalisering og undertrykking i forbindelse med fornorskningshistorikken, kan ha en del å si for språkutviklingen innenfor et mer helhetlig bilde. Dermed kan en stille seg spørsmålet om at Tysfjord-saken kan ha noe å si for dialektutviklingen, og at noen av informantene assosierer seg mot byen. Kommunen har hatt harde tider etter denne saken, og det er ikke til å stikke under en stol at Tysfjord nå i stor grad assosieres med overgrepssaken. Det er derfor nærliggende å tenke at ungdommene kan synes det er vanskelig å snakke en dialekt som også er såpass knyttet opp mot stedet, og dermed bli koblet til plassen. Det kommer frem i samtaleutdrag 1.1 at Janita synes at Tysfjord-saken har bydd på utfordringer. Når ungdom får slike kommentarer, som ‘voldtektsmenn’ og ‘lapp’ slengt etter seg, er det på ingen måte utenkelig at de ønsker å distansere seg fra hjemstedet, også språklig, på et eller annet vis for å unngå mobbing og stigmatisering.

Der innbyggerne på Drag tidligere har måtte takle å bli kalt for ‘lapp’ og andre skjellsord knyttet til det samiske, har hjemplassen deres nå også stemplet som ‘overgrepsbygd’ på seg. Å få skjellsord knyttet til identitet og opphav slengt etter seg kan ikke være lett, og det er, som nevnt tidligere, noe dragsfolkene lenge har måttet stått i. Til tross for det har den tradisjonelle dragsdialekten og språkkontakttrekkene stått sterkt på plassen, og det kan hende at dialekten har fungert som en måte å uttrykke identitet og stolthet på. Bull (2006, s. 46) hevder at en etnolekt kan fungere som kompensasjon for språktap; når man ikke får lov til å snakke morsmålet sitt, kan man dra trekk derfra inn i det nye språket for å fortsatt kunne uttrykke etnisk identitet. Med overgrepssaken hengende over bygda, kan det være tenkelig at ungdommene har kjent på at det blir for mye negativ oppmerksomhet rettet mot dem og Drag.

Dette kan muligens ha betydning for dialektutviklingen på stedet. Dialekt og identitet er ofte nært tilknyttet (Mæhlum, 2008, s. 107), og hvis ungdommene føler at de må endre dialekten for å unngå negativ oppmerksomhet, kan en trygt si at dette rokker ved ungdommenes språklige identitet.

5 Avslutning

5.1 Oppsummering

I dette mastergradsprosjektet har jeg sett på hvordan ungdommer fra Drag varierer mellom tradisjonelle talemålsvarianter og standardnære former (jf. kap. 4.1). Undersøkelsen er basert på et datamateriale med seks yngre informanter, tre gutter og tre jenter, samt en referansegruppe med to eldre informanter (en kvinne og en mann). Gjennom studien har vi sett at bruken av tradisjonelle talemålstrekk varierer ut fra kjønn og orientering til plassen. Hovedinformantene i denne studien har vært forholdsvis lett å plassere innenfor kategoriene *topostatisk* og *topodynamisk type*, hvor Glenn og Gunnar er topostatiske, mens Gaute, Janita, Julie og Jorunn er topodynamiske typer (jf. kap. 4.2).

Dette ser ut til å ha betydning for valgene de gjør mellom standardnære- og tradisjonelle former. Dette kommer spesielt til uttrykk gjennom valg av type nektingsadverb (jf. kap. 4.1.1), lågningsmønstre (kap. 4.1.2), samt palatal versus ikke-palatal uttale av /l/ (jf. kap. 4.1.5) og /n/ (jf. kap. 4.1.6). Innenfor disse variablene er det til dels svært store kjønnsforskjeller, og forskjeller mellom de topostatiske og topodynamiske typene. Jentene har for eksempel 100 % realisering av nektingsadverbet *ikke*, og Gaute har 98,7 % tilfeller av *ikke*. Glenn og Gunnar har, på den andre siden, 100 % og 83,7 % realisering av tradisjonsformen *ikkje*. Når det gjelder fenomenet lågning, er det store kjønnsforskjeller i anvendelsen av lågning i overgangene *i-e* og *y-ø*, mens i overgangen *e-æ*, er informantene nokså samkjørte. Gaute, som er en topodynamisk type, holder vel og merke fast på de tradisjonelle formene for dette talemålsfenomenet. Også innenfor palatalisering av /l/ og /n/ er det store forskjeller. Palatalisering av /l/ ser imidlertid ut til å være presset blant alle de yngre språkbrukerne, men de topostatiske typene, Glenn og Gunnar, har mest palatal uttale blant alle hovedinformantene. Jentene har ingen forekomster av palatal /l/, mens Gaute har 21,4 % palatal uttale av /l/. Hvis vi ser på palatalisering av /n/, viser den tabellen en annen tendens. Gunnar har 100 % realisering av palatal /n/, og Glenn har 84,8 %. Gaute har så lite som 16,7 % palatalisering av /n/, mens Janita skiller seg ut blant jentene her med 60 % palatalisering. Julie har 9,4 %, mens Jorunn ikke har noen tilfeller med palatal /n/.

Innenfor talemålsfenomenet apokope er det også kjønnsforskjeller (jf. kap. 4.1.3). Apokope i infinitiv står svært sterkt blant guttene, hvor alle har over 95 % realisering. Jorunn og Janita har også over 95 % tilfeller av apokoperte infinitiver, mens Julie bare har 19,4 %. Dette vil altså si at det er Julie som drar ned den samlede prosenten til jentene i infinitiv. Når det

gjelder presens av svake e-verb, er det litt større individuelle forskjeller innad i gruppene. Gaute, Gunnar og Janita har flest realiseringer av apokope i presens av svake e-verb, mens Glenn, Jorunn og Julie har omtrent 50 % tilfeller med apokope. Samlet sett ser det ut til at apokope fortsatt har en sterk posisjon i dragsdialekten. Det samme gjelder talemålsfenomenet diftong (jf. kap. 4.1.4). Her er mønstrene for guttene og jentene relativt like, og det ser ut som om at diftong fortsatt står sterkt i dragsdialekten. Alle informantene, bortsett fra Gaute og Julie, har 100 % realisering av diftong.

Med en oppsummering av funnene, kan mye av forklaringen på valgene mellom tradisjonsformer og standardnære former ligge i hvilken type informantene er (*topodynamisk* eller *topostatistiske typer*). Julie, Jorunn, Janita og Gaute har alle et ønske om å komme seg vekk fra Drag etter ungdomsskolen, de har venner utenfor plassen, og de har dermed sterkere innslag av standardnære former enn Glenn og Gunnar. Glenn og Gunnar er hjemmekjære, ønsker å fortsette å bo på Drag, forholder seg til dragsfolk, samt den tradisjonelle dragsdialekten. De er altså «mere dialæktat» (jf. masteroppgavens tittel) enn de topodynamiske typene (jf. kap 4.2.1).

En annen forklaring på hvorfor informantene i mange tilfeller anvender standardnære former, kan ligge i begrepet *regionalisering* (Nesse, 2002). Dialektene mellom småplasser forsvinner, og dialektskillene mellom regionene består (Nesse, 2002, s. 388). De standardnære formene som i stor grad brukes av 4 av 6 informanter, stammer trolig fra bodødialekten (jf. kap. 4.2.2).

En tredje mulig forklaring på hvorfor noen informanter endrer dialekten kan ligge i at de ønsker å distansere seg fra plassen. Beboere fra Drag og Tysfjord har i alle år fått slengt mange stygge kommentarer etter seg, og det ser ikke ut til å ha minket siden Tysfjord-saken kom opp. Dermed kan man se på språkendringen som en måte å distansere seg på fra stedet, og som en måte å unngå uønsket oppmerksomhet på. Mange år med marginalisering og undertrykking, i tillegg til Tysfjord-saken, kan være en mulig forklaring på hvorfor noen tradisjonelle trekk i dragsdialekten står i en truet posisjon (jf. kap. 4.2.2).

I tillegg til hovedproblemstillingen, hadde jeg et underordnet forskningsspørsmål:

Ser det ut til å skje en de-etnolektifisering i dragsdialekten?

De yngre språkbrukerne anvender ikke så mange etnolekttrekk i dialekten sin, og dermed kan man si at de ikke er så fremtredende som de en gang var. Det er bare Glenn som har genusveksling og tilfeller hvor ord med /y/ uttales med /u/, som i eksemplet [sʏns] (*synes*, inf.). De andre språkkontakttrekkene (samisk intonasjonsmønster, genusveksling, prepropriell

artikkel, førstestavelsestrykk i navnefraser) anvendes derimot av de aller fleste informantene, og det er derfor mulig at disse trekkene har blitt en del av dagens dragsdialekt.

Førstestavelsestrykk i navnefraser fremkommer hos de fleste informantene, sett bort ifra Julie og Janita. Julie og Janita har derimot tilfeller hvor samisk intonasjonsmønster er tydelig, og dette gjelder resten av hovedinformantene også. Prepropriell artikkel brukes av alle informantene, og har dermed en sterk posisjon i dialekten.

Ut fra det overnevnte kan man si at noen etnolekttrekk har fått mindre plass i dialekten, mens andre fortsatt står sterkt. Om det skjer en de-etnolektifisering på Drag er vanskelig å si noe om med bakgrunn i materiale fra bare seks informanter, men det kan se ut som om at noen typiske språkkontakttrekk er på tur ut (jf. kap. 4.1.7).

5.2 Videre forskning

Dette arbeidet har gitt meg et lite innblikk i språksituasjonen på Drag. Det er imidlertid mange ulike aspekter som ikke har kommet frem i denne studien. Det hadde vært interessant å gjøre en tilsvarende studie på Drag med flere informanter i ulike aldergrupper for å se tydeligere om dialekten har endret seg mye over tid. Altså å se om dragsdialekten har endret seg relativt nylig, slik som jeg tror, eller om denne endringsprosessen har skjedd gradvis over tid. I tillegg hadde det vært interessant å sett tilsvarende studier fra språkkontaktområder i Nord-Norge, og om disse stedene viser samme tendenser som i mitt materiale. Det hadde vært spennende å gjøre forskning på spesifikt lokale forhold som kan ha betydning for språkutvikling i et språkkontaktområde. Regionaliserings- og standardiseringsperspektivene holder et stykke på vei, men de kan også til dels komme til kort, eksempelvis når en befolkning har såpass store utfordringer å håndtere knyttet til stedsidentitet, slik som Tysfjord-samfunnet har opplevd både gjennom fornorskningssaken og helt nylig.

Kilder

- Árran Julevsáme guovdásj, Lulesamisk senter. (2018).
«Mihá – Stolthetskonsert for Tysfjord». [Internett]. Ájluokta/Drag: *Árran*.
Tilgjengelig fra: <https://arran.no/aktuelt/?Article=187> [Lest: 11.04.19]
- Akselberg, G. og Mæhlum, B. (2008). «Sosiolingvistisk metode». I: Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U., og Sandøy, H.: *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. s. 83–87.
- Andreassen, L.-T. (2018). «Dialektvariasjon i et nordnorsk språkkontaktområde». Upublisert semesteroppgave på fordypningsemnet NOR-3032 Sosiolingvistikk: ungdomsspråk. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.
- Brekke, O. (2000). *Saltendialekten, en grammatikk*. Fauske: Skjærstad og Fauske bygdeboknemnd.
- Bull, T. (1996). «Målet i Tromsø og Finnmark» I: Jahr, E. H. og Skare, O. (red.). (1996). *Den store dialektboka*. Oslo: Novus forlag, s. 157–177.
- Bull, T. (2006). «Språkkontakt, etnolekt og asymmetriske maktforhold». *Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*. Nr. 1-2006. Tromsø: Fagbokforlaget. s. 37–50.
- Bull, T. (2011). «Samisk påverknad på norsk språk». [Internett]. Tromsø: *NOA norsk som andrespråk*. Tilgjengelig fra: <http://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/868/0> [Lest: 02.12.18].
- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Conzett, P., Johansen, Å. M. og Sollid, H. (2011). «Genus og substantivbøying i nordnorske språkkontaktområder». I: *Nordland: nordnorsk tidsskrift for andrespråksforskning* 6. (2011). nr. 1. s. 35–71.
- Elstad, K. (1982). «Nordnorske dialektar». I: Bull, T. og Jetne, K. (1982). *Nordnorsk, Språkarv og språkforhold i Nord-Noreg*. Oslo: Norske Samlaget. s. 9–100.
- Evjen, B. (1998). *Et sammensatt fellesskap, Tysfjord kommune 1869-1950*. Tysfjord: Tysfjord kommune.
- Evjen, B. (2001). *Velferd og mangfold, Tysfjord kommune 1950-2000*. Tysfjord: Tysfjord kommune.
- Fiva, M. A. (2016). «*Æ snakke i alle fall ikke gammel tromsødialekt!*»: *En språkvitenskapelig masteravhandling om variantbruken av nektingsadverb i tromsømålet*. [Masteravhandling i nordisk språk]. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.
- Grønmo, S. (1996). «Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen». I: Holter, H. og Kalleberg, R. *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget. s. 73–108.
- Hasund, I. K. (2006). *Ungdomsspråk*. Bergen: Fagbokforlaget, LNU.

- Hatlebrekke, H. (1976). *Språkforhold i Vadsø by: med særlig vekt på sterke verb*. [Upublisert masteravhandling]. Trondheim: Universitetet i Trondheim.
- Hatlebrekke, H. (1981). *Vadsødialekten: med glimt fra dialektene i Kiby og Ekkerøy*. Vadsø: Varanger Mållag.
- Havstein, M. B. (2019). «Æ syns vi har pen nordnorsk dialekt» *En sosiolingvistisk studie av palatalisering i Vardø*. [Masteravhandling i nordisk språk]. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.
- Hårstad, S. (2010). *Unge språkbrukere i gammel by: en sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. [Doktoravhandling]. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Hårstad, S. og Opsahl, T. (2013). *Språk i byen, utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hårstad, S., Lohndal, T., og Mæhlum, B. (2017). *Innganger til språkvitenskap, Teori, metode og faghistorie*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Jahr, E. H. og Skare, O. (1996). *Nordnorske dialektar*. Oslo: Novus forlag. s. 20–46.
- Jensen, K. (1999). *Språkendringsmønstre: En metodekritisk analyse av apokope i fauskedialekten*. [Hovedfagsavhandling]. I: Akselberg, G. Målbryting. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Johannessen, J. B. (2003). «Innsamling av språklige data: Informanter, introspeksjon og korpus». I Johannessen, J. B., Erlenkamp, S., Faarlund, J. T., Lanza, E., og Vonen, A. M.: *På språkjakt – problemer og utfordringer i språkvitenskapelig datainnsamling*. Oslo: Unipub forlag. s. 133–169.
- Johansen, Å. M. (2009). «Velkommen te' våres Norge». *En kvalitativ studie av språkbytte og språkbevaring i Manndalen i Gáivuotna/Kåffjord*. Tromsø: Novus Forlag. s. 95–193.
- Johansen, Å. M. (2019). *Ung norsk i våres Norge: Språk, kjønn og sted i den sjøsamiske sentrumsperiferien*. Foredrag på SONE-konferansen 2019. Universitetet i Bergen og Høgskulen på Vestlandet, 25. april 2019.
- Junttila, J. H. (1996). «Språkkontakt i ei bygd i Nord-Troms». I: Jahr, E. H. og Skare, O. (red.). (1996). *Den store dialektboka*. Oslo: Novus forlag, s. 201–215.
- Karlsen, T.C. (2017). «Sammen for et trygt og godt oppvekstmiljø». [Internett]. Bodø: *Fylkesmannen i Nordland*. Tilgjengelig fra: <https://www.fylkesmannen.no/nb/Nordland/Folk-og-samfunn/Tysfjord-prosjektet/> [Lest 11.04.19).
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Løstegaard Olsen, I. (2006). «Skikkelig bondeknøl»? *En studie av ungdomsspråk i et spredtbygd kystsamfunn*. [Masteravhandling i nordisk]. Universitetet i Oslo
- Mæhlum, B. og Røyneland, U. (2012). *Det norske dialektlandskapet, Innføring i studiet av dialekter*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Mæhlum, B. (2008). «Språk og identitet». I: Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U., og Sandøy, H. (2008). *Språkmøte, Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. s. 105–126.
- Nagy, N. og Sharma, D. (2013). «Transcription». I: Podesva, R.J. og Sharma, D. (red.): *Research Methods in Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. s. 235–256.

- Nesse, A. (2008). *Bydialekt, Riksmål og Identitet – Sett fra Bodø*. Oslo: Novus forlag.
- Nesse, A. (2003). «Bodødialekten – en romslig norm?» I: Akselberg, G., Bødal, A.M., og Sandøy, H. red. (2003). *Nordisk dialektologi*. Oslo: Novus forlag, s. 385–400.
- Nesse, A. og Sollid, H. (2010). «Nordnorske bymål i et komparativt perspektiv». I: *Maal og Minne* 1. s. 137–158.
- Neteland, R. (2009). «*Vann og kann og mann*» *En sosiolingvistisk studie av nn-variabelen og andre språktrekk blant ungdommer i Narvik*. [Masteravhandling]. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Norrby, C. og Håkansson, G. (2015). *Introduktion Till Sociolingvistikk*. 2. utg. Lund: Studentlitteratur.
- Røynealand, U. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet, Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. [Doctor artium]. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Røynealand, U. (2008). «Språk og dialekt». I: Mæhlum, B., Akselberg, G., Røynealand, U., og Sandøy, H. (2008). *Språkmøte, Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. s. 15–34.
- Sandøy, H. (2008). «Språkendring». I: Mæhlum, B., Akselberg, G., Røynealand, U., og Sandøy, H. (2008). *Språkmøte, Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. s. 196–219.
- Skjekkeland, M. (2001). «'Personlegdomen' som bakgrunnsvariabel i sosiolingvistikken». I: *Målbryting* 5. s. 31–48.
- Sollid, H. (2002). «Om observatørens paradoks». I: *Målbryting*, 6. s. 175–190.
- Sollid, H. (2005). *Språkdannelse og -stabilisering i møtet mellom kvensk og norsk*. Oslo: Novus forlag. s. 56–76.
- Sollid, H. (2009a). «Utforskning av nordnorske etnolekter i et faghistorisk lys». I: *Maal og Minne*. Nr. 2. 2009. s. 147–169.
- Sollid, H. (2009b). «Nordnorske etnolekter». I: Lindgren, A-R., Hauan, M. A., Niemi, E., Niiranen, L. og Thuen, T. (red.): *Kvener i fortid og nåtid*. Speculum Boreale, nr. 11. Skriftserie Institutt for historie, Universitetet i Tromsø. 47–63.
- SSB, Statistisk sentralbyrå. (2018). *Kommunefakta Divtasvuodna – Tysfjord – 1850 (Nordland)*. [Internett]. Hentet fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/divtasvuodna-tysfjord> [Lest: 09.04.19].
- Sætermo, M. (2011). *n, l, t og d. En komparativ studie av palataler versus postalveolarer i Alta-dialekten*. [Masteravhandling i nordisk språk]. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.
- Tagliamonte, S. A. (2016). *Teen Talk, The Language of Adolescents*. United Kingdom: Cambridge university press.

Vedlegg:

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeskjema yngre informanter

Forespørsel om deltakelse i mastergradsprosjekt

Til elever og foresatte ved Drag ungdomsskole

Dette er et spørsmål til eleven om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se om det er noen lokale dialektforskjeller på Drag i Tysfjord. I dette skrivet gir jeg informasjon om målene for prosjektet, og hva deltakelse vil innebære for eleven.

Formål

Jeg heter Line Andreassen, er 25 år og kommer fra Drag. Jeg er student på lektorutdanningen ved UiT – Norges arktiske Universitet, og henvender meg til eleven i forbindelse med et mastergradsprosjekt ved Institutt for språk og kultur (ISK).

Formålet med dette prosjektet er å få et bedre innblikk i dialektvariasjon som finnes i den tospråklige bygda Drag i Tysfjord.

Jeg ønsker å komme i kontakt med yngre språkbrukere på Drag i Tysfjord som har samisk som hjemmespråk, samisk som andrespråk og de som ikke har samisk, og det er i den forbindelse at eleven har mottatt denne forespørselen. Jeg er opptatt av å se om det er en variasjon mellom de ulike språkbrukerne.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Hvis eleven velger å delta i prosjektet, innebærer det at han/hun svarer på noen spørsmål i et intervju med meg. Det vil ta ca. 45 minutter. I tillegg vil informantene samles til en time hvor de skal spille *Alias*, og vil få utdelt en lydopptaker.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis eleven velger å delta, kan han/hun når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om eleven vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for eleven hvis han/hun ikke vil delta eller senere velger å trekke seg. Masterstudent og veileder har taushetsplikt.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om eleven til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er bare jeg og min veileder som vil ha tilgang til informasjonen. I publikasjoner vil det ikke være mulig å identifisere deltakerne, og informantene vil være helt anonyme. Eventuelle personopplysninger vil lagres i en passordbeskyttet område ved UiT, som bare jeg og veileder har tilgang til. I masteroppgaven vil informantene refereres til med kodenavn. Dette prosjektet er under godkjenning av NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Avslutningsdato for prosjektet er 15. mai 2019. Datamaterialet vil anonymiseres ved prosjektslutt.

Spørsmål om prosjektet kan rettes til meg eller min veileder.

Med vennlig hilsen:

Line Andreassen
Mastergradsstudent
UiT – Norges arktiske universitet
Telefon: 95406907
E-post: lineandr93@gmail.com

Åse Mette Johansen
Førsteamanuensis nordisk språkvitenskap
UiT – Norges arktiske universitet
Telefon: 77645797
E-post: ase.mette.johansen@uit.no

Samtykke til deltakelse i mastergradsprosjekt

Jeg har mottatt og forstått informasjon om mastergradsprosjektet, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til at _____ deltar i intervju. Jeg godtar at opptaket av intervju og samtale blir brukt til forskningsformålet som er nevnt ovenfor. Jeg samtykker til at opplysningene behandles frem til prosjektet avsluttes, 15.05.19.

(Signert av foresatte, dato)

Forespørsel om deltakelse i mastergradsprosjekt

Til informant

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se om det er noen lokale dialektforskjeller på Drag i Tysfjord. I dette skrivet gir jeg informasjon om målene for prosjektet, og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg heter Line Andreassen, er 25 år og kommer fra Drag i Tysfjord. Jeg er student på lektorutdanningen ved UiT – Norges arktiske Universitet, og henvender meg til deg i forbindelse med et mastergradsprosjekt ved Institutt for språk og kultur (ISK).

Formålet med dette prosjektet er å få et bedre innblikk i dialektvariasjon som finnes i den tospråklige bygda Drag i Tysfjord.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du svarer på noen spørsmål i et intervju med meg. Det vil ta ca. 45 minutter. Under intervjuet vil jeg også innhente noen personlige opplysninger om deg, med ditt samtykke. Dette omfatter blant annet navn, fødselsdato, kjønn, besteforeldres, foreldres og din egen språkbakgrunn

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Masterstudent og veileder har taushetsplikt. Du har rett til innsyn i egne opplysninger, samt retting, sletting og kopi av gitte opplysninger. Det kan også klages til Datatilsynet.

Ønsker du å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Personvernombudet ved UiT – Norges arktiske universitet: Geir Bakkevolk. E-post: personvernombud@uit.no. Telefon: 776 46 322 eller 976 91 578
- NDS – Norsk senter for forskningsdata AS. E-post: personvernstjenester@nsd.no. Telefon: 55 58 21 17

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Personopplysningene og de dataene som samles inn om deg vil bli behandlet konfidensielt. Du vil bli anonymisert i publikasjoner, og data som kan identifisere deg vil bli lagret i en passordbeskyttet database som bare jeg og eventuelt veileder vil ha tilgang til. Deltakerne i masteroppgaven vil refereres til med kodenavn. Dette prosjektet er under godkjenning av NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Avslutningsdato for prosjektet er 15. mai 2019. Datamaterialet vil anonymiseres ved prosjektslutt.

Spørsmål om prosjektet kan rettes til meg eller min veileder.

Med vennlig hilsen:

Line Andreassen
Mastergradsstudent
UiT – Norges arktiske universitet
Telefon: 95406907
E-post: lineandr93@hotmail.com

Åse-Mette Johansen
Førsteamanuensis i nordisk språk
UiT – Norges arktiske universitet
Telefon: [77645797](tel:77645797)
E-post: ase.mette.johansen@uit.no

Samtykke til deltakelse i mastergradsprosjekt

Jeg har mottatt og forstått informasjon om mastergradsprosjektet, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til deltakelse i mastergradsprosjektet. Jeg godtar at opptaket av intervjuet blir brukt til forskningsformålet som er nevnt ovenfor. Jeg samtykker til at opplysningene behandles frem til prosjektet avsluttes, 15.05.19.

(Signert av informant, dato)

NSD sin vurdering

 Skriv ut

Prosjekttittel

Lokale dialektvariasjoner av barn oppvokst i en tospråklig bygd

Referansenummer

910068

Registrert

05.10.2018 av Line-Therese Andreassen - lan053@post.uit.no

Behandlingsansvarlig institusjon

UiT Norges arktiske universitet / Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning / Institutt for språkvitenskap

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Åse-Mette Johansen , ase.mette.johansen@uit.no, tlf: 77645797

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Line-Therese Andreassen, lineandr93@gmail.com, tlf: 95406907

Prosjektperiode

01.09.2018 - 15.05.2019

Status

09.01.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

09.01.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD, den 09.01.19. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger frem til 15.05.19.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a), jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD finner at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål

- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

De registrerte vil ha følgende rettigheter i prosjektet: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). Rettighetene etter art. 15–20 gjelder så lenge den registrerte er mulig å identifisere i datamaterialet.

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32)

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: spesialrådgiver Kjersti Haugstvedt Tif. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Intervjuguide:

Generelt:

- Hvordan synes du det er å være ung og bo på Drag?
- Tror du det er annerledes å være ung på Drag i dag sammenlignet med å være ung på Drag for 20 år siden? Hva tror du eventuelt var annerledes?
- Hvordan ser en vanlig dag ut for deg?
- Hva har du lyst å gjøre når du er ferdig på ungdomsskolen?
- Ser du for deg å bo på Drag når du blir eldre?
- Hva driver du på med på fritiden? Driver du på med noe idrett?
- Hvordan er tilbudene på Drag? Er det noe du savner?

Språkbruk før og nå

- Hvilke språk snakker besteforeldrene/foreldrene dine?
- Hva er morsmålet deres?
- Dersom taler er tospråklige: Når snakker du samisk og når snakker du norsk?
- Hvilke språk snakker du? Om du snakker samisk, i hvilke situasjoner snakker du samisk? Og når bruker du det mest?
- Hvem snakker du samisk med?
- Eventuelt, hvor ofte snakker du samisk?
- Synes du det er noen forskjell på din dialekt i forhold til eldre på Drag? Hvis ja, hva er det som er forskjellig?
- Snakker du forskjellig fra andre jevnaldrende på Drag?
- Er det noen forskjeller i dialekten til ulike folk på Drag?
- Snakker alle ungdom likt på Drag? Hvis nei, hva er det som skiller dere?
- Snakker ungdom på Drag likt ungdommen i Kjølsvik? Hvis nei, hva er det som skiller dere
- Skriver du samisk på sosiale medier? Hvem skriver du bokmål/dialekt til, og hvem skriver du samisk til?

Språksituasjonen på skolen:

- Snakker du samisk på skolen?
- Kan du beskrive hvordan det er å ha samisk på skolen?
- Har besteforeldrene eller foreldrene dine fortalt noe om hvordan språksituasjonen var når de gikk på skolen?

Språkkompetanse:

- Dersom informanten kan noe samisk: Hvor godt mener du at du kan samisk? Vil du definere deg som tospråklig?
- Bruker du språket til å kommunisere muntlig?
- Kan du skrive/lese samisk?

Intervjuguide:

Generelt:

- Hvordan synes du det er å bo på Drag?
- Har du alltid bodd på Drag?
- Hvor er du født og oppvokst?
- Fortell litt om barndommen din, og skolegangen din.
- Tror du det er annerledes å være ung på Drag i dag sammenlignet med å være ung på Drag for 20 år siden? Hva tror du eventuelt er annerledes?
- Hvordan ser en vanlig dag ut for deg?
- Hva driver du på med på fritiden? Driver du på med noe idrett?
- Hvordan er tilbudene på Drag? Er det noe du savner?

Språkbruk før og nå

- Hvilket språk snakker besteforeldrene/foreldrene dine?
- Hva er morsmålet deres?
- Hvilket språk snakker du? Om du snakker samisk, i hvilke situasjoner snakker du samisk? Og når bruker du det mest?
- Eventuelt, hvor ofte snakker du samisk?
- Synes du det er noen forskjell på din dialekt i forhold til eldre på Drag? Hvis ja, hva er det som er forskjellig?
- Er det noen forskjeller i dialekten til ulike folk på Drag?
- Har du lagt merke til en dialektendring på Drag?
- Skriver du samisk på sosiale medier? Hvem skriver du bokmål/dialekt til, og hvem skriver du samisk til?

Språksituasjonen på skolen:

- Snakket du samisk på skolen?
- Hvordan var språksituasjonen på skolen din? Var samisk akseptert?